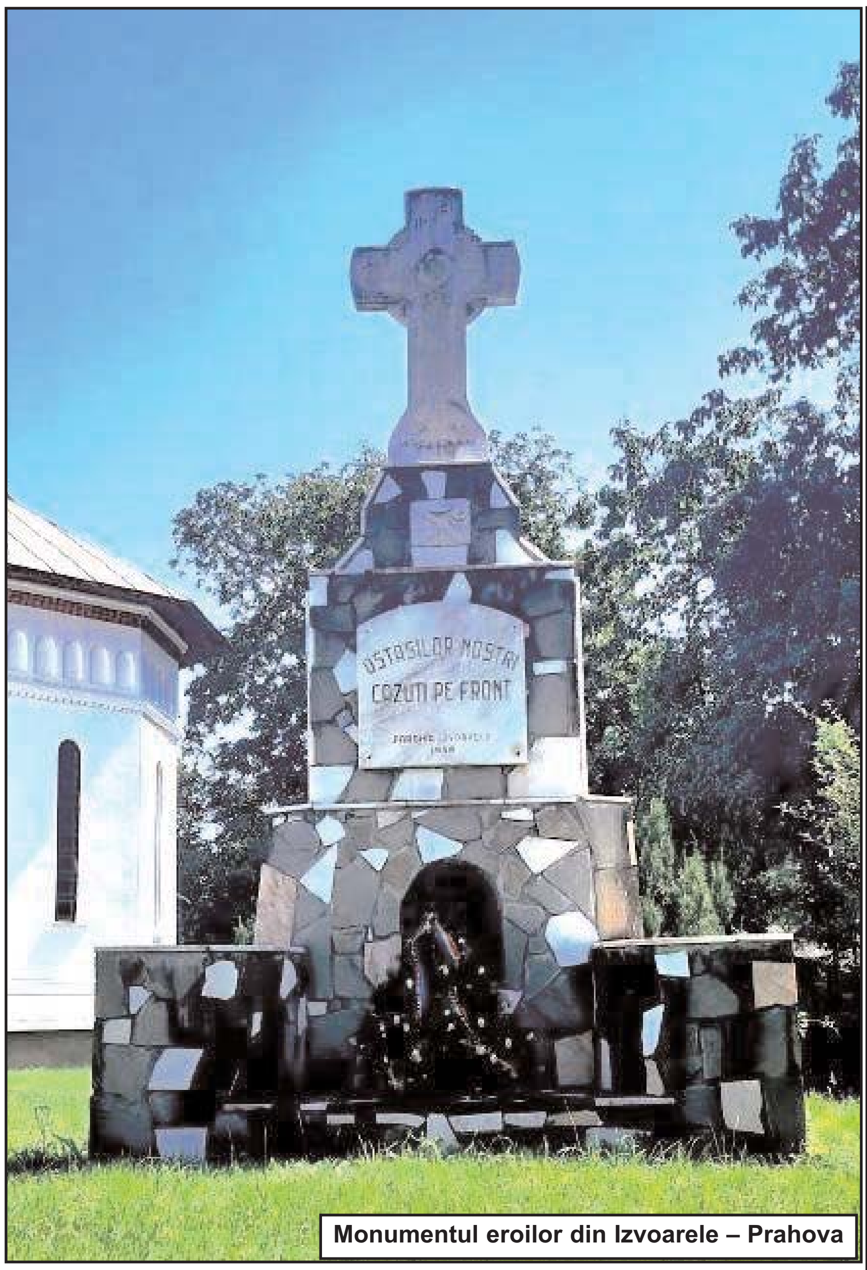
Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

ORAŞ REGAL

Anul XIV ■ Nr. 2 (147) ■ Februarie 2023



Monumentul eroilor din Izvoarele – Prahova

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Identitate, suveranitate şi unitate naţională

Gheorghe PĂUN

Era sfârşitul lui ianuarie 2017. Lumea scârţâia din toate încheieturile, globalismul tropăia cu neruşinare crescândă – la noi, mai ales promovat de trompetele bruxelezo-oengiste, prin Ţinutul Secuiesc se terfelea Constituţia, în mass-media se terfelea românismul, Parlamentul trăncănea şi Cotroceniul zâmbea aerian – ca totdeauna. Milioane bune de români culegeau căpşuni şi sparanghel prin lume. Şi, se apropia Centenarul Marii Uniri, prilej să ne amintim că harta României a fost adusă laolaltă de sângele bunicilor. A apărut atunci, printr-un concurs de împrejurări parcă aranjat de Sus, *Apelul unor academicieni români* cu titlul *Identitate, suveranitate şi unitate naţională*. Trei cuvinte-cheie demonizate sistematic în ultimele decenii, dar care se aud tot mai des şi tot mai consistent, la noi şi aiurea, ca soluţie, poate ultima, urgentă – până nu e prea târziu, pentru salvarea civilizaţiei umane, a omului-om. A Europei în primul rând. A semnalat acest lucru, încă din toamna lui 2017, şi Declaraţia de la Paris *O Europă în care putem crede*, parcă o versiune a Apelului, mai elaborată şi ridicată la scară europeană – boicotată însă de mass-media românească cea mult-prea-neliberă…

Au trecut şase ani de atunci, care au confirmat până la literă literele Apelului (şi ale Declaraţiei). Îl reiau, cu amărăciunea că s-a ratat în februarie 2017 un moment ce putea fi asociat Imnului Naţional, *Deşteaptă-te, române!* (dar pentru asta trebuia să avem în fruntea statului măcar câţiva *buni români*…), dar cu convingerea că „toată vremea-şi are vreme”… Aşadar:

Apelul unor academicieni români
Către Poporul Român,
Către instituţiile Statului Român

Având în vedere poziţia Academiei Române, de instituţie identitară fundamentală, aflată de un secol şi jumătate în serviciul Naţiunii Române,

semnatarii acestui Apel,

îngrijoraţi de evoluţiile interne şi internaţionale din ultimele decenii, caracterizate printr-o continuă şi alarmantă încercare de erodare a identităţii, suveranităţii şi unităţii naţionale a României, cu multe acţiuni plasate sub semnul globalismului nivelator sau al unei exagerate „corectitudini politice”, dar şi cu multe acţiuni îndreptate direct împotriva Statului şi Poporului



Român (rescrierea tendenţioasă, lacunară sau chiar mistificatoare a istoriei, denigrarea simbolurilor naţionale, subminarea valorilor şi instituţiilor fundamentale, sabotarea viitorului, dezmoştenirea generaţiilor care vin după noi prin vânzarea pământului, a resurselor solului şi subsolului, prin defrişări masive, prin înstrăinarea



sau falimentarea unităţilor economice, prin degradarea învăţământului şi a sistemului sanitar, prin politizarea excesivă a tuturor subsistemelor statului şi societăţii, ceea ce are ca efect deprofesionalizarea, confuzia valorilor, corupţia, lipsa de eficienţă, apariţia unor tensiuni sociale),

preocupaţi în mod deosebit de încercările recurente de „regionalizare” a României sau de crearea de enclave autonome pe baze etnice, contrare Constituţiei României şi tendinţelor de integrare europeană, total neproductive din punct de vedere economic, social, al calităţii vieţii în aceste zone,

ne exprimăm ferm împotriva tuturor acestor acţiuni,

ne pronunţăm cu tărie în favoarea identităţii, suveranităţii şi unităţii naţionale,

solicităm instituţiilor abilitate ale Statului Român, de la toate nivelurile, să vegheze şi să acţioneze pentru a preveni, pentru a contracara şi, atunci când se încalcă legea, pentru a pedepsi toate diversiunile şi agresiunile la adresa identităţii, suveranităţii şi unităţii naţionale a României şi a stabilităţii statului de drept.

Chemăm alături de noi, în acest demers, întregul popor român, pe toţi locuitorii acestui pământ,

ne adresăm în particular intelectualilor, invitându-i să fie exemplu de înţelepciune şi de patriotism,

ne adresăm oamenilor politici, invitându-i să conlucreze cu responsabilitate şi patriotism pentru binele României,

cu atât mai mult cu cât ne aflăm în preajma sărbătoririi Centenarului Marii Uniri, a centenarului aducerii împreună a tuturor provinciilor româneşti, eveniment pe care poporul român l-a aşteptat, pentru care a suferit, a lucrat şi a luptat atâtea veacuri şi pe care l-a realizat cu atâtea jertfe.

Să ne cinstim eroii, să fim la înălţimea lor, lăsând generaţiilor următoare, tuturor locuitorilor României, o ţară unită, suverană, cu dragoste pentru trecut şi pentru cultura sa, cu respect de sine, stăpână pe pământul său, educată şi prosperă, o ţară a Europei Unite, dar cu identitate proprie, românească.

Aşa să ne judece viitorul!

Iniţiat de academicienii Victor Voicu, Ioan-Aurel Pop, Gheorghe Păun şi semnat de un mare număr de membri ai Academiei Române (8 februarie 2017)

(Continuare la pag. 3)

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

De câte ori gândim la dezvoltarea vieţii economice în România ne vine-n minte ideea, în aparenţă paradoxală, dar cu atât mai adevărată, pe care o afirmă un economist american: pentru o ţară rămasă îndărăt în cultură comunicaţia cu străinătatea e pernicioasă.

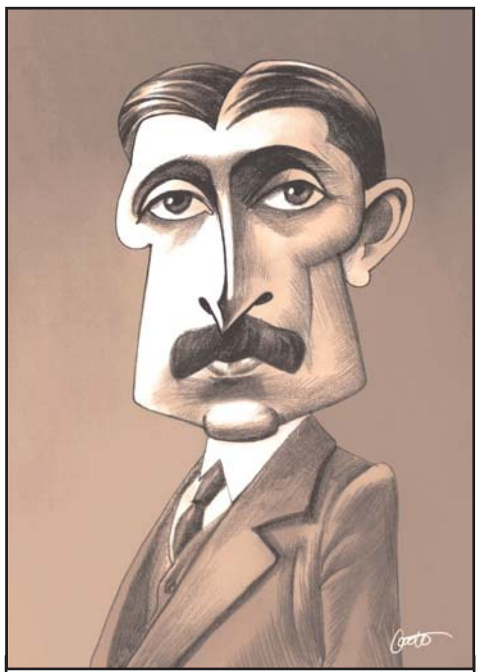
În adevăr, un popor primitiv se distinge mai cu seamă prin lipsa sa de trebuinţe, prin modestia proverbială a exigenţelor sale materiale. Nu e bine, fără-ndoială, ca aceste trebuinţe să rămână staţionare, căci atunci ar lipsi impulsul pentru o activitate mai mare, ar lipsi principiul progresiv; dar pe de altă parte e şi mai rău ca aceste trebuinţe să se înmulţească ca din senin, fără ca înlăuntrul poporului să fi pătruns diviziunea muncii, aptitudinea multilaterală de-a satisface el însuşi prin activitate proprie trebuinţele sale.

Din momentul în care Dunărea a fost deschisă pentru exportul nostru, mijloacele claselor relativ luminate s-au înmulţit în adevăr, dar şi trebuinţele lor au crescut cu totul în disproporţie cu aceste mijloace. Aproape toate trebuinţele s-au schimbat. Din creştet pân-în tălpi orice obiect de îmbrăcăminte a început a se introduce din străinătate: vechile clase de meseriaşi, având deprinderea a lucra pentru alte vremi şi pentru alte gusturi, neavând timpul necesar şi nici conducători de la care să înveţe a lucra europeneşte, au început să dea îndărăt şi azi nu mai există. Negustorul care introducea din străinătate obiectele necesare deveni factorul de căpetenie al pieţei şi era mai lesne ca acest negustor să fie străin decât indigen. Pe de altă parte, braţele şi inteligenţele indigenilor neaflând o altă piaţă, nicio altă ocupaţiune decât aceea ce le-o oferea statul, s-a născut în ţară acea nefastă tendinţă de-a privi funcţiunile ca singurele ocupaţiuni onorabile, o tendinţă constatată demult în contra căreia, din nefericire, nu s-a opus aproape niciun guvern.

Nu avem nici scuza că răul nu s-ar fi constatat demult. Încă la 1863 Camera de pe atunci a admis a se trece, în răspunsul la adresa tronului, amendamentul următor:

Este drept a recunoaşte că obiceiul înrădăcinat în clasele cele comparativ luminate ale societăţii noastre de-a dispreţui orice altă profesiune şi de-a se îmbulzi în aceea a serviciului public au adus concurenţa ce-şi fac cetăţenii într-această carieră la un grad funest moravurilor noastre publice, astfel încât s-ar putea zădărnici orice încercare de serioasă îmbunătăţire din partea unui guvern luminat, cu intenţiune sinceră. Totuşi Adunarea deplânge că guvernele Măriei Tale, nu mai puţin decât acelea ale predecesorilor Măriei Tale, departe de-a cerca a combate acest defect al moravurilor noastre, care este una din cauzele principale ale paraliziei societăţii noastre, n-a făcut decât a-i favora dezvoltarea, întorcând-o în folosul lor ca un mijloc legitim de conservaţiune.

Acest amendament, propus de C. Creţulescu, s-a votat în unanimitate – fără niciun folos însă – de Adunarea de atunci. Îşi poate închipui oricine care trebuiau să fie rezultatele acelei tendinţe funeste. Aproape toată ura, toată înveninarea luptelor politice, solidaritatea dintre nulităţi pentru a combate şi răsturna orice merit adevărat – acest concurent periculos al nimicniciei şi ignoranţei –, dispreţul reciproc şi necuviinţa reciprocă, frazeologia goală, puţinătatea de caracter – toate aproape – îşi au izvorul în acea tendinţă funestă, în împrejurarea că aproape toţi românii relativ luminaţi deveniseră candidaţi interesaţi la demnităţile publice. Până azi încă România e în pericolul de-a deveni ceea ce erau republicile în decadenţă ale Greciei şi Roma în timpul descompunerii sociale.



Huang Ronghai - China

După câte vedem astăzi, nu se poate admite că dezvoltarea României a fost normală. Din contra: a fost în gradul cel mai mare anormală, sacrificându-se, în favorul ei, bunăstarea, sănătatea şi moralul tocmai a acelor clase pe care liberalismul exploatator şi ignorant pretindea a le emancipa.

Ceea ce dar a adus dezvoltarea de pân-acum n-a fost o nouă clasă de producători, nu ridicarea muncitorului la un nivel mai înalt de cultură şi de bun trai, ci o nouă clasă de stăpânitori, o aristocraţie nouă, compusă din oameni cu puţină ştiinţă de carte, dar cu multă impertinenţă, cu mult spirit de şicană şi de-o ruşinoasă mlădioşie de caracter.

Congresul economic adunat la Iaşi n-a avut niciun cuvânt de laudă pentru dezvoltarea economică a României şi nici l-a putut avea. Din contra, regresul zilnic al negoţului şi meseriilor între români, substituirea zilnică a elementelor indigene prin cele străine, reaua administraţie, decăderea bisericii, insalubritatea regimului sub care trăieşte ţăranul, toate acestea au preocupat, incidental sau de-a dreptul, luarea-aminte a congresului. Progrese n-au putut constata nimenea, nici căutându-le cu lumânarea.



Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Când lucrările Congresului se vor publica în ediţie autentică vom reveni asupra lor. Deocamdată stabilim numai că caracterul tuturor dezideratelor acestei adunări este constatarea de enorme goluri pe toate terenele vieţii materiale şi morale.

Admitem ca apreciaţiile oamenilor asupra cestiunilor de pură politică să poată fi determinate prin temperamentul fiecărui: ca unul să creadă că e bun ceea ce altul crede că ar fi rău. Dar oare tot astfel e cu realitatea? Tot astfel e când ochii care văd atribuie realităţii relele pe care ea le cuprinde în adevăr? Zilnic vedem foile guvernamentale polemizând cu noi în privirea aceasta, lăudând starea actuală, batjocorind pe cea din trecut. Suntem departe a fi *laudatores temporis acti* în mod absolut; ceea ce afirmăm însă în puterea cuvântului este că, cu acele trebuinţe puţine ale societăţii din trecut şi cu mijloacele prisositoare de-a le realiza, starea oamenilor era mai fericită decât azi. E drept că Domnul nu era Rege, dar avea mai multă autoritate în ţara sa proprie; e drept că bogăţii enorme nu se grămădiseră în lăzile industriaşilor politici, dar ceea ce nu exista deloc şi nicăieri era mizeria. Nu era om în ţară care să n-aibă o ocupaţiune certă, o piaţă sigură pentru munca sa. Azi e fără-ndoială altfel. Toate silinţele ce şi le dau oamenii în direcţia ideilor economice sunt la dreptul vorbind o încercare de-a se-ntoarce în multe priviri la trecut, când munca naţională, multă-puţină, era organizată de tradiţii şi aşezăminte, când proprietatea imobilă era îngrădită de protecţia legilor, când intrarea străinului în organismul social era mai grea.

Iniţiativa luată de societatea Concordia e lăudabilă în orice caz. Dar succesul dezideratelor congresului atârnă în mare parte de-o bună administraţie a statului, care nu ştim dacă în mersul actual al lucrurilor mai e cu putinţă a se introduce. Pentru a favoriza dezvoltarea economică se cere ca mecanismul administrativ să fie mai puternic, mai puţin atârnător de fluctuaţiuni politice decum e la noi. Din contră, observăm că toate propunerile de reformă, mai ales cele preconizate de d. C.A Rosetti, tind a preface şi mai mult organele statului într-o pleavă bătută când încolo când încoace de vântul întâmplării şi de vicisitudini electorale.

(*Timpul,* 21 octombrie 1882)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, Florian Copcea – scriitor, Drobeta-Turnu Severin, Lucian Costache – scriitor, Piteşti, Ioan Crăciun – editor şi publicist, Bucureşti, Spiridon Cristocea – conferenţiar la Universitatea Piteşti, Dumitru Augustin Doman – scriitor, Curtea de Argeş, Sorin Mazilescu – conferenţiar la Universitatea Piteşti, Marian Nencescu – jurnalist cultural, Bucureşti, Eufrosina Otlăcan – profesor universitar, Bucureşti, Filofteia Pally – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, Cornel Popescu – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, Octavian Sachelarie – sociolog, Piteşti, Adrian Sămărescu – conferenţiar la Universitatea Piteşti, Maria Mona Vâlceanu – scriitor, Piteşti

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"
Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş
Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens



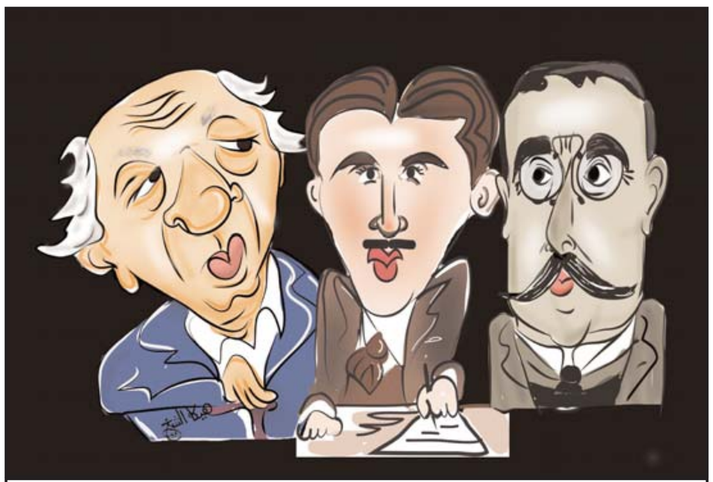
Historia magistra vitae şi „perfidul Albion” (II)

Horia BĂDESCU

Nu sunt sigur că realităţile politico-militare ale contenciosului milenar dintre Franţa şi Anglia – început cu bătălia de la Hastings (1066), cu invazia normandă deci, invazie care avea să creeze interminabile dispute iscate de dreptul de moştenire feudal, ilustrate cu „strălucire” de ceea ce s-a chemat *Războiul de o sută de ani* şi încheiate pentru eternitate (oare?) de *Antanta cordială* (1904) – va fi născut deloc onoranta expresie „perfidul Albion”. Istoria Hexagonului nu e nici ea lipsită de viclenii, trădări, lovituri sub centură, sperjururi. De-ar fi să-i întrebăm doar pe cei din dinastia de Valois, pe cardinalii Richelieu şi Mazarin, pe Fouché ori pe Talleyrand! Şi totuşi, am conchis atunci când am luat cunoştinţă de ea, ceva, ceva tot trebuie să fie adevărat. N-am stat să iau la puricat istoria Angliei, nici măcar a Imperiului Britanic, de unde adiau interesante miresme machiavelice, însă comportamentul diplomaţiei britanice în raport cu românii m-a interesat în cel mai înalt grad. Mai ales în vremea ticăloşită a ciocnirii ideologiilor monstruoase ale celui de-al douăzecilea veac.

Este cunoscut – am naivitatea de a mai crede că acest lucru e încă posibil chiar în *România educată* prin pauperizarea disciplinelor identitare, limba română şi istoria naţională – contextul nenorocit al jocurilor de putere şi al isteriei pacifiste a francezilor şi britanicilor care a alimentat agresivitatea extremă a Germaniei fasciste şi a reînviat pofta imperialistă în Rusia bolşevică, împingând Europa şi, mai apoi, întreaga lume, în malaxorul celui de al doilea abator mondial. Pentru România, aflată în imposibilitatea reală de a se situa alături de aliaţii săi tradiţionali şi obligată să lupte, în prima parte a războiului, alături de adversarii acestora, cei care, însă, îi răpiseră nordul Transilvaniei, războiul a însemnat un balet însângerat în încercarea de a obţine la sfârşitul lui integritatea ţării, aşa cum rezultase ea în urma Păcii de la Versailles. Fiindcă, precum scria pe bună dreptate eminentul istoric Ioan-Aurel Pop, „În acele momente grele din istoria sa, România se afla singură înaintea inamicilor, în ciuda sistemului de securitate colectivă în care se angajase.”

Să ne reamintim un crud paradox, căci istoria e plină de paradoxuri. În Marele Război am luptat alături de Antanta, împotriva Puterilor Centrale. Alături de Franţa, Anglia, dar şi de Rusia – cea care ne răpise Basarabia şi avea să ne lase singuri în cel mai dificil moment al bătăliei – împotriva Germaniei şi Austro-Ungariei. După două decenii, contextul amintit ne împingea alături de Germania (care ne sfâşiase ţara prin Dictatul de la Viena!) împotriva Rusiei (care ne luase a doua oară, prin ultimatum, Basarabia şi avea s-o facă pentru a treia oară la finele conflagraţiei!), aliată din nou a Franţei şi Angliei, după mariajul ratat cu Berlinul. Însă, pe tot parcursul perioadei de până la 23 august 1944, partidele istorice româneşti, mai ales PNŢ-ul, păstraseră (cu deosebire după căderea Franţei) bune contacte cu britanicii, angajându-se în culegerea de informaţii şi sabotaje, cu sprijinul serviciului englez de spionaj SOE (Special Operations Executive). Nu vom trece în revistă aici complicata desfăşurare a acestor activităţi şi raporturi. Elementele esenţiale ale bătăliei din umbră sunt descrise cu amănunte de istoricul britanic Dennis Deletant în două numere consecutive (iunie, iulie 2022) ale revistei *Magazin Istoric*. Ceea ce mi se pare relevant pentru subiectul nostru este relaţia celui aflat în centrul „pânzei de păianjen” întinsă de SOE în România, marele om politic Iuliu Maniu, nu doar cu *intelligensul* britanic, ci şi cu guvernul de la Londra, via Ministerul de Externe britanic. O relaţie pe care Dennis Deletant o numeşte „dificilă” – şi ea se va dovedi astfel, însă nu doar din vina fruntaşului român, chiar dacă SOE şi Foreign Office ajunseseră încă de la începutul anului 1942 la concluzia că „Maniu reprezintă cea mai bună speranţă a noastră pentru a iniţia o mişcare contra Axei” şi că „o lovitură de stat ar trebui să fie obiectivul de urmărit”. Este sigur însă că, la data concluziei de mai sus, condiţiile reale ale frontului de est făceau din acest ultim obiectiv o chestiune de viitor. Aşteptările britanicilor, în ceea ce priveşte eficacitatea lui Maniu, aveau să pălească, pe de o parte, din cauza naturii



Hika Elshikh - Egipt

ezitante a seniorului de la Bădăcin, iar, pe altă parte, a refuzului sovieticilor de a răspunde pozitiv *aide memoire*-lui înaintat de către aceştia Moscovei, în martie 1942, prin care sugerau că „singura personalitate cu care se putea discuta despre ieşirea din război a României era Iuliu Maniu”.

Răspunsul acestora, primit două luni mai târziu, era că „deocamdată Guvernul sovietic nu dorea să interfereze în vreun fel cu Maniu”. Şi nici nu vor intenţiona să o facă la modul serios nici în anii războiului şi cu atât mai puţin după aceea. Cu atât mai mult cu cât diligenţele britanice faţă de ruşi în această chestiune vor fi făcute cu mănuşi, cu ascunzişuri faţă de partea română, cu o duplicitate care pornea din decizia deja luată, precum avea să se vădească în noua arhitectură strategică postbelică, de a lăsa România la cheremul sovieticilor, pentru a obţine, la schimb, mână liberă în Grecia, regiune strategică în controlul bazinului mediteranean şi în Orientul Mijlociu. Povestea preacunoscutului bileţel al lui Churchill, prin care i se propunea lui Stalin schimbul de care vorbeam, făcea deja parte din patternul diplomaţiei „perfidului Albion” şi el explică rezerva permanentă şi lipsa de claritate a răspunsurilor acesteia la o chestiune esenţială ridicată de Maniu, şi chiar de regimul Antonescu, care păstrase canale de comunicare cu vechii aliaţi, cu privire la viitorului României postbelice. Exista la nivelul elitei politice româneşti, aşa cum remarca şi Deletant, iluzia puterii Imperiul Britanic de a impune sau, cel puţin, direcţiona cursul tratativelor postbelice şi rezultatul acestora. „Ezitantul” Maniu fusese destul de clar atunci când le comunica celor de la SOE, în septembrie 1942, că „Atâta vreme cât nu cunoaştem în mod pozitiv dacă naţiunile aliate sunt dispuse să respingă ideea unei invazii ruseşti în România după prăbuşirea frontului german, [...] este practic imposibil pentru opoziţie să se manifeste contra Axei şi să organizeze orice acţiune cu efect concret.” Şi totuşi, el avea să avanseze „ideea unei operaţiuni aeropurtate în România”, dar fără participare sovietică. Foreign Office era însă de părere, părere transmisă şi Departamentului de Stat american în ianuarie 1943, că „nu trebuie întreprinsă nicio acţiune în privinţa României fără o consultare prealabilă cu sovieticii”. Este edificator pentru subiectul nostru explicaţia pe care Sir Alexander Cadogan, subsecretar de Stat la Foreign Office, i-o transmite în scris şefului SOE, Sir Charles Hambro, în decembrie 1943, citată in extenso de Dennis Deletant: „Avantajele pe termen scurt ale cooperării cu Maniu (adică sabotaje, perturbarea activităţilor militare) sunt prea mici şi ridică prea multe probleme pentru a justifica dezavantajele pe termen lung ale unui angajament aprioric în privinţa *viitorului politic şi teritorial al României* (s.n.). Din mesajul lui reiese limpede că Maniu este interesat în primul rând [...] în formularea unei politici privind viitorul României şi salvgardarea poziţiei ei cât mai mult la un eventual acord de pace. [...] Este evident că el este mai dornic să ne convingă să garantăm frontierele României contra atât a Ungariei, cât şi a Uniunii Sovietice, mai ales faţă de cea din urmă. [...] Dacă ridicăm din nou problema cu Guvernul sovietic şi avansăm propuneri limpezi pentru viitorul aranjament teritorial în privinţa Guvernului României, aşa cum doreşte Maniu, facem o deschidere pentru care nu se întrevede finalul. Odată pornite, aceste discuţii nu vor putea fi limitate doar la România, ci se vor extinde şi în privinţa viitoarelor înţelegeri postbelice pentru Balcani şi Europa Centrală. Când va sosi momentul să discutăm aceste probleme cu Guvernul sovietic vor fi destule greutăţi, dincolo de cele legate de România, şi va fi chiar posibil ca, *pentru a obţine ceea ce dorim în alte privinţe, să acceptăm pretenţiile Guvernului sovietic de a dispune de România după cum doreşte, iar pentru a salva restul Balcanilor, am putea fi chiar obligaţi să aruncăm România lupilor*.” (s.n.)

Mai clar de-aşa în privinţa „viziunii” britanice asupra viitorului României şi Estului european nu se poate! *A bon entendeur, salut!* Sau, dacă ar fi să traducem în limbajul paremiologic autohton, „Cămaşa e mai aproape de corp decât haina!” – chit că haina te fereşte de ploaie, nu cămaşa! – ori, mai adecvat contextului, „Milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima!” Sau, pentru a conchide *en fanfare*: „Interesul poartă fesul!” Iar Imperiul Britanic purta ditamai coroana. Că o va pierde curând, asta e altă poveste, cu posibil final contemporan. Realitatea momentului se afla în tartuffianul entuziasm al „omului cu trabuc” din scrisoarea adresată, la 16 ianuarie 1944, lui Anthony Eden: „Fără îndoială, sentimentele mele s-au schimbat în cei doi ani care au trecut,... extraordinarele victorii ale Armatei Roşii, schimbările adânc înrădăcinate produse în caracterul statului şi guvernului rus, noua încredere stabilită faţă de Stalin, toate acestea şi-au produs efectele. În cea mai mare parte sunt rezultatul faptului că armata sovietică probabil va ocupa curând aceste teritorii şi este absolut sigur că noi nu trebuie să încercăm să-i împiedicăm.” (!) Zarurile erau deja aruncate, dar jucătorii, printre care şi bietul Maniu, continuau să spere.

(Va urma.)

(Urmare din pag. 1)

Desigur, astăzi apelul ar putea fi (ar trebui) formulat mult mai tranşant, având în minte toate cele întâmplate în ultimii ani, în lume şi la noi deopotrivă (episoade emblematic-lămuritoare: pandemia, Schengenul…). De pildă, mult mai apăsat trebuie formulată chemarea la *demnitate* şi *unitate* – unitate naţională, dar şi solidaritate cetăţenească, luciditate, patriotism.

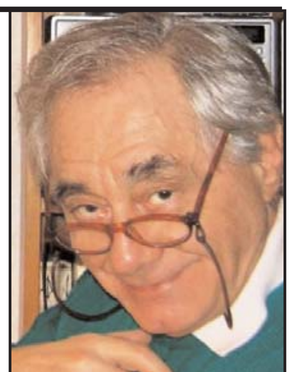
Apelul a fost semnat iniţial de optzeci şi ceva de membri ai Academiei, la câteva zile vreo trei şi-au retras semnăturile, dar s-au adăugat alţi vreo douăzeci. Cvorum confortabil…

Pe lângă semnături, mai mulţi colegi din Academie au trimis şi mesaje, unele sugerând o formă mai „implicată” a textului, alţii exprimându-şi susţinerea. Din a doua categorie, reiau un mesaj primit din partea acad. Alexandru Zub, istoric (de amintit că Apelul a fost făcut public pe 8 februarie):

Am primit, tocmai, mesajul Dv. din 3 februarie a.c., împreună cu Apelul aferent, subscris deja de un număr important de membri ai Academiei noastre. Mă asociez imo pectore *la demersul în cauză, cu speranţa că Parlamentul României şi celelalte instituţii ale statului vor reacţiona adecvat la un asemenea apel, menit a sensibiliza categorii diverse ale corpului social şi chiar poporul român însuşi, la care vă referiţi în apelativ. Textul ca atare mi s-a părut a fi inspirat şi generos, capabil a stimula vocaţii militante şi energii creative, într-un moment nespus de dramatic precum acela pe care tocmai îl trăim.* (Iaşi, 6 februarie 2017)

Să-i ascultăm pe istorici, cu atât mai mult pe seniori, pentru că ei ştiu „cum merge lumea”… Altfel, grea va fi judecata viitorului…

Fulguraţii



Paul DIACONESCU

Un braţ de mare ne desparte de Cuba. Vaporaşul care ne va duce înapoi pe insula cea mare, lungă şi uşor curbată, de forma unui crocodil, se apropie de ponton. Rămân însă, în continuare, pe plaja numită de localnici *Bibijagua*. E numele unei furnici mari şi negre. Plaja pare formată din aceste furnici, fiindcă nisipul e grăunţos, sticlos şi provine din fărâmiţarea malului înălţat pe un masiv de marmură neagră. Ca niciodată, marea e liniştită, oglindă întunecată reflectând fundul nisipos. Nu sunt valuri, ci nişte unde care se aştern ritmic, un ritm lent, la picioarele mele. Pornesc magnetofonul, cu microfonul atârnat cât mai jos, cât mai aproape de întâlnirea apei cu plaja. E un sunet ciudat, muzical, abia auzit, zuruitul unor minuscule mărgele de sticlă. Simt, ştiu că voi asculta de multe ori, în mica noastră mansardă din Bucureşti, această casetă şi că o voi păstra cu mai multă grijă decât pe toate celelalte înregistrate în această lungă călătorie.

(Havana, ianuarie 1968)

Am mâinile încleştate de ger. Minus 16 grade azi dimineaţă. Totuşi, am rezistat peste 20 de minute în plimbarea cu câinele. Acum, la ora 1, sunt doar minus 7 grade, dar bate vântul şi în lipsa soarelui atmosfera e tot mai plină de umiditate. N-aş fi crezut că mai poate rămâne ceva „umed" pe un asemenea ger, deşi abia aici am realizat că senzaţia de frig înţepător, biciuitor, incomod pe care o aveam la Bucureşti nu se datora doar vântului – faimosul nostru crivăţ – ci şi umidităţii din aer care te pătrunde până-n măduva oaselor.

Acum, pentru prima oară de când trăiesc în Suedia, simt în aer acel miros proaspăt de umezeală curată pe care îl emană rufele puse la uscat şi, mai exact spus – fiindcă mirosul nu mi se pare niciodată lipsit de culoare – marile cearşafuri albe încă jilave, prinse de ger. Prin asociere de idei mă gândesc la culoarea mirosurilor tari din coclaurii străbătuţi în Corsica, în acel fierbinte început de iunie. O culoare greu de definit: aspră cum e cărămida şi iute ca boiaua de ardei.

(Stockholm, 23 februarie 1986)

Citesc în ultimul număr al *României literare* despre o carte scrisă de un fost elev al şcolii de literatură din Şoseaua Kiseleff. Eu însumi fost elev al acelei nefaste instituţii, simt acum impulsul de a scrie un articol intitulat „O OBSESIE – Kiseleff 10". Fiindcă pentru mine acea „şcoală" a însemnat o descurajare, o inhibiţie durabilă, o neplăcere amestecată cu frică faţă de actul scrisului: a scrie era un lucru imposibil pentru că imposibil era să îndeplineşti toate exigenţele realismului socialist. Aşa se face că n-am mai scris un rând vreme de 15 ani, până în 1966. Dar nici atunci nu m-am încumetat să public, deşi textele mele puteau apărea fără probleme în acea perioadă de vag dezgheţ.

Ca şi cum spaima scrisului, „predată" în timpul anului n-ar fi fost de ajuns, cursurile s-au încheiat în iunie 1952 cu îngrozitoarea şedinţă de două zile şi două nopţi de „înfierare a devierii de dreapta a grupului Ana Pauker – Vasile Luca – Teohari Georgescu". Şedinţă în care trebuiau demascaţi şi deviatorii „noştri", cel mai periculos fiind poetul Al. Căprariu, fiindcă adusese în şcoală *Cuvinte potrivite* de Arghezi… (Zece ani mai târziu l-am întâlnit la Cluj. În continuare nu avea drept de semnătură şi îşi câştiga pâinea ca şofer de taxi. Eticheta de „element duşmănos" îl urmărea cu înverşunare.)

(2 mai 2019)



Corectitudinea politică, ideologia progresismului

Afrodita IORGULESCU

Singurul lucru de care răul are nevoie ca să triumfe e ca oamenii buni să nu facă nimic. **Edmund Burke**

Corectitudinea politică este sistemul de credinţe, atitudini şi valori care domină astăzi America. Sintagma propriu-zisă s-a ivit dintr-o glumă din benzile desenate. Gluma s-a ideologizat, ajungând să bântuie astăzi nu numai America, dar şi Europa şi lumea întreagă. Este considerată de unii un progres, de unde denumirea de progresism. Corectitudinea politică încearcă să impună americanilor o uniformitate în gândire şi comportament, fiind deci totalitară, în esenţă. Rădăcinile sale pornesc dintr-o versiune de marxism – marxismul cultural – ce îşi propunea răsturnarea radicală a culturii tradiţionale, cu scopul de a provoca o revoluţie socială.

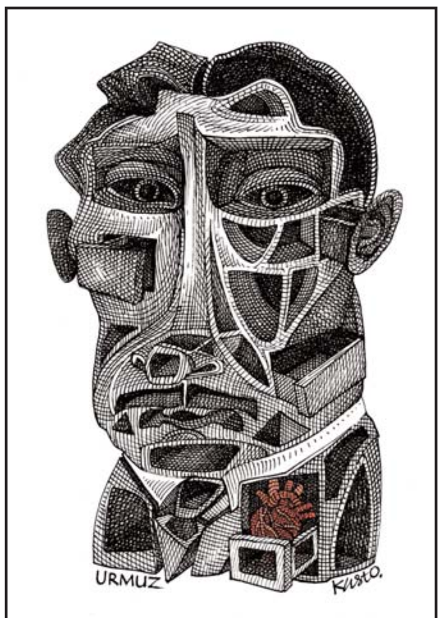
Revoluţia socială are o istorie lungă, probabil cu originea în *Republica* lui Platon.

Revoluţia Franceză din 1789 a fost însă cea care l-a inspirat pe Karl Marx în dezvoltarea teoriilor sale în secolul al XIX-lea, în Germania. În secolul XX, succesul Revoluţiei bolşevice din Rusia anului 1917, condusă de V.I. Lenin, sprijinit de Germania (pentru a scoate Rusia din război) a generat un val de optimism în rândul forţelor marxiste din Europa. În 1919 (după încheierea Primului Război Mondial), au avut loc mai multe evenimente: revolta comunistă spartakistă din Berlin, condusă de Rosa Luxemburg; crearea unui Soviet în Bavaria, condus de Kurt Eisner, şi a unei Republici comuniste în Ungaria, condusă de Bela Kun; invadarea Poloniei de către Armata Roşie condusă de Leon Troţki, în speranţa joncţiunii cu Revoluţia din Germania. Exista atunci temerea că întreaga Europă ar putea cădea sub dominaţie bolşevică. Dar, Armata Roşie a fost învinsă de polonezi la Vistula, în 1920, spartakiştii, sovietul bavarez şi guvernul lui Bela Kun nu au reuşit să câştige susţinere din partea muncitorilor din Europa şi, după scurt timp, au fost înlăturaţi.

Aceste evenimente i-au pus în dificultate pe revoluţionarii marxişti din Europa, care crezuseră că muncitorii oprimaţi vor profita de aceste oportunităţi revoluţionare şi vor declanşa revoluţia mondială. Dar muncitorii nu au profitat, iar ei au dat vina pe muncitori pentru eşecuri, nu pe teoria lor. Atunci, un grup de intelectuali marxişti a găsit soluţia pentru ieşirea din dificultate prin efectuarea unei analize care se concentra mai degrabă pe „suprastructura" culturală a societăţii decât pe „substructurile" economice, ca în teoria lui Marx. Marxistul italian Antonio Gramsci şi marxistul ungur Georg Lukăcs au contribuit decisiv la crearea noului marxism, cultural.

Istoria corectitudinii politice

Corectitudinea politică este marxismul cultural, sau neomarxismul, adică marxismul tradus din termeni economici în termenii culturii. Marxismul cultural datează cel puţin din anii 1920, când unii marxişti şi-au dat seama că revoluţia bolşevică nu va izbândi în lume deoarece oamenii au convingeri religioase puternice, ţin la tradiţii şi la familie. Acestea trebuiau să fie distruse mai întâi, pentru ca revoluţia să izbândească.



Oleksiy Kustovsky - Ucraina

În 1923, un grup de marxişti au întemeiat, în cadrul Universităţii din Frankfurt, Germania, *Institutul pentru Cercetări Sociale*, cunoscut mai târziu ca *Şcoala de la Frankfurt,* dedicat să facă această traducere a marxismului în termeni culturali. Numele ce se intenţiona a fi dat iniţial acestui Institut era *Institutul pentru Marxism,* după modelul *Institutului Marx-Engels din Moscova*, dar s-a hotărât că vor putea funcţiona mai eficace dacă îşi vor ascunde marxismul şi de aceea au ales în final un nume cu rezonanţă neutră. Primul său director a fost Carl Grünberg, filosof marxist născut la Focşani în 1861.

În 1933, când naziştii au ajuns la putere în Germania, membrii Institutului au plecat în exil, cei mai mulţi în America, la New York, unde cu timpul principalul obiectiv a devenit injectarea ideologiei sale în societatea americană, cu scopul de a genera schimbări sociale. Institutul s-a întors în Germania, la Frankfurt, după Al Doilea Război Mondial. Deci, Şcoala de la Frankfurt este sursa corectitudinii politice de azi.

Mai târziu, mergând pe linia lui Lukăcs, Institutul avea să-l conjuge pe Marx cu Freud, producând *freudo-marxismul,* pentru a contesta bazele culturii occidentale, adică valori precum creştinismul, capitalismul, autoritatea, familia, patriarhalitatea, ierarhia, moralitatea, tradiţia, înfrânarea sexuală, loialitatea, patriotismul, naţionalismul, ereditatea, etnocentrismul, convenţia şi conservatorismul. Ideea ingenioasă a neomarxiştilor a fost înlocuirea represiunii economice din marxismul clasic, respectiv exploatarea clasei muncitoare de către capitalişti în goana lor după profit, cu represiunea sexuală din teoria freudiană, respectiv reprimarea manifestării libere a erotismului la toţi cetăţenii de către o civilizaţie de inspiraţie creştină. Soluţia găsită este distrugerea acelei/acestei civilizaţii. Structura socială patriarhală va fi înlocuită cu modelul matriarhal. Categoriile cele mai reprimate sunt considerate minorităţile sexuale şi rasiale, femeile, tinerii.

În acest scop, membrii Institutului vor elabora în anii 1930 *teoria critică* (eşti ispitit să întrebi: „Bine, şi care e teoria?" Răspunsul este: „Teoria e să critici"), care va sta la baza conceptului postmodern de *deconstructivism.* Neomarxiştii folosesc deconstructivismul, o metodă de analiză lingvistică falsă, prin care „dovedesc" că orice „text", trecut sau prezent, ilustrează opresiunea negrilor, femeilor, homosexualilor etc. prin aplicarea unei anumite grile de lectură care găseşte asemenea sensuri în cuvintele textului (indiferent de înţelesul lor real).

Corectitudinea politică domină astăzi SUA, pornind de la universităţile americane. Modul de distrugere a civilizaţiei occidentale – obiectiv stabilit de Lukăcs în 1919 – nu era prin teorii complicate, ci prin sex, droguri şi rock'n'roll. S-a considerat că industria culturală îi transformă pe oameni în sclavi în moduri mult mai subtile şi mai eficace decât metodele precedente. Astfel, industria divertismentului este cel mai puternic promotor al corectitudinii politice.

Corifeii corectitudinii politice

Dacă Marx, Engels şi Lenin sunt corifeii marxismului (economic), corifeii marxismului cultural, deci ai corectitudinii politice, sunt Lukăcs, Gramsci, Reich, Fromm, Marcuse şi Adorno.

Georg Lukăcs, autorul cărţii *Istorie şi conştiinţă de clasă,* este recunoscut ca fiind al doilea teoretician marxist de frunte după Marx.

→

Homo sapiens

În 1919, a devenit vicecomisar pentru cultură sub regimul bolşevic maghiar al lui Bela Kun. A afirmat: „O asemenea răsturnare de proporţii mondiale a valorilor nu poate avea loc fără anihilarea vechilor valori şi crearea unora noi de către revoluţionari.” A lansat ceea ce avea să devină cunoscut sub numele de „terorism cultural”. Ca parte a acestui terorism cultural, el a lansat un program exploziv de educaţie sexuală în şcolile ungureşti. Copiii erau instruiţi în teme precum „iubirea liberă”, raporturile sexuale, natura „arhaică” a codurilor familiei burgheze, caracterul demodat al monogamiei şi irelevanţa religiei, care privează omul de toate plăcerile. Copiii erau stimulaţi să respingă şi să ridiculizeze autoritatea părintească şi autoritatea Bisericii şi să nu mai ţină seama de preceptele morale. Femeile erau instigate la revoltă împotriva normelor sexuale ale vremii. Campania „terorismului cultural” iniţiată de Lukács a fost precursoarea a ceea ce „corectitudinea politică” va genera mai târziu în şcolile americane.

La o întrunire secretă din anul 1923, Lukács a propus ideea inducerii „pesimismului cultural” oamenilor din Vest, cu scopul de a le amplifica starea de deznădejde şi alienare, ca o precondiţie necesară pentru înfăptuirea revoluţiei. Această întrunire a condus la înfiinţarea, în 1923, a Institutului de Cercetări Sociale la Universitatea din Frankfurt (compus din psihologi, sociologi şi alţi intelectuali marxişti şi de orientare comunistă), cunoscut mai târziu ca Şcoala de la Frankfurt, dedicat implementării programului iniţiat de Lukács.

Antonio Gramsci, marxist italian, a lucrat pentru Internaţionala Comunistă între anii 1923-1924, la Moscova şi Viena. Mai târziu, a fost întemniţat de Mussolini, timp în care a scris faimoasele *Caiete din închisoare*. El se remarcă în rândurile marxiştilor prin teoria lui despre hegemonia culturală, ca mijloc al dominaţiei de clasă. În viziunea sa, o revoltă în manieră bolşevică nu va putea fi înfăptuită de către muncitorii occidentali, din pricina religiei lor creştine. Deci, pentru ca vreo revoluţie politică să fie posibilă, trebuia creat un om nou, sovietic. Îndemnul său adresat intelectualilor a fost ca aceştia să înceapă un lung marş prin instituţiile educaţionale şi culturale ale naţiunii pentru a crea noul om sovietic.

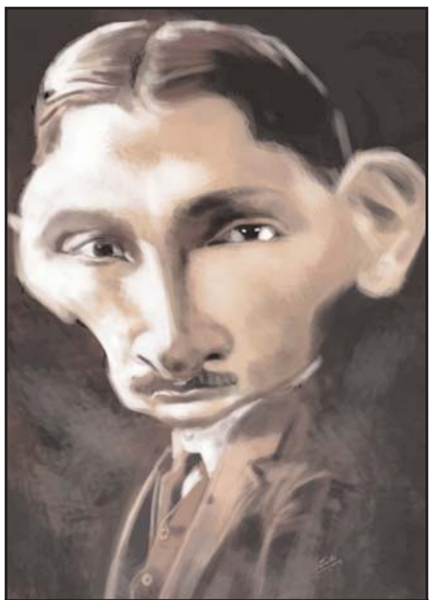
Wilhelm Reich a scris, în 1933, cartea *Psihologia de masă a fascismului*, în care a evidenţiat faptul că Şcoala de la Frankfurt s-a distanţat de sociologia marxistă, care plasa burghezia împotriva proletariatului; bătălia se va da între „reacţionari” şi elementele revoluţionare. De asemenea, spunea el, matriarhatul constituie singurul gen autentic de „societate naturală”. Reich a scris şi cartea *Revoluţia sexuală,* care avea să prefigureze ceea ce urma să se întâmple în 1960 (revoltele studenţeşti din America împotriva războiului din Vietnam). Teoria lui Reich este ilustrată în aceste cuvinte ale sale: „Familia autoritară reprezintă statul autoritar în miniatură. Caracterul autoritar al omului rezultă, în esenţă, din sedimentarea inhibiţiilor sexuale şi a fricii în substanţa vie a impulsurilor sexuale. Imperialismul familial este proiectat ideologic în imperialism naţional... Familia autoritară (...) constituie o fabrică unde iau fiinţă ideologia şi structurile reacţionare.”

Teoria lui Wilhelm Reich şi programul de educaţie sexuală iniţiat de Georg Lukács în Ungaria pot fi considerate sursele din care provin insistenţa asupra introducerii educaţiei sexuale în învăţământ, începând de la grădiniţă, precum şi atitudinea de respingere manifestată în cadrul sistemului educaţional faţă de familie, faţă de autoritatea externă şi faţă de structura tradiţională a caracterului.

Erich Fromm, ca şi Wilhelm Reich, a fost un psiholog al Şcolii de la Frankfurt care s-a mutat în America în anii 1930. A fost unul din cei mai activi susţinători ai teoriei matriarhale. El a clarificat semnificaţia „libertăţii pozitive” în lucrarea *Dogma lui Christ,* unde se prezintă pe sine ca un caracter revoluţionar care s-a emancipat din chingile familiei şi ale patriei, de sub autoritatea mamei şi a tatălui, care şi-a declinat loialitatea faţă de stat, rasă, partid sau religie.

Herbert Marcuse a fost un intelectual al Şcolii de la Frankfurt care s-a mutat şi el în America în anii 1930. A fost adesea prezentat ca un filosof marxist, deşi a fost un revoluţionar social pursânge, care îşi imagina dezintegrarea societăţii americane la fel cum Karl Marx şi Georg Lukács şi-au imaginat dezintegrarea societăţii germane. „...Un singur lucru putem afirma cu deplină certitudine: ideea tradiţională de revoluţie şi strategia tradiţională prin care poate fi declanşată o revoluţie nu mai sunt valide. Aceste idei sunt demodate... Ceea ce trebuie să înfăptuim este un tip de dezintegrare difuză şi dispersivă a sistemului.”

Marcuse a publicat în 1955 cartea *Eros şi civilizaţie*, carte care desăvârşeşte sarcina integrării lui Marx cu Freud şi care a devenit documentul fondator al contraculturii din 1960 care a introdus ideologia Şcolii de la Frankfurt în colegiile şi universităţile americane. Cartea cheamă la revolta totală împotriva culturii occidentale tradiţionale şi promite celor ce se alătură revoluţiei o utopie de tip Ţara dulciurilor cu sex liber şi muncă deloc. Această carte a devenit biblia tinerilor radicali care au preluat conducerea în campusurile universitare americane începând cu 1965 şi care sunt şi azi acolo, ca membri ai corpului profesoral. Marcuse a inventat sloganul „Faceţi dragoste, nu război” (*Make love, not war*). Teoria sa includea credinţa că mişcarea de eliberare a femeilor constituie componenta cea mai de seamă a opoziţiei şi, posibil, cea mai radicală. Eforturile sale revoluţionare vor conduce la declanşarea unui război nesfârşit purtat de revoluţionarii marxişti împotriva bărbaţilor albi americani, în şcoli şi universităţi.



Swathi Jai Kumar - India

Theodor Adorno a fost un alt marxist revoluţionar, membru al Şcolii de la Frankfurt, care s-a stabilit în America în ani 1930. A publicat, printre alte cărţi, *Personalitatea autoritară,* în 1950. Această carte reprezintă baza a tot ceea ce a urmat în sensul zugrăvirii conservatorismului ca un defect psihologic şi a avut un impact enorm, nu în ultimul rând asupra teoriei educaţiei. Ideea centrală a lucrărilor sale este aceeaşi: există un astfel de element precum caracterul autoritar, care este opusul modelului revoluţionar dezirabil. Caracterul autoritar este produsul capitalismului, al creştinismului, al conservatorismului, al familiei patriarhale şi al represiunii sexuale. În Germania, combinaţia acestor factori a generat apariţia prejudecăţilor, a antisemitismului şi a fascismului, potrivit teoriei Şcolii de la Frankfurt. Revoluţia culturală din Franţa anului 1968 (mişcare similară contraculturii anului 1960 din America) a atacat principiul autorităţii.

Adorno şi alţi membri ai Şcolii de la Frankfurt s-au bucurat de oportunitatea de a pune în aplicare programul proiectat de Georg Lukács şi Antonio Gramsci pentru înfăptuirea revoluţiei sociale în America, în loc de Germania (aşa cum Lenin a înfăptuit revoluţia bolşevică în Rusia, în loc de Germania). Ei vor postula existenţa personalităţii autoritare în rândul americanilor cu predispoziţii spre prejudecată, exploatând această componentă pentru a impune americanilor „reeducarea planificată ştiinţific”, sub pretextul că această acţiune este întreprinsă în scopul eradicării prejudecăţilor. Această reeducare planificată ştiinţific (care ne aminteşte de reeducarea de la Piteşti) va deveni o manevră de înlocuire a sistemului fundamental de valori american cu valorile opuse, revoluţionare, în mediul educaţional, astfel încât copiii americani să fie formaţi după modelul caracterelor revoluţionare din teoria Şcolii de la Frankfurt, creându-se, în acest mod, „noul copil american”.

Distrugerea familiei, principalul obiectiv al corectitudinii politice

Diana West, în cartea sa din 2008 *The Death of the Grown-Up: How America's Arrested Development Is Bringing Down Western Civilization,* trece în revistă principalele aspecte care au contribuit la decăderea societăţii occidentale, atrăgând atenţia că ideologia distructivă a corectitudinii politice a putut fi „implantată” doar într-o societate adusă într-un stadiu avansat de infantilizare. Ca urmare a eradicării valorilor maturităţii, societatea nu mai are puterea să reziste în faţa forţelor care o destructurează şi o masifică. Elementul organic, unificator, care-i menţinea coeziunea – creştinismul – a slăbit pe măsură ce tinereţea/adolescenţa „emancipată” a fost ridicată la rang de adevărat cult. Demnitatea şi autoritatea morală, care erau asociate altădată bătrâneţii, în mentalul colectiv, au fost înlocuite cu dezgustul faţă de vârstă. Bătrâneţea trebuie discreditată, fiindcă influenţa pe care ar putea să o exercite asupra tinerilor este cu totul incorectă politic. Ceea ce a dispărut este şi aprecierea pentru calităţile maturităţii: verticalitatea şi onoarea, răbdarea şi responsabilitatea, capacitatea de a vedea în perspectivă şi înţelepciunea, sobrietatea, bunacuviinţă şi bunele maniere, precum şi faptul de a şti ce se cade [a face sau a spune] şi când.

A fost nevoie doar de o generaţie pentru ca aceste schimbări, la care au contribuit, mai ales, cultura pop şi televiziunea, să se producă în societate. Dacă altădată copiii „orbitau” în jurul părinţilor, astăzi părinţii sunt cei care „orbitează” în jurul copiilor, abdicând de la responsabilităţile lor de adulţi, renunţând la autoritatea pe care o presupune statutul de părinte, „la drepturile şi privilegiile lor pentru a nu tulbura confortul [emoţional] şi buna dispoziţie a tinerilor”. Societatea a fost adusă într-o stare de pasivitate, anesteziată prin televizor, muzică, filme, jocuri video etc. La procesul de regresie morală (strâns corelat erodării valorilor maturităţii) şi de „tâmpire” a populaţiei contribuie şi vulgarizarea limbii, care devenit un fenomen obişnuit în mass-media (dar şi în filme, literatură etc.), nelipsind nici limbajul licenţios, care e tot mai la modă.

Erodarea valorilor maturităţii are drept consecinţă distrugerea familiei. Familia presupune maturitate, asumarea de responsabilităţi, înţelepciune, de aceea ea poate bloca funcţionarea instrumentelor de manipulare folosite de corectitudinea politică, un instrument principal fiind infantilizarea. Familia este incorectă politic, ea fiind pentru reprezentanţii Şcolii de la Frankfurt o „fabrică” unde iau fiinţă „structurile reacţionare” (Wilhelm Reich), în care se formează „caracterul [personalitatea] autoritar[ă]” (Theodor Adorno). Aşa se explică de ce unul dintre principiile de bază ale teoriei critice a fost necesitatea de a distruge familia tradiţională. Corifeii Şcolii de la Frankfurt predicau: „Chiar şi o abolire parţială a autorităţii parentale în familie ar trebui să sporească disponibilitatea unei generaţii viitoare de a accepta schimbarea socială.” Războiul împotriva familiei s-a intensificat pe măsură ce revoluţia homosexuală a luat proporţii, începând cu anii 1970.

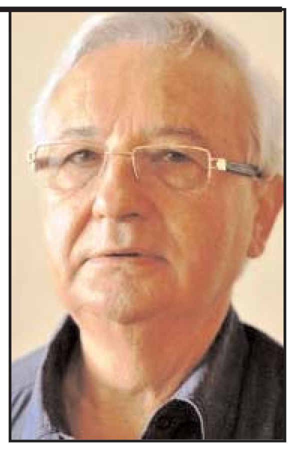
Asaltul asupra adevărului

Trăim într-o epocă în care *adevărul* este pretutindeni atacat – adevărul evident, factual – ca, de exemplu, că „bătălia de la Agincourt a avut loc în octombrie 1415”. Sunt, fără îndoială, multe cauze care au condus la această situaţie. Un indiciu descurajant al acestei stări de fapt îl constituie deplina aversiune faţă de ideea de „adevăr obiectiv” manifestată în cercurile academice de astăzi. Acest lucru este evidenţiat de concepţia, foarte răspândită, că adevărul este „relativ”, adică adevărul unei afirmaţii este determinat, în mod hotărâtor, de preocupările, prejudecăţile, chiar şi de sexul sau de originea etnică a vorbitorului, mai mult decât de veridicitatea sau de falsitatea a ceea ce afirmă acesta. Ideea de bază este că adevărul este mai degrabă inventat decât descoperit. Putem spune că totul a început cu faimoasa declaraţie a nihilismului formulată de Nietzsche: „Ne există fapte, ci doar interpretări”.

Proliferarea năucitoare a programelor de „studii” (studii dedicate feminismului, homosexualilor, afroamericanilor, studiile pentru pace, studiile despre text etc.) este un simptom important al acestei degenerări. Astfel de programe, deşi promovate ca fiind „interdisciplinare”, sunt în realitate antidisciplinare. Ele nu presupun stăpânirea unor discipline multiple, ci abandonarea rigorii disciplinare în favoarea susţinerii unei ideologii prescrise.

→

Sociologia şi visul României (II)



Acad. Cătălin ZAMFIR

Programul lui Gusti avea o problemă fundamentală: nu a luat în considerare că România era ocupată de Uniunea Sovietică. El se baza pe presupoziţia că România va urma un curs al dezvoltării decis de ea însăşi. De fapt, istoria a spus NU programului lui Gusti, nu pentru că acesta nu era foarte bun pentru România, ci pentru că istoria a optat pentru o lume împărţită în două lumi ostile, Est şi Vest.

Cazul Gusti ne îndeamnă să revedem ce înseamnă Istoria. Istoria, „aşa cum se întâmplă”, nu este o necesitate, determinată de legi inexorabile ale cursului istoric, ci trebuie să o vedem altfel. Istoria are mereu în faţă mai multe alternative. Istoria *alege* dintre alternative posibile şi de aceea ea este pe deplin responsabilă pentru ce a ales. Cum spunea Sartre, omul, lucru valabil şi pentru colectivitate, este absolut liber în faţa alegerii şi pentru alegerea sa este lipsit de scuze. Între determinismul prezentului şi alegerea făcută este libertatea. Suntem absolut liberi, chiar cu preţul vieţii, şi alegerea noastră nu poate invoca scuze. Sartre e prea strict. Dacă ar fi fost sociolog, el ar fi gândit libertatea alegerii pe baza unei model mult mai complex. Textul lui Gusti publicat în *Scânteia,* în 1945, mă obsedează şi din altă perspectivă. Dacă Gusti ar fi trăit azi, el ar fi propus un program cu aceeaşi orientare. Programul lui ar fi fost perfect pentru tranziţia actuală: o scoatere din subdezvoltare. Şi azi, ca şi în 1947, cu acelaşi program, Gusti ar fi exclus, într-o formă sau alta, din viaţa politică.

1947–1961. Sociologia, singura ştiinţă interzisă prin lege. În 1947 se instaurează o dictatură sovietică fundată pe filosofia marxist-leninistă în varianta sovietică, prezentată ca singura teorie legitimă. O dictatură ideologică: excluderea a tot ceea ce era *diferit,* nu neapărat în dezacord cu acesta.

După modelul sovietic, sociologia este declarată o „ştiinţă burgheză” şi interzisă. Unii dintre membrii şcolii gustiene au pierit în închisori, alţii au supravieţuit durei detenţii sau marginalizării la care au fost supuşi de către clasa politică.

Dictatura ideologică violentă a dominat anii ’50. Nicio dictatură nu poate fi însă totală. Nici dictatura comunistă în anii duri ai deceniului ’50 nu a reuşit să excludă gândirea independentă, ci doar să o împingă într-o opoziţie tacită, care s-a manifestat în diferite forme. Mulţi au continuat să menţină interesul pentru paradigma sociologică gustiană. Unii chiar au practicat cercetarea sociologică cu alte denumiri. În subsolurile gândirii începe să-şi facă drum gândirea sociologică reală.

Spre sfârşitul anilor ’50, chiar în sânul intelectualităţii partidului se prefigurează nevoia de o schimbare urgentă. Nu este criticat dogmatismul, dar începe să se dezvolte o deschidere spre *diversitate.*

1962–1971. Relansarea entuziastă a sociologiei. Anii ’60 au fost ani de glorie ai sociologiei în perioada comunistă. În România, relansarea sociologiei poate fi fixată cu precizie: 1962–1971. E şocant ce se poate petrece în mai puţin de 10 ani.

1962. Apare prima carte de sociologie: *Sociologia succesului* (Mihai Ralea şi Hariton, pseudonim al lui Traian Herseni, unul dintre teoreticieni mişcării legionare în anii ’30). Cartea relua o lucrare a lui Ralea publicată în 1945 pe tema sociologiei succesului. Cartea era o contribuţie sociologică solidă, foarte originală. Ea introducea o temă nouă în sociologie, paradigma succesului. Pentru a se putea publica în acea perioadă o asemenea carte, teoria succesului era împachetată în verbiajul politico-ideologic al perioadei staliniste. În 1962, tatăl meu, Stanciu Stoian, şi el un gustian, mi-a dat cartea. Era cu dedicaţie, prieten fiind cu Mihai Ralea. Când am citit-o, am fost entuziast, dar şi dezgustat. O carte sociologică solidă, dar verbiajul mi s-a părut o lipitură artificială, poate necesară politic. De fapt, după 1989, cineva a republicat cartea, curăţată de acest verbiaj. Nu am văzut-o. Unde poate fi găsită?

Mihai Ralea a fost o personalitate specială. Este tratat ca eseist, poate corect. Dar în primul rând, el este sociolog şi psiholog. În perioada dificilă a vremii a publicat primele lucrări teoretice de sociologie: *Sociologia succesului* şi *Psihologia socială.* Psihologii nici nu l-au invitat să ţină cursuri la facultate. Domina psihologia sovietică extrem de îngustă, la nivelul lui Pavlov. Dar Ralea a fost un alt tip de sociolog, diferit de Gusti.

Am avut privilegiul să-l cunosc personal şi să am două discuţii cu el. La nunta mea, în 1964, Mihai Ralea şi Atanasie Joja ne-au fost naşi, ambii prieteni cu tata. Evident, ei au fost naşi doar simbolici. Citisem câteva lucrări ale lui Ralea şi l-am solicitat să mă primească pentru a discuta ce intenţionam să fac în sociologie. Am fost surprins. Foarte amabil, dar ... De fapt, în acelaşi an a decedat.

În primii ani ai anilor ’60, în România, ca de altfel în toate ţările comuniste, ca efect al procesului de liberalizare, este reabilitată sociologia.

→

Nu numai literatura, filosofia, dreptul, istoria artei, psihologia, antropologia, sociologia sunt afectate de asaltul asupra adevărului în sfera academică, dar chiar şi istoria – a cărei raţiune de a fi s-ar fi crezut că o constituie angajamentul faţă de adevărul factual – a fost supusă acestei pervertiri. Ca şi în cazul studiilor literare, stratagema constă în a spune că întreaga controversă nu e decât semnul unui „conflict între generaţii”. Şi dacă mai există o mulţime de istorici care admit tacit, în cadrul activităţii lor, standardele tradiţionale de investigaţie istorică, extrem de puţini sunt dispuşi să conteste în mod deschis asaltul desfăşurat împotriva disciplinei lor. Sunt, în general, „prea ocupaţi, prea obosiţi sau prea derutaţi” pentru a se opune. Pasivitatea lor le-a creat adversarilor legitimitate, permiţându-le să-şi consolideze autoritatea – ei, adversarii, domină acum universităţile americane.

Manifestări ale corectitudinii politice

Din SUA, corectitudinea politică a fost exportată, pe filieră academică, dar şi cu ajutorul mass-media, în Uniunea Europeană, unde domină deja politicile publice. Valori promovate de corectitudinea politică sunt: *toleranţă, echitate, diversitate, incluziune, egalitate de gen* (mai curând egalitate în privinţa rezultatelor, decât a oportunităţilor), *multiculturalism.* Şi în România, suflul corectitudinii politice se simte tot mai puternic, alimentat de facultăţile de Sociologie, Filosofie, Ştiinţe Politice şi comunicare, în care scrierile corifeilor Şcolii de la Frankfurt sunt de bază, aşa cum în comunism, scrierile corifeilor marxismului erau de bază.

Curentul „demitizării” istoriei şi literaturii se află în expansiune. În România, sunt declaraţi incorecţi politic Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare, Ion Antonescu etc., ca „agresori” şi „violenţi” faţă de popoarele vecine. Incorecţi politic sunt catalogaţi mai toţi marii noştri cărturari şi creatori, de la Eminescu şi Iorga la Mircea Eliade şi Constantin Noica. Acelaşi tratament îl au şi stâlpii de susţinere ai culturii europene. Shakespeare este incorect politic în *Neguţătorul din Veneţia,* de exemplu, pentru că Hitler a îngăduit să se joace în lagărele de concentrare doar o singură piesă, a lui Shakespeare; este condamnat şi de feministe.

Incorecte politic au devenit transhumanţa şi brânza preparată de ciobanii români, dar şi cimpoaiele scoţiene.

Cum se crede că civilizaţia viitorului va fi aceea de tip gay şi pentru a nu jigni noul tip de familie, codul european propune să nu mai utilizăm termenii de soţ, soţie, ci de *partener, parteneră*, să nu mai utilizăm termenii de *mamă, tată,* ci de *părinte 1, părinte 2.*

Termenul incorect politic de *handicapat* este înlocuit cu termenul corect politic de *persoană cu dizabilităţi.* Termenul incorect politic de *ţigani* este înlocuit cu termenul corect politic de *romi.* Termenul incorect politic de *sex* (cu 2 alternative, M şi F) este înlocuit, în noile cărţi de identitate de cetăţeni ai Uniunii Europene prezentate (proiect pilot la Cluj) în 2021, cu termenul corect politic de *gen* (cu 3 alternative).

Corectitudinea politică în America îi declară pe negri, hispanici, femeile feministe, homosexuali şi alte câteva grupuri minoritare ca fiind categorii virtuoase, iar pe bărbaţii albi ca fiind intrinsec răi. Corectitudinea politică nu recunoaşte existenţa unor femei care nu sunt feministe, iar pe negrii care resping corectitudinea politică îi declară albi.

În învăţământul superior din America, corectitudinea politică s-a înrădăcinat atât de adânc, încât multe campusuri universitare sunt astăzi dominate de o atmosferă de incertitudine şi frică. Un număr crescând de studenţi şi de cadre didactice trăiesc cu teama că demersul lor intelectual de căutare a adevărului îi va ofensa pe „Marii Inchizitori ai Corectitudinii Politice”.

Tehnicile corectitudinii politice sunt bine cunoscute în prezent şi la noi: atacarea programei şcolare în numele „multiculturalismului”, impunerea unor „coduri de limbaj” restrictive şi vag formulate, precum şi cursuri obligatorii de „formare a sensibilităţii” adresate bobocilor, care nu sunt altceva decât eforturi sistematice de îndoctrinare ideologică.

Însă influenţa corectitudinii politice s-a răspândit şi se răspândeşte şi în alte moduri deranjante. Un exemplu: într-un chestionar elaborat în cadrul Universităţii din Massachusetts, profesorii trebuie să declare ce „contribuţii la multiculturalism” au adus. Chestionarul este folosit apoi în luarea deciziilor privind durata contractelor de muncă şi promovarea.

Componenta corectitudinii politice care iese cel mai mult în evidenţă în viaţa de astăzi este ideologia feministă, feminismul (deoarece, după cum se presupune, femeile reprezintă cel mai mare grup social şi politic din masa posibililor alegători) şi corolarul său, ideologia de gen.

Putem observa aceasta la televizor, unde aproape toate filmele de succes au în centru o femeie, iar subiectul pune în evidenţă superioritatea femeilor vs. inferioritatea bărbaţilor; în poliţie şi chiar în armată, unde sunt extinse oportunităţile pentru femei; în câmpul muncii, unde ameninţarea cu acuzaţia de hărţuire sexuală este folosită pentru a-i determina pe bărbaţi să se conformeze regulilor corecte politic; în universităţi, unde studiile de gen proliferează (la Bucureşti, a demarat primul program de masterat profilat pe studii de gen din România şi a fost introdusă dimensiunea de gen în programa şcolară).

Feminismul este o doctrină teoretică şi de acţiune care revendică lupta împotriva inegalităţii de gen, promovând afirmarea femeii în societate prin ameliorarea şi extinderea rolului şi drepturilor sale. Doctrina nu trebuie confundată cu simpla revendicare a unor drepturi (conform Wikipedia). Mişcarea pentru drepturile femeilor are rădăcini adânci în America anilor 1830, şi rezultatele obţinute au adus schimbări fundamentale pozitive în viaţa femeilor, ca dreptul la vot, la educaţie, la muncă. Feminismul nu se confundă însă cu lupta pentru drepturile femeilor, deşi pare că descinde din aceasta. Problema *drepturilor femeilor* fusese de mult timp rezolvată în Europa, inclusiv în România socialistă, atentă la promovarea femeilor şi în politica înaltă, imaginea acestei emancipări fiind Elena Ceauşescu. Feminismul este altceva, menit să schimbe mentalităţile, pornind de la temeliile spirituale, în vizor fiind în primul rând religia.

Notă

Literatura privind Şcoala de la Frankfurt e imensă. Lipsesc însă cărţile scrise pentru nespecialişti, care să explice Şcoala de la Frankfurt şi operele ei în termenii naşterii Corectitudinii Politice. Volumul *Corectitudinea Politică: „Religia marxistă” a Noii Orânduiri Mondiale,* Coordonatori William S. Lind, Andrei Dîrlău, Irina Bazon, Editura ROST, 2015, a fost un început foarte bun şi foarte util, din care am preluat liber (pentru uşurinţa lecturii) idei şi pasaje în scurta prezentare (sinteză) de mai sus.

Homo sapiens

Filosofia marxistă empirică. Filosofia marxist-leninistă, în varianta ei stalinistă, era tot mai evident depărtată de realitate. Era nevoie de o conectare a ei cu realitatea. La Institutul de Filosofie s-au dezvoltat programe de cercetare empirică adoptând metodologii sociologice şi căutând să flexibilizeze paternul filosofic dogmatic.

La Institutul de Filosofie, în acea perioadă s-au dezvoltat două programe de cercetare „filosofice empirice”, coordonate de Mihai Cernea şi Nicolae Bellu. Spun că aceste programe pot fi etichetate ca „filosofie empirică” pentru că în cadrul teoriei filosofice marxiste de tip stalinist (modelul sovietic de societate) s-au dezvoltat cercetări empirice, cu utilizarea unor metode empirice sociologice, preluate însă diletantist.

Echipa coordonată de Mihai Cernea s-a centrat pe schimbările socialiste ale satului prin cooperativizare. Tema predilectă era conştiinţa socialistă a cooperatorilor. Se presupunea că există o conştiinţă socialistă a ţăranilor cooperatori şi se căuta identificarea „embrioanelor” ei. Un alt exemplu. În 1970 a apărut o carte despre „mişcarea inovatorilor”: se presupunea că asistam la o mişcare de masă a muncitorilor inovatori. Şi s-au căutat muncitori-inovatori.

Al doilea proiect al lui Nicolae Bellu a fost întreprins în 1962–’64. Ipoteza de verificat empiric era: avansul conştiinţei socialiste din muncă se răsfrânge şi în viaţa de familie? Empiric, trebuia măsurată atitudinea socialistă faţă de muncă şi atitudinea faţă de familie. 1000 de chestionare. Am făcut şi eu teren cu chestionarul. Cea mai relevantă vizită a mea a fost la fabrica de bere: oamenii preocupaţi mai mult să bea continuu bere. Nu prea găseam atitudinea socialistă. M-am luptat cu analiza de conţinut a întrebărilor referitoare la atitudinea faţă de muncă. Nu am găsit nimic şi am abandonat. Nu cred că proiectul a fost finalizat.

Grupul de filosofi empirici a dispărut rapid, fiind ignorat de noua mişcare sociologică.

Cred că experienţa mea din 1962 ilustrează foarte clar trecerea de la filosofia marxistă la sociologie. Trebuia să-mi fac o teză de licenţă. Am vrut să o fac cu profesorul Nicolae Bellu. El începuse să simtă nevoia de contact cu realitatea: Uite, e un sat în care s-a făcut una dintre primele cooperative agricole colective. Nu vrei să faci o cercetare: transformarea socială a satului sub impactul cooperativizării?

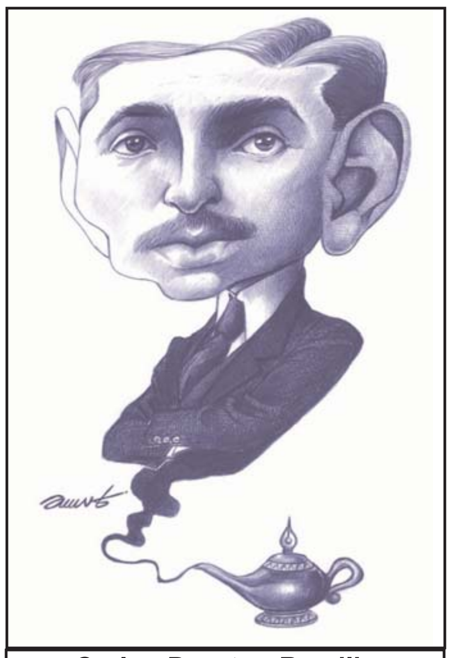
M-am dus la Ceacu condus cu secretarul pe regiune cu propaganda. Am petrecut acolo două săptămâni. Cei de acolo nu prea înţelegeau ce e cu mine. Dar două săptămâni ţaţa Maria mi-a pregătit pui, foarte bine făcuţi, lapte, ouă, brânză... Nu ştiam de unde să o iau. Am stat de vorbă cu cei din conducerea cooperativei. Toţi se cam bâlbâiau sau încercau să vorbească ca în ziar. Am vizitat tot ce se putea. Muncă agricolă. Am discutat cu mai mulţi ţărani cooperatori. Aveam sentimentul că lucrurile nu prea se legau. Un eveniment mi-a deschis înţelegerea. Vorbesc cu preşedintele gospodăriei: aş vrea să particip la o şedinţă a cooperativei. Mă puteţi invita, dacă e programată una? E în regulă, organizăm o şedinţă. M-am simţit foarte jenat. Adică, organizează o şedinţă pentru mine? O sală plină de ţărani cooperatori, veniţi de la lucru. Păreau obişnuiţi să fie chemaţi la şedinţe fără să ştie de ce. Prezidiu: preşedintele cooperativei, lucruri generale despre cooperativă, realizări. Stil raport. Realizând că ceva nu e în regulă, încheie repede. Cine mai ia cuvântul? Nimeni. Tăcere. Cineva vrea să zică ceva? Poate tov. inginerul agronom. Obligat, acesta se ridică. Bâlbâie confuz câteva propoziţii fără legătură cu ceva. Se aşază. Mai vrea cineva?... Niciun ţăran nu voia să spună ceva. Atunci am înţeles nu numai ce sunt şedinţele, dar şi ce este în realitate o cooperativă socialistă.

Am înţeles şi care era eroarea cercetării „filosofiei empirice”. Se considera că realitatea era deja aşa cum presupunea modelul socialist sovietic. Filosofii căutau în realitatea satelor elementele modelului socialist în curs de cristalizare; să identifice ţărani animaţi de conştiinţa cooperatistă, participanţi activi la conducerea propriei gospodării. Evident, empiric nu se găseau nici cele mai mici elemente ale modelului socialist. În realitate găseau nişte ţărani obosiţi, cu căciuli în mână, cărora li se puneau nişte întrebări ciudate de genul: când aveţi o idee de îmbunătăţire a muncii, faceţi propuneri în şedinţe? Şi ţăranii dădeau răspunsuri încurcate de genul: „ei, în fine, sigur, să vedeţi, lucrurile merg aşa cum merg, dacă...” Şi filosoful cercetător înregistra: ţăranii fac propuneri în şedinţe. Oricum, mă întrebam unde găseau colegii filosofi conştiinţa socialistă. Cu siguranţă aceştia nu veneau de la ţară.

În 1965 Nicolae Ceauşescu ţine un discurs care a lansat o nouă atitudine politică faţă de sociologie. Sociologia, spunea el, a fost abuziv desfiinţată. Ea este o ştiinţă fundamentală care trebuie să stea la baza politicii noastre. În fine, asta era ideea.

Un obiectiv prioritar a fost construirea structurilor instituţionale ale sociologiei. În 1965, la Universitatea Bucureşti s-a introdus o secţie de sociologie: două grupe de studenţi, foarte buni, veniţi cu entuziasm. Secţii de sociologie s-au înfiinţat cu doi ani mai târziu şi la Cluj şi Iaşi. S-au înfiinţat institute de cercetare cu profil sociologic. S-au acordat bani pentru realizarea de cercetări empirice, la nivelul necesităţii, şi organizarea de conferinţe sociologice. Instituţiile publice, administrative şi întreprinderile au manifestat o deschidere surprinzătoare de susţinere a cercetării sociologice, inclusiv sprijin cu materiale necesare şi analiza pe calculator a datelor.

La Universitatea Bucureşti, secţia de sociologie era susţinută ştiinţific de Henri Stahl, un student şi colaborator eminent al lui Gusti, dar nu şef de catedră. Şeful catedrei a fost Miron Constantinescu. Era absolvent, cred, la începutul anilor ’40, la sociologie, cu o opţiune marxistă dogmatică declarată ostentativ. O persoană inteligentă, dar subordonând sociologia programului său politic. După război a ocupat poziţii la vârful partidului şi statului, cu perioade de marginalizare datorită participării lui la luptele politice interne. Coordonarea ştiinţifică a fost realizată de Henri Stahl, un fost elev al lui Gusti, cu contribuţii ştiinţifice foarte importante. Colaborarea cu Miron Constantinescu cred că i-a limitat însă în mare măsură posibilitatea de a dezvolta programe aşa cum ar fi dorit.


Carlos Duarte - Brazilia

Traian Herseni, celălalt elev al lui Gusti, nu este acceptat la Universitate de Miron Constantinescu, care avea o reacţie negativă viscerală faţă de „fostul legionar”. Dar este semnificativ că Traian Herseni a fost numit totuşi şeful departamentului de psihologie industrială în Institutul de Psihologie. El a format aici un colectiv de sociologi. A avut deplina libertate de a dezvolta cercetările pe care le-a considerat de cuviinţă şi a dispus de fondurile necesare pentru cercetările de teren. A fost liber să publice foarte multe cărţi de sociologie.

Universitatea Bucureşti nu a reuşit să finalizeze, după câte ştiu, o carte care să conţină programul său ambiţios de cercetare. Şi la Cluj, Aluaş, un cercetător cu vocaţie, a făcut cercetări monografice în Munţii Apuseni, dar nu a finalizat publicistic rezultatele. Şi la Iaşi s-au făcut cercetări, coordonate de Miftode, o persoană interesantă, care iubea cu pasiune sociologia.

Asociat cu secţia de sociologie a Universităţii, s-a înfiinţat şi Centrul de Sociologie, cu o poziţie administrativă neclară. Fiind sub controlul lui Miron Constantinescu, eu cred că asta l-a împiedicat să aibă o activitate notabilă.

Orientarea sociologiei relansate.

Sociologia, după anul 1965, a avut o altă orientare tematică decât filosofia empirică. Ea căuta mai puţin să identifice în realitate elementele programului socialist (conştiinţa socialistă a cooperatorilor, atitudinea comunistă faţă de muncă...), cât teme mai neutre ideologic. O temă curentă privea efectele sociale ale industrializării.

S-a reluat tradiţia gustiană: *monografia* comunităţilor. Toate instituţiile cu profil sociologic, în anii ’60, s-au centrat pe realizarea de monografii.

La nivel declarativ, s-a considerat că sociologia românească este o *sociologie marxistă*. Dar începuse procesul de eliberare a gândirii sociologice. S-a ales Gusti, alături de Marx, ca mentor al sociologiei româneşti. Tradiţia sociologică românească a fost invocată ca o sursă fundamentală pentru noua sociologie românească. S-au publicat lucrările lui Gusti. În fapt, invocarea lui Gusti a fost folosită şi ca un paravan pentru a permite diversificarea abordărilor în raport cu modelul sovietic. Se putea accepta chiar şi o atitudine mai critică faţă de realitatea socială.

Sociologia românească a declarat că este o continuare a tradiţiei gustiene. Dar exista o diferenţă importantă faţă de spiritul şcolii gustiene. În fapt, nu s-a preluat orientarea globală a şcolii gustiene: *dezvoltarea socială*. În primul rând, sociologia, acum, avea doar un obiectiv descriptiv, nu a preluat componenta activă, de mobilizare a comunităţilor pentru ieşirea lor din subdezvoltare. În al doilea rând, monografiile realizate în anii ’60 nu au angajat echipe multidisciplinare de specialişti. Cercetările s-au redus la nivelul îngust social.

Sociologia trebuia să meargă pe „teren”, nu urmând temele critice ale societăţii româneşti, ci pentru a face monografia comunităţilor. După un entuziasm pentru monografii, tema s-a uzat şi a fost abandonată. Pe această linie nu se putea merge mai departe.

Poate că pentru înţelegerea istoriei, experienţa mea de atunci ar putea prezenta interes. În 1964–’65 am decis să abandonez etica, unde eram preparator, şi am optat pentru sociologie. Unde şi cu cine? Noua secţie de sociologie care se prefigura la Universitatea Bucureşti. Dar şef, Miron Constantinescu. Eram tânăr şi radical. Nu. Voiam libertate de dezvoltare profesională.

Tata, prof. Stanciu Stoian, mi-a vorbit de Herseni, un alt elev prestigios al lui Gusti. L-am cunoscut şi m-a încântat. Am plecat la Institutul de Psihologie, la Traian Herseni. Am participat cu entuziasm la prima monografie la Boldeşti. Am stat acolo multe săptămâni, adunând date şi o mulţime de interviuri. Am înţeles realitatea socială dincolo de bibliotecă. La Boldeşti am realizat ce probleme mi-a creat timiditatea mea în contactul cu oamenii. Lulu, soţia mea, a dovedit la Boldeşti capacitatea uimitoare de a stabili contacte cu oamenii în cercetarea empirică. Scrierea monografiei a fost o experienţă crucială pentru mine. În 1970 a fost publicată monografia, o carte de mare valoare sociologică, apreciată de comunitate ca cea mai bună carte monografică.

Am fost şi la a doua tentativă de monografie, la Făgăraş. Am stat şi acolo mult pe teren, dar nu mai vedeam ce mai puteam face. Herseni mă forţa să stau „pe teren”, când nu mai înţelegeam ce fel de cercetări aş fi putut face. Regret şi acum că s-a încheiat colaborarea cu Herseni, nu în termeni prea buni. Trebuia să plec de la Institutul de Psihologie. Cred că şi Herseni trecea printr-o criză. Tentativa de a realiza a doua monografie după câte ştiu nu s-a finalizat.

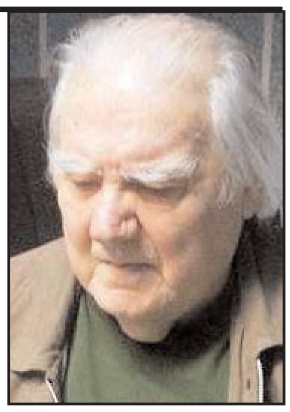
Depusesem teza de doctorat în 1968 şi gândeam altfel. Era prima teză de doctorat cu o temă de sociologie: teoria generală a sistemelor sociale şi rolul normelor comportamentale în funcţionarea sistemelor sociale; bibliografie sociologică occidentală, dar şi noua experienţă de cercetare empirică. Nu exista atunci doctorat în sociologie, ci doar în filosofie.

Părăsisem filosofia. Singura posibilitate era să merg la Secţia de sociologie a Universităţii Bucureşti, condusă de Miron Constantinescu. Nu eram prea încântat de această alegere, dar nu vedeam altă posibilitate. Miron Constantinescu avea un comportament dictatorial în profesie. La cursuri, venea cu întreaga catedră. Am solicitat o discuţie. M-a primit. Am vrut să explic pe scurt ce am făcut şi ce vreau să fac. M-a întrerupt. Îl interesa altceva. Ai lucrat cu Herseni. Ce relaţii ai cu Herseni? Am considerat că nu era moral să-i spun că am avut un conflict cu Herseni. Am evitat discuţia şi m-am întors la proiectul meu. Clar, nu i-a plăcut deloc. A încheiat brutal discuţia. Se adresează adjunctului: fă-i formele la Centru. Centrul de sociologie era atunci o anexă dezorganizată. Nu am acceptat. M-am considerat insultat. Catedra era plină de persoane departe de calificarea sociologică elementară. Mi s-a spus că refuzul l-a supărat foarte tare. O conferinţă ştiinţifică la Piteşti. În sală, pe primul rând erau invitaţii, inclusiv eu. Vine Miron Constantinescu. Dă mâna cu toţi. În faţa mea se uită la mine şi nu-mi dă mâna.

→

Homo sapiens

Turnul din Pisa se îndreaptă! Spre ce?...



Miron SCOROBETE

Ştirea care a cutremurat presa internaţională şi a doborât toate recordurile de audienţă:

„Măsurători foarte precise realizate cu aparate electronice demonstrează că în ultimul timp Turnul din Pisa are o mişcare, practic insesizabilă, dar înregistrată pe aparatele de ultimă oră, de revenire la poziţia verticală. S-a declanşat o puternică alertă în urma căreia zeci de oameni de ştiinţă din cele mai diverse discipline – geodezie, seismologie, arhitectură, ufologie – s-au constituit într-un *for ştiinţific* menit a găsi soluţii pentru sistarea ciudatului fenomen. S-a propus chiar o sesiune ONU care să stabilească programul noii acţiuni, să estimeze sumele necesare desfăşurării ei şi sursele care să le asigure. Motivul unei asemenea mobilizări: revenirea faimosului Turn la poziţia verticală i-ar anula unicitatea şi l-ar arunca în anonimatul locului comun."

Aceasta e doar prima parte a ştirii, într-adevăr, de senzaţie, dar, în mare, urmând un curs logic. Vine însă partea a doua, bomba.

„A sosit însă o dispoziţie, nu este clar de la care autoritate, cam aşa cum veneau ordinele în pandemie şi se aplicau întocmai fără să se cunoască emitentul. Dispoziţia interzice orice încercare de oprire a înclinării Turnului şi de revenire a lui la verticalitate. Măsurătorile vor fi strict secrete şi nu se vor da publicităţii."

Până aici ştirea. Dar abia acum racheta.

Într-un interviu pe care ziarul mexican *Vanguardia* a reuşit să i-l smulgă, lovitură cu care şi-a dublat tirajul pentru că la noua stea a prozei de ficţiune e greu de ajuns, Garcias Julio Fuentes a declarat: „Aşa-zisa ştire de senzaţie este invenţia mea. Cu toate acestea, ea nu e decât pe jumătate *fake-news* pentru că eu lucrez la două etaje, aşa cum vă voi arăta.

Nimic din ce se referă la Turnul din Pisa nu e adevărat. Eu aveam însă nevoie de această poveste pentru a-mi crea schema pe care să-mi construiesc etajul următor, cel întru totul adevărat.

Totul e o metaforă. Turnul din Pisa e *imago mundi.* Şi aceasta e dusă într-o parte asemenea lui şi e previzibil, realist previzibil, că, ajunsă înclinaţia într-un anume punct critic, ea, lumea, se va prăbuşi, aşa cum monumentul însuşi se va prăbuşi.

Apar însă tendinţe contrare, de repunere a lumii (în fabulă e vorba de Turn, dar am stabilit că aceasta e imaginea lumii) în poziţia normală, verticală şi se găsesc combatanţi care sprijină acest curs. Ei sunt însă reprimaţi. Există forţe pentru care normalitatea este cel mai mare inamic. Ele vor lăsarea lumii pe panta distrugerii.

Lumea e pornită să cadă. Este interzis orice gest care se opune acestei căderi. Dimpotrivă, este răsplătit regeşte orice gest care grăbeşte căderea.

Să piară lumea! Nu mai avem nevoie de ea.

Nu vă opuneţi înclinării Turnului din Pisa! Împingeţi-l să se prăbuşească mai repede!"

Clar, colaborarea cu catedra de sociologie nu putea avea loc. Acesta a fost motivul pentru care nu am colaborat deloc cu grupul de sociologi de la Universitate. Am decis să fac programe de cercetare sociologică „informal", cu colective de tineri interesaţi să lucrăm împreună, în afara instituţiilor.

Unde să merg? Profesorul Bugnariu, care îmi fusese conducător de doctorat, mi-a oferit un post de lector la catedra de filosofie. Nu voiam filosofie, dar nu aveam altă posibilitate. Am profitat de libertatea, aş zice, absolută, de a face la cursuri ce voiam. Singura restricţie era să nu pui în discuţie politica partidului. Am predat teoria socială a lui Marx (materialismul istoric), dar şi un curs nou de filosofie a istoriei. Din 1980 am trecut la Politehnică şi am predat sociologie industrială, dar şi filosofie pentru electronişti. O plăcere. Aici mă simţeam şi mai liber. Puteam să aleg orice temă voiam.

1968 a fost vârful „liberalizării". Un punct central al programului lui Ceauşescu a fost afirmarea independenţei faţă de Uniunea Sovietică. Şi, sociologia a beneficiat. S-a produs o relativizare a dependenţei şi de paradigma marxist-leninistă sovietică. Multe dogme sovietice au început să fie puse în discuţie. În anii '50, ca rezultat al criticii dure a lui Hruşciov, Stalin a fost eliminat dintre „cei patru" lideri filosofici. Apoi, marxism-leninismul a devenit doar marxism. Şi nici Marx „nu s-a simţit prea bine". Nu mai era o crimă să formulezi unele reţineri chiar faţă de Marx. Locul „clasicilor" a fost luat de Ceauşescu.

Un „eveniment" semnificativ pentru starea de spirit sociologică de atunci. În 1968, s-a lansat o discuţie publică referitoare la poziţia marxismului faţă de filosofia nemarxistă. Se produsese o schimbare. În anii '50, se considera că tot ce nu e marxism trebuie respins ca fals şi combătut. Treptat începuse să se accepte că şi în filosofia nemarxistă există unele contribuţii valoroase care trebuie „valorificate critic" de marxism. Adică, trebuie curăţate de erorile nemarxiste şi preluat în marxism. Eu am publicat în *Contemporanul* un articol în care argumentam că trebuie schimbată complet perspectiva. Marxismul nu este singura filosofie adevărată, ci o filosofie, alături de alte filosofii care au dreptul egal la propriile lor puncte de vedere. Am adăugat şi un al doilea articol, în care argumentam aceeaşi idee cu privire la sociologie: nu există o singură sociologie „adevărată", sociologia marxistă, ci o pluralitate de sociologii, fiecare cu perspectivele lor egal justificate. A fost o reacţie neaşteptată. Am primit foarte multe felicitări. Se considera că e un act de eliberare ştiinţifică. Mi s-a oferit chiar şi o bursă în Germania. Nu am fost tentat să o accept. Dar au fost şi reacţii negative. Un membru al Academiei a făcut intervenţii să fiu dat afară din universitate. Tacit, nu s-a mai discutat public acest punct de vedere. Era o problemă prea fierbinte ideologic.



Ali Alawi - Irak

S-a instaurat o confuzie ideologică. Nu mai era clar care este punctul de vedere „corect" în afară de cel al lui Ceauşescu. S-a produs o deschidere informală faţă de sociologia occidentală: s-au preluat neproblematic idei din sociologia occidentală. Metodologia cercetării occidentale a fost asimilată integral.

Dar entuziasmul pentru sociologie a durat mai puţin de 10 ani.

1971. Remarginalizarea sociologiei. 1971 a fost un an de cotitură în politica lui Ceauşescu. Vizita în Coreea de Nord l-a impresionat profund. Ce l-a frustrat au fost mai ales ritualurile de cult ale liderului nord-coreean. La reîntoarcerea din Coreea de Nord, Ceauşescu a convocat o şedinţă şi a ţinut un discurs şocant, apropiat de cel al liderului coreean. Era formulat un program de închidere ideologică şi politică care a uimit pe toată lumea. O delegaţie a literaţilor români a cerut să fie primită de Ceauşescu şi a protestat în termeni foarte clari. Tacit, şi unii din jurul lui Ceauşescu nu l-au susţinut. Ceauşescu s-a reţinut să mai facă declaraţii tranşante, dar treptat a luat măsuri de restrângere politică şi ideologică exact pe această linie. Atmosfera politică s-a schimbat.

Vizita în Coreea de Nord a fost doar un declanşator. După câţiva ani de deschidere, criza sistemului socialist de tip sovietic era inevitabilă şi s-a întâmplat în toate ţările socialiste. Şi marginalizarea sociologiei a avut loc nu numai în România, ci în toate ţările socialiste.

Impactul schimbării de orientare a fost resimţit imediat de sociologie, treptat marginalizată. S-a declanşat un proces de distrugere sau de marginalizare a instituţiilor producătoare de sociologie. În 1977, secţiile de sociologie universitare au fost desfiinţate. Justificare: învăţământul de sociologie este preluat de „Ştefan Gheorghiu", instituţie care avea misiunea de a forma activiştii politici, nu sociologi. Cu mult mai şocantă a fost desfiinţarea secţiilor universitare de psihologie. „Doamna Ceauşescu" nu a înţeles ceva şi a făcut un adevărat circ împotriva psihologiei.

Centrul de cercetări sociologice a supravieţuit, dar sever marginalizat.

El avea cercetători de valoare, incluzând şi grupul de prognoză, dar nu a mai putut realiza programe cu rezultate vizibile.

Se pare că moartea lui Miron Constantinescu, în 1974, şi ieşirea la pensie a lui Stahl şi a lui Traian Herseni au contribuit la marginalizarea sociologiei.

În anii '70 nu s-au mai făcut cercetări sociologice empirice organizate de instituţiile publice, cu excepţia *Centrului de Cercetări pentru Problemele Tineretului.* Centrul a continuat să realizeze cercetări sociologice empirice pe tema tineretului, a vieţii studenţeşti, a culturii tineretului, obţinând finanţarea necesară. Dar rezultatele cercetărilor lor au fost puţin difuzate public.

Noua catedră de sociologie a Institutului „Ştefan Gheorghiu", cu sociologi de calitate, nu a organizat nicio cercetare empirică semnificativă.

În anii '70–'80 s-a afirmat noua generaţie de sociologi, cu publicaţii importante: Ilie Bădescu, Septimiu Chelcea, Vladimir Pasti, Elena Zamfir, Traian Rotaru, Ioan Mărginean, Ioan Mihăilescu, Lazăr Vlăsceanu, Sandu Dumitru, Alin Teodorescu, Ion Ungureanu, Dumitru Otovescu, Constantin Schifirneţ, Petru Iluţ, Dan Banciu, Cornel Constantinescu...

Mai ales în anii '80, în ciuda închiderii politice, în care criza sistemului socialist sovietic a fost accentuată de stilul lui Ceauşescu, se lansează noua generaţie de sociologi cu contribuţii de o originalitate marcată. Doar două teme: *sincronismul european şi cultura critică românească* sau punerea în discuţie a teoriei *formelor fără fond* a lui Titu Maiorescu.

Paralizia instituţiilor, paradoxal, a fost dublată de o creştere a libertăţii informale. Am în vedere experienţa mea personală ca sociolog. În ciuda a ce se crede, ca sociolog m-am simţit liber. Puteam să aleg liber temele de cercetare, puteam să coagulez colegial echipe de cercetare. Teoretic, puteam să scriu aproape orice. Se instaurase o largă toleranţă chiar dincolo de limitele ideologice. Desigur, să nu exagerezi şi, mai ales, să nu te atingi de politica lui Ceauşescu. Tot ce am publicat înainte de 1989, multe cărţi şi studii, le-am scris exact aşa cum am crezut. Nu am făcut niciun compromis. Evident, obligatoriu era ca la început să fac una sau două trimiteri la Ceauşescu. Republicarea lucrărilor mele după 1989 am făcut-o exact aşa cum au fost publicate înainte de '89, inclusiv cu citatele din Ceauşescu.

Datorită confuziei ideologice, s-au putut întreprinde lucruri care nu s-au făcut în celelalte ţări socialiste. Cu o anumită prudenţă şi cu suportul colegial, se putea face practic orice cercetare sociologică – dar nu şi cercetări empirice.

(Va urma.)

Homo sapiens



Monica Lovinescu şi Est/Etica neuitării

Dan ANGHELESCU

Motto: „Je suis moy-mesme la matière de mon livre.” Michel Eyquem de Montaigne

În ultima lună a toamnei lui 2022, personalitatea şi existenţa literară a Monicăi Lovinescu deveneau subiect principal în dezbaterile Colocviilor de la Craiova şi Cruşeţ (locul de naştere a mamei sale, Ecaterina Bălăcioiu Lovinescu). Iniţiată de prof. univ. Mihaela Albu, prima ediţie a acestor manifestări a avut ca scop şi o readucere în vizibilitatea publică a *literaturii şi jurnalismului din exilul românesc*.

În *Istoria critică a literaturii române,* Nicolae Manolescu afirma că prezenţa Monicăi Lovinescu la microfonul *Europei Libere* a constituit unul „din factorii esenţiali ai renaşterii literaturii noastre, pe fondul destalinizării răsăritului” şi, de asemenea, „implicarea ei morală în afirmarea literaturii române din anii ’60-’80” s-a vădit ca „lucrul cel mai important” pentru întreaga evoluţie a literaturii române în cea de a doua jumătate a veacului XX.

Iniţierea colocviilor craiovene a avut ca punct de pornire şi constatarea că, după mai bine de trei decenii de la pretinsa despărţire de comunism, nici scrierile Monicăi Lovinescu, nici valorosul tezaur al literaturii şi publicisticii exilului românesc, nu au produs în existenţa literară de după ’89 nicio schimbare esenţială de mentalitate sau de perspectivă şi percepţia lor publică a rămas neschimbată. Nu au devenit obiect de analiză sau de (mereu necesare!) reflecţii, nu au fost abordate în dezbateri şi, evident, nu aveau cum să producă o resedimentare a impresiilor în consideraţiile publicului vizavi de întregul fenomen literar al exilului. Se face abstracţie de faptul că exilul românesc a devenit deja o *componentă* a istoriei românilor; literară, desigur, dar nu numai literară!

Atât autorii, cât şi revistele sau cărţile exilului se regăsesc – şi după mai mult de trei decenii – sub acelaşi statut de excludere, atât din nou elaboratele istorii literare, cât şi din orice strategii ori programe educaţionale. Studierea particularităţilor lingvistice şi estetice, a singularelor experienţe politice şi culturale din care această literatură, unică în cultura europeană, şi-a extras determinările, au rămas în afara oricăror preocupări de cercetare, studiu şi clasificare ştiinţifică. Tăcerea, atitudinea de respingere şi voită ignorare de dinainte de ’89 sunt *cultivate* în continuare cu o evidentă şi chiar ostentativă obstinaţie.

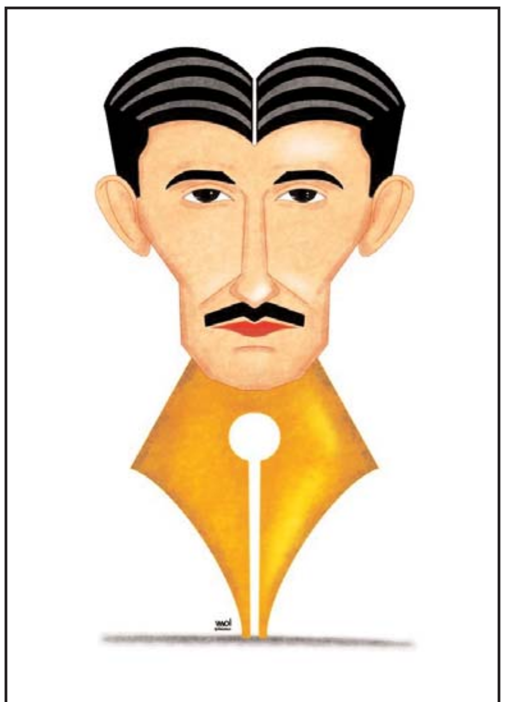
Deliberat organizata *amnezie* proiectată asupra acestui fenomen pare să confirme premoniţiile unuia dintre cei mai importanţi istorici ai contemporaneităţii, Tony Judt, cel ce avertizase că prezentul a devenit o „epocă a unei uitări deliberate”, într-o criză a unei umanităţi ce refuză să „înţeleagă semnificaţia evenimentelor din veacul XX.” (Tony Judt, *Reflecţii asupra unui secol XX uitat,* Iaşi, Polirom, 2011: 11)

Evident, iniţierea *Colocviilor de la Craiova* se datorează, desigur, atât sesizării acestei vizibile apetenţe pentru amnezie a epocii care ne traversează, cât şi unor recente evenimente din prezent, întâmplări (?!) ce readuc în memorie îngrijorătorul avertisment, lansat cândva de un mare filosof al istoriei, Arnold Toynbee, când spunea că: „Istoria se află din nou în mişcare!” (*History is again on the move!*)

Deşi cutremurător prin tragismul lui, trecutul recent al României şi al românilor tinde să fie transformat – cu o insistenţă de neînţeles – într-o *istorie ce nu se mai învaţă la şcoală*. În programele mereu haotic *revoluţionate* (!?) de Ministerul Învăţământului, obiectul *istorie*, alături de cel al limbii române, sunt supuse unor tot mai aberante goliri de conţinut. Iar cei ce decid asupra prezentului şi viitorului din această ţară, fie că nu vor, fie că nu sunt capabili să observe gravitatea unei asemenea situaţii.

Legate indisolubil de această istorie recentă, scrierile Monicăi Lovinescu se configurează ca un document acuzator, denunţând monstruozitatea experimentelor instrumentate de bolşevism asupra unei ţări pe care Occidentul o abandonase imperialismului sălbatic al Rusiei sovietice. Şi *intelighenţia* vestică avea să privească (timp de decenii) nepăsătoare suferinţele celor din Est, trecând sub tăcere, ba chiar aprobând cinic abominabilele crime ale stalinismului. În eseul intitulat *O paranteză cât o existenţă*, autoarea *Seismogramelor* descrie ostilitatea cu care erau întâmpinaţi refugiaţii români în Franţa de după 1947. Situată la stânga eşichierului politic, intelighenţia franceză abandonase acea *gândire întrebătoare* ce ar fi trebuit, potrivit lui Edgar Morin, să caracterizeze esenţa ideii de intelectualitate. *Demarxizarea* elitelor pariziene, ca şi a celor din Italia, s-a produs cu mari ezitări (şi în proporţii neconvingătoare) abia prin anii şaptezeci.

Instrumentată în atelierul alchimic al utopiei comuniste, aculturaţia totalitară aplicată României a fost o aglutinare de ideologie, teroare şi memoricid pentru distrugerea totală a reperelor sociale, politice şi culturale ale românităţii. Acest experiment a determinat – prin ricoşeu – configurarea fenomenului literaturii şi publicisticii exilului românesc destinat să contracareze campaniile de ponegrire a graiului, credinţelor şi culturii, falsificând istoria şi tradiţiile în vederea definitivei lor nimiciri. Legată de toate acestea, substanţa principalului mesaj al scrierilor Monicăi Lovinescu s-a văzut după evenimentele din 1989. În atât de manipulatul post-decembrism, publicistica Monicăi Lovinescu avea să inducă un stenic aflux de energie intelectuală, militând cu luciditatea recunoscută pentru imperios-necesara – mai ales de atunci încoace – *terapie a memoriei.* Pentru că „numai memoria – accentuase ea – este în măsură să redea unei societăţi peste care a domnit totalitarismul o respiraţie normală ori cvasi-normală.” (Monica Lovinescu, *Seismograme,* Bucureşti, Humanitas, 1993: 60)



Ameen Alhabarah - Arabia Saudită

Dintr-o asemenea înţelegere a lucrurilor, Monica Lovinescu punea în circulaţie memorabila sintagmă a unei *Est/Etici a neuitării!* În ea se concentrează filosofia gravă a sud-estului european, ca parte mereu nefericită a tuturor istoriilor dintr-un teritoriu veşnic abandonat, trădat, vândut, în continuare desconsiderat, unde tot ceea ce s-a petrecut ori nu s-a petrecut poartă amprenta celor ce au trăit aici şi a modului în care ei au putut gândi şi înţelege atât timpurile, cât şi istoria. Deoarece destinul a fost mai necruţător ca oriunde, *Est/Etica neuitării* va însemna strădanie şi luptă acerbă pentru fiecare fărâmă de adevăr. Dar şi privire mereu aţintită asupra suferinţelor *dintr-o patrie distrusă material şi spiritual de totalitarism*; dar şi neobosită demantelare a falacioaselor proiecţii răspândite în lume de utopia comunistă.

Anul 1947 a fost pentru Monica Lovinescu, ca şi pentru întreaga generaţie care şi-a asumat exilul, un moment de drastică cotitură existenţială. Pentru tânăra ale cărei aspiraţii fuseseră orientate exclusiv către literatură şi teatru, survenirea exilului şi a tot mai precipitatului curs al evenimentelor din acel an vor echivala cu o devastatoare prăbuşire a propriului destin. Mărturisea, mai târziu că, întrezărindu-şi gravele întunecări ale viitorului, îşi alesese drept motto al unuia dintre carnetele sale acest vers din Claudel: „L’exil à plein coeur accepté dont plus ne sortirons qu’en avant et non en arrière”. Ulterior, continuându-şi reflecţiile adăugase că „…tot el (Claudel) scrisese «Je sais que tout est fini derrière moi et que tout retour est exclu»”. (Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului,* Humanitas, 2008, Bucureşti:115)

După ’90, la finalul exilului (*o paranteză cât o existenţă*), cărţile ei au adunat experienţa dramatică a unei *cunoaşteri a rătăcirilor* sub povara solitudinii sub care au fost siliţi să se zbată şi ţara, şi cei rămaşi acasă. Cu luciditatea pe care i-o admirase cândva un Camil Petrescu, ea îşi rememorează înţelegerea tragică care i-a spus atunci că „Istoria cu majusculele şi dezastrele ei” devenise o piedică în calea tuturor planurilor ei literare... (*Idem:* 7) Instantaneu i se revelase acea conştiinţă tragică, specifică tuturor celor care aveau să dea naştere literaturii exilului. Este conştiinţa despre care a vorbit în corespondenţa sa şi *eternul sceptic* Emil Cioran. *O conştiinţă ca destin* (*Bewusstsein als Verhängnis*). O recunoaştem ca esenţă şi în toate notaţiile Monicăi Lovinescu din exil şi despre exil, ca un ecou a rostirii cioraniene când acesta spune că *Orice conştiinţă este o maladie* (Emil Cioran, *Scrisori către Wolfgang Kraus,* 1971-1990: 21)

Vom desluşi în aceasta şi unul din temeiurile prin care Monica Lovinescu, abia ieşită din adolescenţă, îşi asuma destinul plin de frustrări al bejeniilor, al oamenilor „desţăraţi”. Intra astfel în categoria acelor *displaced persons,* cei care nu vor mai avea nicăieri un „acasă”; vor deveni cei veşnic *străini,* cei jefuiţi de patrie. *Unheimliche* îi numise Martin Heidegger considerând că reprezentau adevăratul chip al destinului pentru oamenii veacului XX. Existenţa fiicei lui Eugen Lovinescu devenea asemănătoare cu aceea a personajelor din romanele acelui timp: *Waldgenger*-ul lui Ernst Jünger sau exilaţii Ovidiu *(Dieu est né en exil*), Platon (din *La Septième lettre*), El Greco (*Un sepulcro en el ciel*) ale conaţionalului său Vintilă Horia.

Evident, în împrejurările date, pentru autoarea *Jurnalului esenţial,* literatura şi scrisul, ca descindere în lumea ficţiunilor, nu aveau cum să mai devină posibile. Dar totuşi – şi în ceea ce o priveşte – avem de-a face în mod cert cu o *Operă*. Şi chiar o operă de mare şi singulară anvergură, dat fiind că ceea ce ne-a lăsat este în fond un mare şi tragic roman al unui anume timp. O carte în care însă „eul este suprimat aici cu bună ştiinţă”; biograficul este cu totul dizolvat. Scrisul se converteşte în mărturie despre trecerea printr-o vreme malefică ce acoperă viaţa unei întregi naţii. Aceasta şi pentru că „exilul, o spune într-un cuvânt-înainte, a luat nişte proporţii necunoscute în istoria noastră, cum fenomenul e aproape inedit, aceste notaţii (de fond sau de detaliu) mi s-au părut utile cercetătorului de mâine. /…/ Cei de azi par împărţiţi în două categorii distincte chiar antinomice: unii, rarisimi, pentru care tot ce ţine de exil este excepţional, alţii – mai numeroşi – nedispuşi să-l ia în seamă şi să-i confere sens şi valoare. O bună parte din scriitorimea română pare a evita cât mai sistematic orice referire la exilaţi, /…/ nu ţin seamă de legăturile /…/ care se stabiliseră între scriitorii din ţară şi alţii din exil. Mai curios, unii dintre aceşti negatori cu orice preţ sunt uneori aceiaşi de la care primeam mesaje stăruitoare. Presupunem că şi din acest punct de vedere – ca în atâtea alte domenii – punerea la zid a trecutului reprezintă o condiţie esenţială a supravieţuirii.” (Monica Lovinescu, *Jurnal esenţial,* Humanitas, 2022, Bucureşti: 17)

→

Homo sapiens

Iată un raţionament conclusiv asupra unei stări de lucruri. Dar tabloul final al acestui „roman" al timpului, adus în perioada post-decembristă atinge dimensiunile *fără-de-speranţei* prin faptul că oferă imaginea unei nou-create elite în care vom distinge supravieţuirea – sub neobolşevicul Iliescu – elementelor provenite din fostul aparat al partidului comunist. Toate evenimentele de după anii '90, aşa cum sunt ele consemnate (mineriadele şi toate celelalte), dau imaginea unei ţări neguvernate şi tot mai „ne-europenizabile", imagine pe care prezentul de după cele peste trei decenii de la „evenimentele" lui '89 o reconfirmă. O rostire a lui Virgil Ierunca dintr-un dialog cu Al. Cistelecan sintetizează esenţa tuturor acestor situaţii, afirmând că şi atunci, în anii '90, şi acum, suntem „o societate care întârzie să-şi vină în fire". Astăzi, ne este cât se poate de clar: pretinsa despărţire de comunism a fost şi a rămas o jalnică aparenţă în esenţa ei falacioasă. Istoria recentă, se vede bine de tot, are în continuare repercusiuni severe. Profesorul Mircea Martin nu ezita să amendeze această stare de lucruri: „...Atitudinea morală şi politică adoptată faţă de utopia tragică pe care esticii au trăit-o timp de decenii mi se pare de neînţeles şi de neacceptat." Domnia sa readuce în discuţie amintirea acelui 25 ianuarie 2006, când Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, „...pornind de la faptul istoric verificabil că până în prezent crimele regimurilor comuniste nu au fost condamnate de comunitatea internaţională, cum a fost cazul pentru oribilele crime comise în numele naţional-socialismului (nazismului), a propus o rezoluţie şi o recomandare în acest sens. (...) Nu numai Partidul Comunist din Rusia, dar şi Partidul Comunist Francez, ca şi cel Grec, de altfel, au reacţionat vehement faţă de acuzaţiile (moderate şi documentate) din textul rezoluţiei, negând deportările în masă, ororile Gulagului, participând astfel la negaţionismul genocidului comunist. (...) Stéphane Courtois, unul dintre autorii *Cărţii negre a comunismului,* a fost îndreptăţit să califice acest vot (votul de respingere a recomandării ce propunea o amplă dezbatere internaţională) drept dezonorant nu doar pentru stânga europeană, ci şi pentru întreaga Europă.." (Mircea Martin, *Fascismul şi comunismul dinspre partea omului,* prefaţă la volumul *Fascism şi comunism* (François Furet, Ernest Nolte), Ed. Art, Bucureşti, 2007: 23)

Tocmai de aceea, prin alunecările postdecembriste într-o vremelnicie tot mai tulbure, impredictibilă, deci lipsită de viitor, scrierile Monicăi Lovinescu capătă valoare prin dimensiunea morală şi prin limpezimea (chiar dacă gravă şi îngrijorătoare) clarviziunilor privind cele de aici, dar şi cele din relativele proximităţi.

În pofida avalanşei de declaraţii admirative apărute în presa de după 1990, anticomunismul Monicăi Lovinescu avea să o plaseze, tot de atunci, în rândul persoanelor devenite tacit indezirabile. Lucidele ei notaţii din chiar timpul evenimentelor respective ne ajută să înţelegem de ce: „Comunismul – cităm din *Jurnalul esenţial* – nu e nicăieri pus în cauză sau chestiune. Să aibă dreptate Doina Cornea şi să se încerce cu adevărat o «recuperare» a revoluţiei»?; „Brucan... /…/ Apucături staliniste, bate cu pumnul în masă"; „Iliescu a revenit, /…/ partidul comunist nu mai e declarat în afara legii, /…/ ideea lui Brucan, care mai are şi tupeul s-o revendice"; „Frontul /…/ suspect. Nu par a voi o schimbare de regim, ci doar de stil (un gorbaciovism care să nu se atingă de temelii)"; „…Chiar fără Armata Roşie, singurii din Est care să nu avem acces la democraţie, mulţumindu-ne cu un comunism moale /…/ şi aparenţe de democraţie"; „Pleşu /…/ minimalizând tactica neocomunistă a Frontului"; „…80 de scriitori şi artişti semnaseră pentru solidaritatea cu cei din Piaţa Universităţii. /.../ Nu şi Dinescu. Marea noastră dezamăgire. /…/ I s-a dat şi o vilă."

Evident, Monica Lovinescu înţelesese deja că o parte destul de numeroasă din intelectualitatea post-decembristă (aceea pe care – de atunci încoace – mulţi o numesc *intelectocănimea românească*) s-a arătat în tristă continuitate cu cea de dinainte de '89, dispusă la trădări şi noi obedienţe. Dovada acestui jenant adevăr e faptul că, la Congresul Uniunii Scriitorilor din '90, unde fostul disident Mircea Dinescu devenea preşedinte, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca (vocile cândva atât de ascultatele la microfonul *Europei Libere*) nu au fost nici măcar formal invitaţi să participe. Cu uimire i-am zărit atunci, la Sala Palatului, o pereche stingheră, aparent anonimă, doi oameni modeşti pe o bancă, nebăgaţi în seamă de nimeni, într-un hol pustiu. Nu pricepeam de ce prezenţa lor în sală trecuse neobservată.Târziu am aflat, din interviul publicat de Al. Cistelecan, că ajunseseră acolo absolut din întâmplare. Dar sensurile acestei situaţii s-au desluşit dintr-un fragment memorialistic al Sandei Stolojan (*Jurnal din exilul parizian 1990-1996*, Humanitas, 1999: 14). „La 7 martie 1990 – scria domnia sa în jurnalul respectiv – Mitterrand (jurnalistul) a înregistrat o întâlnire cu scriitorii români la Bucureşti. I-am scris în legătură cu emisiunea văzută la TV. Am încercat să-l fac să înţeleagă că intelectualii intervievaţi i-au ascuns rolul exilului parizian în timpul erei Ceauşescu. Au trecut sub tăcere pe Paul Goma, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca şi alţii. Au uitat că la fiecare călătorie la Paris se duceau la Monica Lovinescu în secret, că emisiunile la Radio *Europa Liberă* (*Teze şi Antiteze la Paris*) au arbitrat reputaţia lor în România. Ani în şir, scriitorii români au visat să fie lăudaţi de postul parizian *Europa Liberă*. Erau şi cei ca Marin Sorescu, care călătoreau nestânjeniţi sub Ceauşescu în schimbul tăcerii păstrate asupra realităţii, cantonându-se într-o poezie şi o proză cu simboluri şi metafore care puteau trece drept un simplu joc – ceea ce şi era – un joc de esteţi… iresponsabili…Astăzi, aceleaşi metafore sunt prezentate ca singurul mijloc de-a rezista pe-atunci dictaturii, de-a spune lucrurile fără a le spune – cu alte cuvinte, ca argument în apărarea compromisurilor cu sistemul. Vor fi în stare intelectualii să se vindece de spusul pe ocolite devenit la unii o a doua natură?"

Întrebarea cu care doamna Sanda Stolojan îşi încheia relatarea de mai sus persistă şi acum – după mai mult de trei decenii – vizând conştiinţa tagmei scriitoriceşti. Cu condiţia, desigur, dacă aşa ceva a existat ori mai are o şansă să existe într-o actualitate ca a noastră. Dintr-o asemenea dificilă interogaţie se vor putea înţelege semnificaţia şi reverberaţiile profunde şi singulare ale sintagmei lansate de Monica Lovinescu despre atât de necesara *Est/Etică a neuitării!*

Trecând în revistă întreaga ei operă, am putea să observăm că analizele, luciditatea, valoarea şi forţa de adevăr a acestor scrieri se pot, evident, suprapune cu ceea ce Paul Valéry imaginase cândva ca fiind o supremă „serbare a intelectului". În acelaşi timp însă, derapajul aberant al vremurilor trăite şi denunţate de ea, care – cum se vede – continuă într-un mod pe care unii l-au numit original (?) trimit mai degrabă la imaginea delirantă a marilor „prăbuşiri ale intelectului" amintind partea întunecată din suprarealismul unui André Bréton.

Semn(al) de carte

Grid Modorcea, *Îngerul rebel. Autobiografie,* Editura Scriitorilor, Bucureşti, 2022

O carte autobiografică, în care autorul face din cititor un confesor căruia i se spovedeşte. Dar este o spovedanie în proză şi versuri originale, cum este secţiunea „Angelophania", poate cea mai originală confesiune lirică, dacă avem în vedere faptul că Grid Modorcea practică o poezie de idei, în forma poemului în proză. Încă de la debut, el a fost taxat drept „un poet al intelectului" (Sorescu, Hagiu). Îngemănarea dintre profan şi sacru are drept liant inocenţa. (...)

A dorit să fie un înger cuminte şi a fost un înger rebel. Vocaţia de a fi înger îi conferă existenţei o sfinţenie aparte. Este un mare pariu al omului cu divinitatea. (De pe coperta a patra)

Ilie Mihalache, *Aplauze uitate (din istoria Orchestrei Radiodifuziunii Române)*, f.e., Bucureşti, 2022

Este o onoare pentru mine să pot împărtăşi iubitorilor de muzică amintirile atmosferei muzicale şi realizările strălucitoare ale Orchestrei Simfonice şi Radio de-a lungul a patru decenii. Dintre sutele de concerte în ţară şi în străinătate, la care am participat, am ales să vă aduc spre cunoaştere câteva începând din anul 1967 şi până în 2006.

Evident, sunt păreri subiective, însă multe dintre concerte sunt susţinute de articole elogioase ale criticii muzicale din ţară şi din străinătate, din ţări cu tradiţii muzicale precum Franţa, Germania, Italia etc. Atmosfera de prietenie din cadrul orchestrei era benefică realizărilor muzicale, ea fiind însoţită de respect pentru actul muzical (înregistrări, concerte) pentru dirijori şi pentru colegi.

Această carte se vrea un omagiu adus lor. (Autorul, la începutul cărţii)

Timotei Aioanei Prahoveanul, *Izvoarele amintirilor prin dumbrăvile minunate,* Ed. Crimca, Suceava, 2022

Dacă memoria este capacitatea tuturor de a aduna în minte oameni, informaţii, întâmplări, amintirea devine averea personală a fiecăruia dintre noi, ceea ce sufletul, inima păstrează, ceea ce nu pot să uite, iar în cazul aparte al Preasfinţitului Părinte Timotei, ceea ce ne cheamă în luminişurile pădurii sale ca să ne aline, să ne ajute sau, pur şi simplu, să ne bucure. Aparte, deoarece, fiind aşternută pe hârtie, este dintru început destinată şi altora. Aparte, deoarece, cu siguranţă, nelipsită de zguduiri, dureri, amărăciuni, amintirea sa din copilărie până la vârsta de acum preferă partea însorită a vieţii. (Doina Cernica, pe coperta a patra)

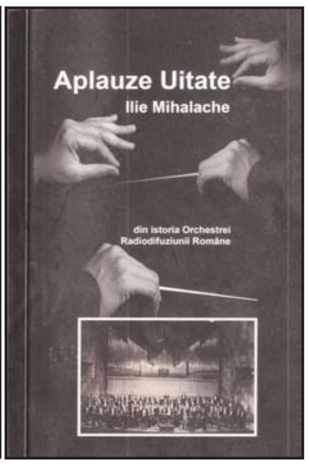
Grigore Alexandrescu, *O sută şi una de poezii,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2022. Prefaţa, antologarea poeziilor, nota biobibliografică şi selecţia reperelor critice de Mihai Posada

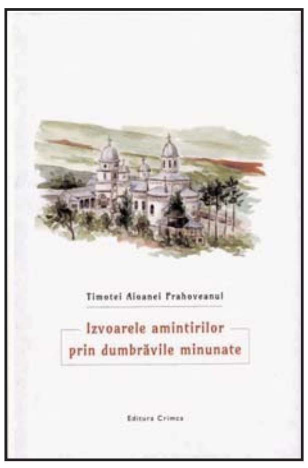
Ceea ce a zidit în versuri patriotul-poet Grigore Alexandrescu ne face să-i rezervăm un monument distinct în panteonul poeziei româneşti începătoare, plin de patosul romantic al vremii sale, măreţ în măreţia idealului căruia şi-a închinat energiile, talentul, viaţa. (Mihai Posada, în prefaţa „Un fabulist printre paşoptişti")

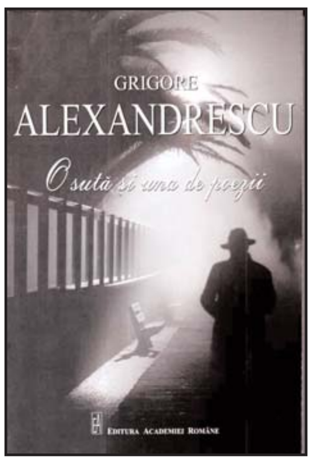
Simona Nagîţ, *Formă şi culoare. Dicţionar al artelor plastice din Argeş şi Muscel, sec. XVII-XXI,* Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2022

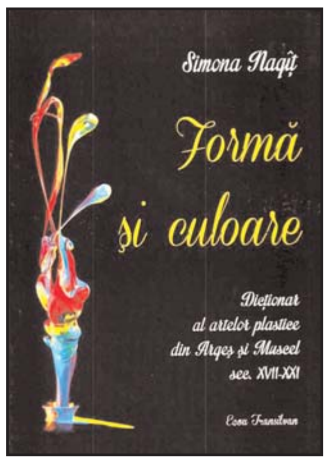
Artiştilor profesionişti li se alătură în acest dicţionar [artişti] naivi, care au reprezentat respectabil Argeşul şi Muscelul, cercuri de pictură pentru adulţi şi copii, tabere şi simpozioane, unităţi de învăţământ care au contribuit la plăsmuirea talentelor, busturi, statui, monumente de for public. Cât priveşte pictorii de biserici, aceştia, din smerenie, secole de-a rândul au semnat doar cu prenumele, arareori precizând locul de baştină. În acele cazuri fericite când istoria a consemnat provenienţa lor din arealul studiat de noi, am dezvoltat subiectul. (Autoarea, la începutul cărţii)











Homo sapiens



Calendarul câinelui fosforescent (I)

Theodor CODREANU

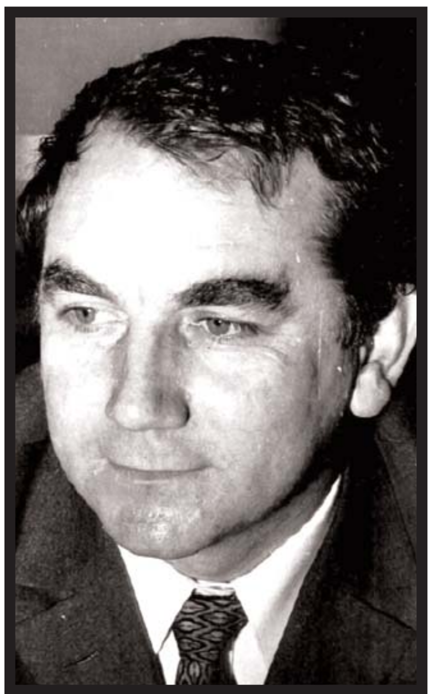
Homer, maimuţa cheală

În din ce în ce mai cunoscuta şi mai jinduita colecţie „O sută şi una de poezii” a Editurii Academiei Române, colecţie care tinde să devină un veritabil corpus al poeziei româneşti (redactori principali, până acum, Magdalena Bedrosian şi Nicolae Iliescu), a apărut, la început de an 2021, şi volumul (al 95-lea din colecţie) semnat de Dumitru Radu Popescu [foto], în antologarea, prefaţarea şi selecţia reperelor critice de către Cornel Ungureanu. Comparativ cu anvergura operei de prozator, dramaturg şi publicist, poezia lui D.R. Popescu se restrânge la un singur volum autonom (*Câinele de fosfor*, 1982), extins, în ediţia de faţă, cu partea a doua a romanului *Falca lui Cain* (2001), care se constituie dintr-un amplu poem-jurnal, *Calendarul nebunilor*, descoperit, în anchetele sale, de procurorul Augustin Varză şi atribuit profesorului de desen Lohinski. Dar stau şi mă gândesc: tot un profesor de desen este implicat, simptomatic, în intriga şi în destinul elevului său anamorfozat în *leul albastru* din capodopera nuvelistică omonimă. Numai că în *Falca lui Cain* e invers: anamorfoza din pictura barocă, asumată de autoportretul elevului persecutat de dascăl (*Leul albastru*), se împrăştie în 91 de anamorfoze (zilele din jurnalul 1 ianuarie – 31 martie 2000, plus încă un poem nedatat, *Sârba Ignatovici Moartea mamei celor nouă jugovi*), considerate de prefaţator, ca şi poemele din *Câinele de fosfor*, „ironice, sarcastice, cu decupaje jurnalistice”, care ar putea fi catalogate ca anti-literatură, contrapoezie (p. 9), încât geniul lui Lohinski însuşi este anamorfozat, fiind, de fapt, al marilor predecesori, de la Homer şi Shakespeare la Eminescu şi Nichita Stănescu, precum intuieşte Cornel Ungureanu.

Deocamdată, la nivelul realizării ediţiei, prefaţatorul se mai ciocneşte de o dificultate: din uriaşa cantitate de texte critice ale exegezei derepopesciene, se vede nevoit să se restrângă doar la patru fragmente, luate din Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Valentin Silvestru şi Laura Pavel. Cel puţin trei motive stau la baza neaşteptatei opţiuni: 1) foarte puţinele referinţe la poezia din *Câinele de fosfor;* 2) lirismul, cât există în scrierile lui D.R. Popescu, este disipat organic în întreaga operă; 3) oprirea la criticii importanţi ai generaţiei ’60 pare a fi una cu înţeles… *calendaristic!* Excepţie făcând Valentin Silvestru şi autoarea de comentarii literare, destinate elevilor, Laura Pavel (*Dicţionar analitic de opere literare româneşti,* ediţia a II-a, 2007, comentariu la nuvela *Duios Anastasia trecea,* un excepţional poem tragic).

Pe de altă parte, cititorul are a se confrunta cu „suceala” artistică a întregii opere derepopesciene, barocă în tradiţia a două singularităţi canonice din literatura română: *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir şi *Ţiganiada* lui Ion Budai-Deleanu. (Pentru detalierea filiaţiei stilistice, a se vedea Theodor Codreanu, *Dumitru Radu Popescu – Istoria absurdoidă*, Iaşi, Editura Tipo Moldova, 2020.) În consecinţă, scriitorul contemporan ne atrage magnetic-fosforescent în capcana unei contradicţii oximoronice: ca poet (dar nu numai), este de o modernitate izbitoare, cu nimic mai prejos decât confraţii întru generaţie Nichita Stănescu şi Marin Sorescu, configurându-se chiar un fel de împletire transdisciplinară de oglinzi concave şi convexe *între* cei doi, iar, pe de altă parte, dominanta, la fel de izbitoare, a opţiunii pentru marea literatură clasică, de la Homer şi tragicii greci şi până la Shakespeare şi Eminescu, dincolo de trecătoarele curente şi şcoli literare. Un critic din noile generaţii, Răzvan Voncu, observă: „El scrie stăpânit, parcă, de o devorantă obsesie a autenticităţii, căutând – paradoxal – un echilibru «clasic» între poveste şi text, în ciuda meandrelor unei naraţiuni parabolice, luxuriante. Textul este baroc, fastuos, deoarece imaginaţia prozatorului – şi, pe cale de consecinţă, poveştile şi personajele sale – este fabuloasă. În cadrul textului însă, exact ca la Creangă şi Sadoveanu, limbajul, tropii şi modalităţile narative sunt coerente şi motivate. Ca dovadă, faptul că şi ele variază de la un ciclu la altul, de la o etate narativă a autorului la alta.” (*Dumitru Radu Popescu – prozatorul, gazetarul şi sinteza genurilor*, în *Leul albastru. D.R. Popescu 80,* pp. 308-309) Într-un interviu, mărturiseşte: „Îi iubesc foarte mult pe clasici, mai ales pe «bătrânii» greci şi am învăţat de la ei că nu există foarte multe soluţii de viaţă”.

Din acest punct de vedere, el este un *întârziat,* în sensul clasificării scriitorilor de către Baudelaire, în *progresişti* sau *profeţi* şi *întârziaţi* sau *sintetizatori.* E o compartimentare departe de a fi valabilă doar pentru scriitorime. În politică, acum bântuie rivalitatea dintre *progresişti* (liberalism radical, etichetat ca „neomarxist”) şi *întârziaţi,* numiţi, cu euforie ideologică, *iliberali.* Progresiştii sunt privilegiaţii zilei, inovatorii admiraţi în toate domeniile, inclusiv în poezie, pe când întârziaţii, ca vai de soarta lor. Primii stabilesc noile „table de valori”, pe când întârziaţii se văd aruncaţi la margine. Baudelaire se considera, cu mândrie, un *întârziat,* explicând că progresiştii sunt ca *piloţii orbi* din articolul interbelic al lui Mircea Eliade (*Profetism românesc,* I-II, Editura „Roza vânturilor”, Bucureşti, 1990, p. 143), pe când întârziaţii au supremul atu de a privi mai departe şi mai bine decât toţi: „Situaţia scriitorului care vine în urma tuturor, a scriitorului întârziat, are avantaje de care scriitorul profet (...) nu dispune. Mai liber, pentru că e singur, ca unul rămas în urmă, are aerul celui care rezumă discuţiile şi, constrâns să evite vehemenţele acuzării şi apărării, se consideră dator să-şi deschidă o cale nouă, fără alt imbold decât dragostea pentru Frumos şi pentru dreptate” (*„Doamna Bovary” de Gustave Flaubert,* 1857). Convingerea aceasta o găsim şi la D.R. Popescu, atunci când invocă pe „orbul” Homer, cel care eronat a fost cotat ca orb, având, în realitate, ochi numeroşi, văzând adevărul ca Oedip, abia după ce eroul lui Sofocle a ales auto-orbirea.



19 august 1935, Păuşa-Bihor – 2 ianuarie 2023, Bucureşti

Poemul *Homer* este una dintre capodoperele lui D.R. Popescu. Începe polemic, *kynic:* „S-a spus: grecul era orb!/ Şi gata, s-au repezit pozarii/ Şi i-au făcut chipul fără vedere./ Doctorii docenţi au devenit aca-/ Demicieni, pe văzul său stins./ Şi-au primit câte o decoraţie şi-o aca-/ Dea./ Şi minciuna a învins./ Când, în realitate, totul a fost pe/ Dos”. (A se vedea că ultimul cuvânt pare a fi scos din locuţiune, prin majusculă, restituindu-i-se sensul crud, popular, sub aparenţe îndulcite!) Kynismul (distincţia dintre *cinism* şi *kynism* o face exemplar filosoful german Peter Sloterdijk, n. 1947, în *Critica raţiunii cinice,* I-II, trad. din germană de Tinu Pîrvulescu, Iaşi, Editura Polirom, 2000) se insinuează aici în fragmentele de cuvinte Demicieni, Dea, Dos, cinism cvasieufemistic, căci provine de la un *câine de fosfor,* fratele criptic, fosforescent, de astă dată, al lui Diogene Câinele. Se ştie, fosforul este un element otrăvitor, dar aflat, în măsură potrivită, în creier, dă strălucire minţii, care fosforescenţă s-a manifestat, cu asupra de măsură, în filosofia lui Diogene Câinele. Homerul lui D.R. Popescu e ca surzenia lui Beethoven în căutare de sunete pierdute spre a le potrivi *în orb,* cu un chin de meşteşugar eminescian sau arghezian: „Aşa că el dimineaţa, când se/ Mijea de ziuă,/ Scotea cuvintele pe prispă la/ Aerisit,/ Le curăţa de purici şi le/ bătea cu coada măturii,/ Pe cele noduroase le trăgea/ La rindea./ Pe cele în care intrase ciu-/ Perca/ Şi putrezeau/ Le da cu sare şi le tăbă-/ Cea cu T.A.N.I.N./ De la o cooperativă ilicită. /…/ Sigur, n-am să înşir aici/ Toată povestea acestui/ Grăjdar de cuvinte./ Ei! ce făcea el cu ce-/ Le împăiate, îmbălsă-/ Mate, în-/ Mauzeolate, eleate?/ Mai lua cărămidă roşie,/ Le mai freca, le mai/ Ţesăla,/ Le mai da cu glaspapir/ Ca să iasă rugina din ele,/ Pe cele rebele, pline de ele,/ Pe cele freatice, alunecoase,/ Atice,/ Pe cele carnasiere?/ Lucra, lucra la ele!”, cu gândul „Să lase averea sa moştenire/ Grecilor”. Dar, pentru asta, „A început să-şi jupoaie pielea/ De pe el, întâi de pe spate/ Ca s-o poată scoate pe cap/ Ca pe o cămaşă de noapte…/ A băgat-o apoi în saramură/ Şi în zemuri de tăbăcit/ Şi-a început să scrie pe ea/ Ce avea de spus”. A lăsat, ce n-a putut isprăvi, sarcină grea fratelui său din secolul al XIX-lea, Eminescu: „Ah! atuncea ţi se pare/ Că pe cap îţi cade cerul:/ Unde vei găsi cuvântul/ Ce exprimă adevărul?”

Homer este „maimuţa cheală”, figură demnă de confratele clasic Diogene pe care, simultan, îl „dez-anamorfizează”, trimiţând la eminesciana „Cât geniu, câtă putere – într-o mână de pământ” (*Memento mori*). La D.R. Popescu, toate iau aparenţa deriziunii, dar încuscrite cu seriozitatea cea mai adâncă: „Din somnul materiei moarte/ Ies oalele sparte/ Din maimuţa cheală s-a ivit, dară,/ Gândirea istorică exemplară./ Ştiinţele tipice ale exactităţii, matematicile,/ Ordinea din haos, bobul spumii,/ Lancea lui Achile,/ Elena, Troia şi Restul lumii,/ Şi chiar poezia, care este, se pare,/ Elocvenţa de a spune mai mult/ Decât minciunile necesare.// Pentru maimuţa cheală, Homer,/ Văzul era un simţ stingher/ Care-l cam enerva când mânca ostropel./ Cuvintele însă erau nişte oi deşarte/ Care păşteau oalele sparte” (*Homer maimuţa cheală, Sâmbătă, 12 Februarie*). D.R. Popescu se dovedeşte a fi cel mai original şi mai profund cititor român al lui Homer, alături de rafinatul „târgoviştean” Radu Petrescu. (Vezi *Meteorologia lecturii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1982, p. 7, carte apărută în acelaşi an cu *Câinele de fosfor*.)

Cum bine se arată, ordinea din haos s-a ivit din eminescianul *boaba spumii* („Bobul spumii”, în textul derepopescian), *punctul* din care au răsărit toate, după ştiinţa bătrânului dascăl, care *punct* s-a insinuat şi-n matematică, şi-n poezie, şi-n creaţia divină. Este extraordinară imaginea aceasta a creaţiei din ceva care nu are nicio dimensiune, care închide în el Cuvântul dintâi din care au crescut toate cuvintele literaturii, ale culturii şi civilizaţiei. După Eminescu, D.R. Popescu aduce cel mai înalt elogiu Punctului, din care toate s-au făcut şi-n care toate se desfac, întorcându-se la nimicul primordial care este punctul înghiţitor a toate: „Punctul doarme între litera mică şi litera mare/ A încheiat o nascare, oare?/ A deschis o poartă moartă?/ Toate literele sunt plecate la vânătoare/ Cu mic cu mare/ Punctul, spânzurat./ Ca visele de ele însele străine./ Prin coridorul de aer/ Propoziţia simplă palpită./ Într-o lume de virgule şi de semne de întrebare,/ De paranteze, de semne ale mirării,/ Într-o lume de ghilimele, vesele sau amare,/ Punctul rămâne singurul mort/ Care ştie adevărul cu literă mare” (*Punctul, Sâmbătă, 29 Ianuarie*).

Ciudat, în acelaşi *punct mort,* care pe toate le cunoaşte, se-ntoarce şi timpul, zice confratele Eminescu, devenind *veşnicie*. Nu e de mirare că moartea se arată autorului *Luceafărului* a fi *enigma, runa* naturii, a istoriei şi a tot, iar lui D.R. Popescu – chemarea punctul mort, întins în infinit, se arată ca *de-a berbeleacul:* „Dulceaţa lumii se sleieşte/ Ca apa din fântâni, când veacul/ Păros, bolând, ca un buhai,/ Se dă, se dă de-a berbeleacul” (*Legenda punctului mort, Sâmbătă, 4 Martie*). Şi dându-se de-a berbeleacul a nimerit în *Pălăria cetăţeanului Samuel Beckett* cu tot *absurdul* aşteptării noului Mesia: „Vă mai reamintesc, domnilor şi doamnelor,/ Că în timp ce lui i-a pus pe cap o pălărie-melon,/ Din bonton/ Lui Pozzo i-a pus în mână un bici./ Şi din această ciocnire de idei/ A ieşit aici o mare urdă,/ Gândirea absurdă”.

→

Răspunsuri la întrebări incomode



Mihai SPORIŞ

De ce sunt blamate *Ideea Europeană* și *misiunea interbelică* a elitei românești, enunțate de Nae Ionescu?

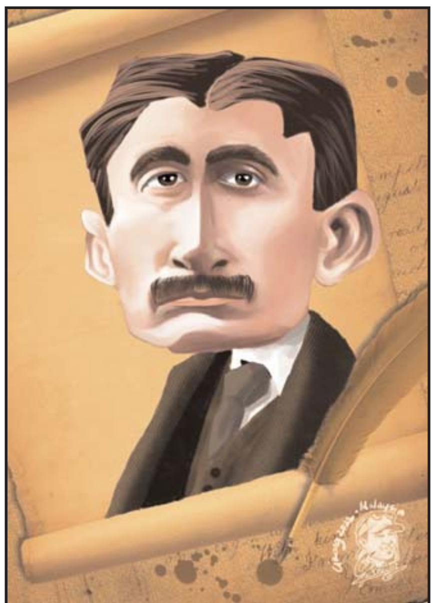
1. Întrebarea este... *ex abrupto.* Se impune un comentariu. Între cele două războaie mondiale, cel al reîntregirii şi cel care ne-a dus în lagărul roşu, ne-am consolidat reduta naţională a unei ţări întregite prin jertfe de sânge şi în urma unor prilejuri fericite: 1 Dec.1918 / Trianon 1920 / Încoronarea din 1922 de la Alba Iulia şi consacrarea de la Bucureşti, în faţa puterilor lumii, ca regat al unei ţări reîntregite. Ne-am aflat pregătiţi, la un moment dat, în lungul proces al regăsirii de sine, sincroni mersului lumii, care punea preţ pe autodeterminarea popoarelor cu conştiinţa de sine afirmată. Lumea obosită de imperialismul popoarelor înlănţuite a rupt cătuşele şi foarte multe naţiuni şi-au redobândit fruntariile unor patrii proprii. În noile sale coordonate geo-politice, România trebuia să-şi fi luat *majoratul* şi să fie, în sine, o naţiune respectabilă. Cele două cauze, în opoziţie, se pun la treabă: internaţionalismul proletar – apăruse uniunea sovietelor şi se declanşase, deja din 1917, conflictul direct – şi naţionalismul identitar (fascism musolinic, nazism german etc.). În acelaşi sincronism al vremii, marii vizionari ai neamului, Vasile Pîrvan, Dimitrie Gusti, Nicolae Iorga, Simion Mehedinţi, Rădulescu Motru, Petre Comarnescu şi Nae Ionescu îşi vor însuşi gândirea (v. *Gândirea*) vremii. Universitari de excepţie, ei vor educa tineretul academic, care mai departe va urni uriaşa masă inerţială a intelectualităţii, inclusiv preoţii şi dăscălimea din cele mai îndepărtate cătune, consolidând procesul social, instrumentat de Spiru Haret. Presa va duce mesajul în toate colţurile ţării. Ideile se dezbat şi lumea se polarizează repede la adevărul naţiunii. Nu puţine familii îşi dăduseră obolul de sânge pentru România Mare. Se impune o menţiune specială pentru marele filosof Nae Ionescu – universitar şi mentor al studenţimii, un factor de polarizare cu o putere de seducţie specială. Se pune pentru el chezaş Mircea Eliade, un geniu al gândirii româneşti, el fiind la rândul său discipol al profesorului Nae Ionescu. În studiul dedicat profesorului, *România în Eternitate*, cu idei reluate în 1990, de N. Georgescu în *Profetism românesc* (cu ocazia editării lui Mircea Eliade), găsim nenumărate răspunsuri. Nae Ionescu, spirit anticipativ, socratic, dedicat tinerei generaţii, a fost iubit şi respectat de discipolii săi. Deşi ideile sale au avut şi contestatari între academicii vremii, ele s-au vădit profetice.

Trăirismul său, ca modalitate de a porni de la viaţă, pentru mersul înainte, va fi confirmat de heideggerismul de mai târziu al fiinţării prin *ieşirea din ascundere* şi *intrarea în actu*. Viziunii identitare, necesară în fixarea lime-surilor şi asumarea moştenirilor de demult, chiar dacă în spiritul protocronist, promovat de Nicolae Densuşianu, completat cu istoriografia emergentă, bazată pe cercetarea savantă a unor iluştrii B.P. Hasdeu, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan ş.a., Nae Ionescu i-a adăugat entuziasmul unei tinerimi ce fusese conştientizată de *misiunea* sa. Tinerimea universitară vedea în mentorul ei „un mare învăţător al neamului".

În ianuarie 1924 Nae Ionescu lansează Ideea Europeană: „Cu noi înşine mai întâi şi apoi cu ceilalţi..."

„Misiunea" generaţiei interbelice este formulată explicit de unul dintre exponenţii ei: Mircea Eliade (v. *1928 Anno Domini*):

„Eram obsedat de teama că generaţia noastră, singura generaţie liberă, «disponibilă» din istoria neamului românesc, nu va avea timp să-şi împli-nească misiunea, că ne vom trezi într-o zi «mobilizaţi» aşa cum au fost părinţii, moşii şi strămoşii şi atunci va fi prea târziu ca să mai putem face altceva decât ceea ce au fost ursiţi să facă înaintaşii noştri: să luptăm, să fim jertfiţi, să amuţim."



Ronie Misran - Malaezia

Muncă, voinţă, cul-tură – triadă definită de filosofia antică prin a vrea, a şti, a putea – impuneau valorificarea axiologiei româneşti cu reperele definite de vizionari (Eminescu, Hasdeu, Pârvan, Iorga ş.a.), iar urmarea modelelor, pentru vederea lucidă a viitorului, deveneau comandamente ale... „misiunii".

Prin asumarea *misiunii*, tineretul, corect îndrumat, trebuie să-şi găsească locul în acţiunea transformării sociale. Entuziasmul lui avea un ţel şi implicarea în acţiuni generase responsabilitatea devenirii. Nicicând un militantism mai ardent nu este consemnat în istoria neamului. Pentru dobândirea dimensiunii patriotice şi a credinţei fără rezerve, au stat şi viitoarele sacrificii pe front, sau martiriul în lagărele şi închisorile comunismului ateu. Ţara, cu inimă şi suflet, dădea tărie copiilor ei. Mai apoi, smulse şi duse în exil, valorile şi forţa de trăire a naţiunii vor fi fost date risipirilor. Toate naţiunile îşi făcuseră din copiii lor *străjeri* statornici. Şi ce putere de sacrificiu are tineretul în entuziasmul şi exuberanţa lui, când inima-i bate cu putere cauza! Tineretul acţionează când îşi ascultă îndrumătorul credibil! Ce mentor unei generaţii întregi Nae Ionescu!

2. Aici este vorba de o procesualitate, general valabilă, pusă în evidenţă de logica aristoteliană. Între logosul preexistent şi *punerea în act* este nevoie de acţiune. În faţa unor idei noi, nutrite milenar de un substrat românesc într-o stare de latenţă (potenţialitate), cei care au luat seama au fost universitarii iluştri, intelectualii din presa şi publicistica românească (în cunoştinţă de cauză cu ce se întâmplă în lume – v. ideea europeană). Ei au dus misiunea în gândul şi dorinţa de făptuire a *tineretului* (la toate *revolu-ţionările*, în primele rânduri – vezi 1989).

Mişcarea legionară se constituise ca un instru-ment/mecanism politic, în stare să procesualizeze ideea naţională. Pentru ca să se pună în operă, *ideea* avea nevoie de energiile umane ordonate unui crez, într-o disciplină de tip militar. Între timp, prin Miron Cristea, se recuperase şi demnitatea unui Patriarhat naţional, autocefal, în interiorul unei conduceri colegiale a Bisericii Creştin Ortodoxe a Răsăritului. Iată cum un *fluviu naţionalist* cuprinsese, statistic, peste jumătate din ţară cu credinţa în Dumnezeu. Un Dumnezeu, preponderent ortodox, respira „credinţa naţională" a unui popor creştin prin exce-lenţă. Imaginea armatei naţionale (şi azi, cu toată pripa transformării ei către profesionalizare, este în respectul public), va da modelul căpitanului, conducător de legiuni (era foarte puternică ideea că ne tragem din urmaşii unei Rome ce cucerise lumea cu... legiunile!). Îmbinaţi aceste simboluri, într-un secol cu eticheta războaielor, şi veţi avea profilul, portretul robot, al legionarului (se poate citi *Cartea şefului de cuib* pentru a se vedea în mod explicit crezul unei mişcări). Azi se vorbeşte, ca şi între cele două războaie mondiale, de lupta anticorupţie. Unii o puneau sub sabia arhanghelului Mihail, pentru o legitimare sacră, alţii, cei de azi, o pun sub DNA (Direcţia Naţională Anticorupţie!), tot un fel de instrumente paralele instituţiei juridice – ca putere separată în stat, care îşi face funcţia, uneori cu derapajele constatate şi în *abuzurile* mişcării (vezi dosarele cu miros de vendetă politică).

Naţiunea fusese adusă în starea de luptă pentru trăirea ei în universalitate. Dar imperiile contraatacă. Tot ideologic la început, cu structuri comuniste, cu programe şi propagandă. Universalităţii naţionalismului de dreapta pe temei religios îi vor da, *per contrario*, legitimarea internaţionalismului proletar, ateu. *Ciuma roşie* va cuprinde continentul, iar românii puşi la colţ (de marile puteri, când vor fi convenit altă ordine mon-dială) vor intra în iadul puşcăriilor şi al lagărelor de muncă forţată, ale dezvoltării multilaterale – până în... prielnica Siberie. Vocea propagandei, privind „raiul comunist" se mai aude şi azi la inchizitorii care au condamnat legionarii şi legionarismul, fără drept de recurs, pentru că prejudecata şi otrava ideologică intrate în creier nu mai pot fi vindecate. Inerţia menta-lităţii inoculate fusese corect sesizată, încă din 1910, de Spiru Haret în *Mecanica Socială*. Legionarii au nevoie de un *proces corect* şi nu de formă, cum şi-au autopronunţat comuniştii culpa cea *minoră* şi absolvi-rea ei, praf în ochii mulţimii. Legionarismul trebuie descifrat cu bunele şi relele lui, nepărtinitor şi, mai ales, cu toată buna-credinţă şi intenţia mântuirii, numai cu adevărul, gol, goluţ.

→

Şi asta fiindcă Macarie Luţurgui a fost în război (1 iulie 1941 – 9 mai 1945): „Ca să nu mai vorbim de/ Cât a stat în prizonierat/ Totalmente nevinovat./ Macarie Luţurgui/ a împuşcat oameni şi/ Stând cu faţa la soare/ Şi stând şi cu spatele/ Ca un profesionist gradat/ Aflat în slujba soartei,/ Totalmente nevinovat./ Macarie Luţurgui/ Are o pensie/ Şi a fost operat nu/ O singură dată./ Toate organele în el sunt stricate/ De ploi şi de război./ Doamne, îl arată puştii cu degetul şi râd,/ Ce vietate!" (*Baladă*)

Punctul acela mort, dar născ ător de cuvinte, adică de lumi nesfârşite, trebuie să aibă şi *aripi*, altfel nu se poate explica de ce Luceafărul a putut ajunge la Dumnezeu, devenind Hyperion. Astfel, Vineri, 4 februarie 2000, i s-a arătat Poetului *Pasărea cu mai multe aripi*: „Dintr-o nevoie de înălţimi pure şi albastre,/ dintr-un nesaţ de a străbate cerurile suprapuse/ peste ceruri, de a trece dincolo/ de stelele suprapuse peste alte stele,/ dintr-o luminare divină, dintr-un/ imbold interior malign, dintr-un/ accident vascular, genetic, dintr-o/ iradiere cosmică sau cernobâlică, dintr-o/ iluminare, dintr-o întunericizare,/ dintr-o îngroşare, dintr-un preaplin/ sudoripar, vitaminic, hormonic, dintr-un/ neplin, dintr-o sperietură,/ că poate să cadă pe pământ ca o piatră/ inertă, dintr-o groază de-a aluneca prin/ aer spre hăul lichid al mărilor,/ din toate acestea, şi din ochi, şi/ din descântec, din toate acestea,/ sau din altceva,/ păsării au început să-i crească aripi/ pe plisc, asimetrice, la gheare, la/ guşă, în coadă simetrice,/ să-i crească lângă cele două aripi, alte nouă,/ şi din aceste aripi, alte aripi,/ nouăzeci şi nouă, viu colorate,/ argintate, aurite, curcubeiforme,/ curcubeicizate, aripi grele, uşoare,/ semigrele, semiuşoare, lungi,/ ultralungi, scurte, ultrascurte, cu/ pene, fără pene, cu puf, fără puf,/ în formă triunghiulară, de/ patrulater, de triunghi isoscel,/ aripi în formă de cerc,/ de flori de tei, de ardei gras" etcaetera. O inflaţie sufocantă de aripi, o pasăre-Babilon, aripi cu care „nu se ştie încotro zboară, în/ sus, la dreapta, la stânga, în jos,/ către cine, ce, nu se ştie precis dacă/ zboară sau se tăvăleşte prin/ nori, prin nisipuri, prin ape, dacă e/ o iluzie, un monstru, o divinitate,/ un găinaţ, dacă răcneşte, cântă/ sau numai prin pliscurile ei multicolore şi multiforme/ babilonizează… Vom trăi şi vom/ vedea. Vom vedea şi vom trăi." Ce năvală *fosforescentă* de cuvinte, kynică plinătate a limbii române, cum ar spune creatorul lingvisticii integrale, Eugeniu Coşeriu, cel care a respins facila teorie a poeziei ca *abatere* de la *gradul zero al scriiturii*: „În limbajul poetic trebuie să vedem aşadar limbajul în întreaga lui funcţionalitate. Poezia – şi prin poezie înţeleg nu doar poezia, ci literatura ca artă – este locul desfăşurării depline a funcţionalităţii limbajului. Uzul poetic al limbii nu este o deviere de la uzul «normal» al limbii, ci lucrurile stau exact invers: toate celelalte modalităţi ale limbii, ca, de exemplu, limbajul cotidian sau limbajul ştiinţific (ar trebui să spunem mai bine «modul ştiinţific de a vorbi», respectiv «modul de a vorbi orientat spre latura practică») reprezintă abateri în raport cu limbajul integral, cu limbajul ca atare." (Eugeniu Coşeriu, *Despre esenţa limbajului poetic,* în *Convorbiri literare*, serie nouă, nr. 4 (208), aprilie 2013, p. 32) (Va urma.)

Istoria de lângă noi

3. Spiritul românesc, acum? El se poate vădi, foarte înalt, prin valorile sale exponenţiale şi libere în puterea lor neîngrădită de vremuri. Oameni vizionari, neparalizaţi de dictatul „politicilor corecte" ale momentelor trecătoare, cu dreptul forţei de lovire, înscăunat în jilţul puterii imediate, au fost în toate vremurile. Există un panteon românesc, un tezaur ca o scriptură, care poate fi apărător al cauzei adevărului necesar, despre noi înşine. Parte din „profeţii" noştri sunt invocaţi parţial şi numai în ceea ce poate fi spus cu spaimă – ca gura păcătosului să nu grăiască adevărul potrivnic; alţii sunt ocultaţi, puşi la index o vreme, să poată fi uitaţi. Să amintim în trecere câteva nume, cu opera încă insuficient valorificată, dintre cei în mod superficial aduşi în ajutorul societăţii româneşti: Mihai Eminescu, Spiru Haret, Dumitru Drăghicescu, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Constantin Brâncuşi, Pamfil Şeicaru, Petre Pandrea, George Uscătescu, Vintilă Horia, I.D. Sârbu şi câţi alţii, ocultaţi, trecuţi la dispoziţia cenzurii, acel cerber de serviciu la poarta „Politicii Corecte".

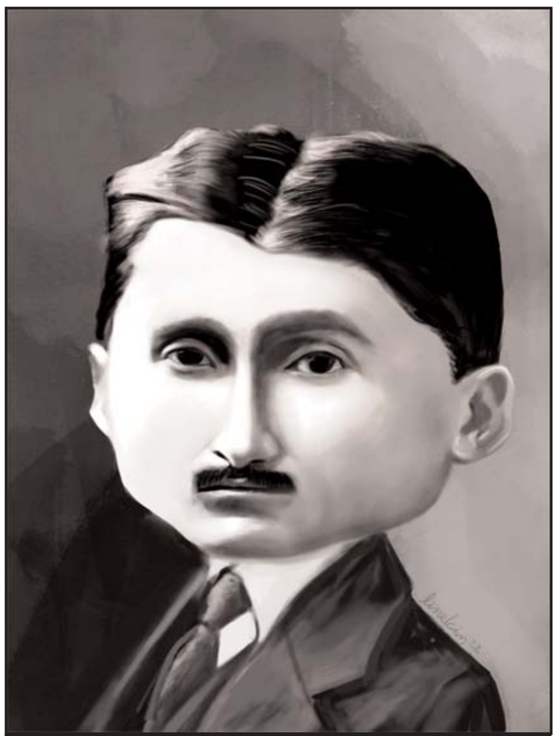
Dar ei sunt, ca întotdeauna, tema secundară (în logica arendaşului aservit, a vasalului de serviciu, a tratatelor cu condiţionările asumate etc.), pusă în opoziţie de blestemul *capului plecat*, ce a obligat pământul acesta să-şi tranzacţioneze verticalitatea. De aici, nefericita dedublare şi nu de puţine ori trădările (fapt comun în mersul lumii, cu Iude şi Mântuitori).

4. Este întotdeauna benefic să apară personalităţi, unele referenţiale, cum au fost Neagoe Basarab, Nicolaus Olahus, Udrişte Năsturel, Miron Costin, Stolnicul Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Constantin Brâncoveanu, Antim Ivireanul, Inochentie Micu, Gheorghe Lazăr, Petrache Poenaru, Gheorghe Asachi, Nicolae Bălcescu, Andrei Şaguna, Eliade Rădulescu, Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, B.P. Hasdeu, Spiru Haret, Dumitru Drăghicescu, Constantin Brâncuşi, Vasile Pârvan, Nicolae Iorga, sau uitaţii Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Lucian Blaga şi, spre norocul nostru, mulţi alţii, în toate timpurile. Despre câţiva dintre contemporanii noştri, care respiră mai ardent patria, am vorbit mai sus.

Trăim – poate chiar în sensul trăirismului generaţiei interbelice sau a existenţialismului heideggerian! – această lume, vrem nu vrem, sincronizaţi valului cel mare, chiar dacă identitatea, inculcată subtil în mituri şi în crezul cel adânc, se susţine şi revendică şi protocronist, nu doar în spiritul raţiunii, cu dovezi ştiinţifice. Nu se pune problema de-a rămâne ancoraţi în trecut şi de-a ne opune evoluţiei, valorii adăugate. Pe axa timpului liniar (atunci când nu acceptăm ciclicitatea cu întoarcerile ei perpetue…), ireversibil, acest lucru nu este posibil. Viteza cu care se schimbă lumea este ameţitoare. Ştiinţa şi tehnologiile îşi trăiesc momentele de vârf. Aceasta este acum, ca într-o sonată cu două teme în alternanţă, nota dominantă. Vrem, nu vrem, armonica principală ne forţează rezonanţa!

În ceea ce priveşte posibilitatea reabilitării *dreptei româneşti,* că despre asta este vorba, trebuie depăşite câteva obstacole mentale. Încă nu am ars otrăvurile doctrinei comuniste care ne-au intoxicat împotriva înaintaşilor noştri, intelectualii, floarea naţiei interbelice, etichetaţi de-a valma ca „duşmani ai poporului" şi trimişi la canal şi în marile „universităţi" ale gulagului. În sistemul conceptualizat de Spiru Haret – vezi *Mecanica Socială,* 1910 – ei reprezentau una din axele de coordonate ale societăţii, alături de Moralitate (pe suportul credinţei) şi Economie. Nu aceste fundamente au fost uzurpate de schimbarea macazului societăţii, după Cel de-Al Doilea Război Mondial? Formal, am făcut procesul comunismului. Dar cine au fost „judecătorii" şi ce „sentinţe" au pronunţat? Nu cumva trăim condamnabil de superficial o istorie nefericită, care îşi perpetuează lipsa de vigilenţă prin puternicii zilei, politicienii aserviţi altor crezuri? Există luptători în tranşee şi uneori la lumina zilei (ca să poată fi marcaţi cu etichete de propagandiştii angajaţi, vezi partizanatele mediei...) ce încearcă să ţină aprinsă luminiţa identităţii. Este mult? Credem că este! Ideile nu trebuie să moară. Vor veni soroacele când temei secunde i se va da prim-planul. Atunci trebuie să strălucească şi să înflorească, precum un cactus în deşert după o lungă şi răbdătoare aşteptare. Rezultatul? O nouă floare, o nouă sământă, o nouă speranţă de-a rodi semnul. Divină ciclicitate! Dar, atenţie! Rodul cel nou, amintind de vechi, se va întâmpla într-o lume schimbată şi permanent schimbătoare, ca efect al sincronizării pe toate planurile existenţiale.

5. Hotarele, ca marcaje ale spaţiului vital sunt semne cu înţelesuri. Tâlcul semnelor se traduce simţurilor. În lumea necuvântătoarelor mirosul recunoaşte dâra limesului, niciodată trasată cu gard înghimpat sau fâşie de nisip. Marcajul, chiar nevăzut, avea legitimare în puterea de apărare a celui interiorizat. Hotarele unui popor cu semn etnic inconfundabil se păstrează, firesc, dacă reuşim să păstrăm nu dâra de miros, orizontul comun al văzului, armonia sonoră, gustul pentru ceea ce rodeşte şi plăcerea pipăitului, ci întregul acestora sublimat într-o conştiinţă existenţială. În expresia culturală: limba maternă, crezul religios (şi el sădit prin limbajul dat de mamă) tradiţiile, ca gesturi sacre, repetate indefinit, până au devenit reflexe condiţionate, sunt landmarcuri răspunzătoare de hotarele adânci ale sufletului. Aici Nichita Stănescu, cu „patria limbii române" are dreptate, cum au dreptate şi cei ce consideră că Dumnezeul românilor este creştin şi că El îl are printre strămoşi şi pe Zamolxis (cel răspunzător de nemurirea strămoşilor noştri, dacii!) şi mai ales că nu ar trebui să vadă diversitatea raportării la acelaşi principiu suprem, adevăr absolut, ca pe un lucru potrivnic. Dreptate are şi Eminescu când intuieşte „râul", „ramul" din „Dulcea Românie", „ţară de dor", ca elemente matriciale.



Line Kim - Coreea de Sud

Cultura unui neam este ceea ce lămureşte hotărniciile lângă alte neamuri. Acum, ca posibilitate de a trăi material, ne putem găsi oriunde pe planeta cuprinsă de globalizare. Sigur, cu nostalgia repetabilei izgoniri din paradisul pierdut, al grădinii de acasă, unde, vrei, nu vrei, este leagănul, este dorul, şi locul unde *să trăieşti ai vrea...*

Naţionalismul – eliberat de excese! –, înţeles ca dragoste de glie, este indispensabil dăinuirii, în graniţele unui spirit cultural. Naţionalismul, văzut ca un curent ieşit din sincronul lumii, într-o exercitare a forţei lui de-a se opune noutăţii implacabile, poate fi un cântec de peşteră, o întoarcere în starea de latenţă, conservatoare, ca o punere la adăpost de vreme rea, până când se vor întoarce zodiile prielnice. Ceea ce era în veacul de aur al naţiunilor armonică principală, cu naţiunea solist, a devenit o simfonie cu toată diversitatea naţiunilor în expresia permisă a unei partituri globale. Dirijorul, cel cu putere asupra hotarelor fizice ale naţiunilor, este şcolit la marea şcoală planetară, care a mondializat triburile, mirosurile, noile minuni ale lumii, limbajul şi, pregnant, ubicuitatea mediului virtual, ca un argus reînviat cu miliardele de ochi...

Te poţi opune unui proces pe care, într-un entuziasm nebun, îl percepi ca pe un lucru necesar? Îţi poţi refuza calculatorul, inoculat subtil cu engleză cu tot, când el este tehnologia care te scuteşte de atâtea eforturi, mai mereu forţându-te să accepţi gândirea inoculată în softul de operare, în dauna propriei gândiri?

Cred că problema de fond care se pune nu este cea a... grănicerilor, ci aceea de a rămâne oameni (desigur, cu identitate naţională – acceptată şi încurajată de toţi identitariştii lumii, nu puţini), în faţa pericolului de-a deveni instrumente, într-un staul imens alături de cyborgi şi maşini cu inteligenţă artificială. Problema se mută tot în spaţiul de vieţuire global. Toţi oamenii planetei trebuie să se opună satanizării, acea scoatere a omului din ordinea firească a lucrurilor din ţara cea mare a lui Dumnezeu, care are acum ca popor ales toate etniile, orânduite în triburile naţiunilor. Aici Românii, alături de ceilalţi, îşi pot păstra graniţele sufleteşti dacă mai contează cultural.

6. Conceptul de „stat naţional" în ceea ce priveşte România este stipulat de Constituţia unei ţări care respiră, încă, **naţiunea**. Statul Român, ca instrument administrativ reprezentativ al vieţii românilor (vorbim de cetăţenii români!), a cerut să fie alături de alte naţiuni în concertul Uniunii Europene, în concertul structurii Pactului politico-militar Nord-Atlantic şi să se angajeze ca voinţă şi acţiune, dincolo de fruntarii şi să accepte interiorizarea problemelor altora, în chiar sânul său (preţul intrării sub umbrelele de putere, în tradiţia protectoratelor seculare, ca vasali imperiilor, sunt imense: renunţarea la suveranitate, acceptarea internaţionalizării unor necazuri externe, păguboase pentru ţară. Acceptând nişte avantaje pentru fiinţare, trebuie să ne asumăm şi dezavantajele inerente. Dar trebuie să rămânem vigilenţi la competiţia internă a Uniunilor din care facem parte, unde raportul avantaj/dezavantaj poate să ne încline balanţa, defavorizându-ne! Procesele globalizante sunt în plină desfăşurare. La vedere este migraţia masivă a conaţionalilor noştri pe toate meridianele şi paralelele lumii, ţara devenind sursă de materie primă, în care materia cenuşie, şcolarizată pe cont propriu, se pune gratis la dispoziţie, într-o cosmetizată modernitate cu libera circulaţie a persoanelor. Prin necompatibilizarea cultural-spirituală a diversităţii inerente puse abrupt împreună (fără integrarea efectivă, proces tranzitoriu de durată) se ivesc efectele contrare, care trebuie gestionate responsabil, altfel spus, ne putem constata un fel de meteci ai lumii post moderne, pe engleza globală: *second hand* şi cu un Schengen instrument de punere la colţ!

Omogenizarea regulilor, într-o lume paradoxală care declară că în diversitate se manifestă întregul (şi natura este în imediata noastră vecinătate!), ca o conformare nivelatoare, impusă prin megaforuri politice, este în plin proces. Metisarea, ca omogenizare a raselor, este un fapt pentru avangarda care a desfiinţat căstele şi o legitimează, fără inhibiţii şi false pudori. Identitatea ca formă de păstrare a valorilor naţionale se poate manifesta numai prin soft (gândul inteligent care îşi are izvorul departe, în adânc, şi manifestarea aici, în câmpul confruntărilor paradigmelor) şi cu condiţia ca acest suflet, într-o ştafetă permanentă, să fie transmis nealterat mai departe.

Numai cine îşi transmite mai departe, nealterat, semnul identitar, contează în marea competiţie planetară. Cultura, cultură cu semnul identităţii, este agonisită în milenii, fiind transmisă pe toate canalele subtile, tuturor moştenitorilor… legali. Soluţia şi misiunea, pentru a ne trăi firea din *illo tempore*, este asumarea legitimităţii şi cultivarea tuturor canalelor subtile.

7. Cu toate crizele datorate mersului planetei într-o cursă cu obstacole pe orbite cu schimbări de sens şi comportamentului neadecvat al unor oameni, sunt obligat să cred în vindecarea unei boli. Există un prag de sus, există un ceas al 12-lea, când intervin mecanismele automate ale supravieţuirii, supraomeneşti, din paza Marelui Creator. Eu cred în Dumnezeu şi el va interveni. Cred că a mai făcut-o în istorie, prin „oamenii lui", cei încă neînregimentaţi... Satanei.

Ce mai este diaspora într-o lume globală? Credem că trebuie redefinit conceptul. Văd o Românie planetară, cu ştiinţa de a-şi trăi etnicitatea, păstrându-şi sufletul. Sigur că într-o Românie planetară, fără interacţiunea fiecărui atom de-al său nu vom avea disponibilă toată energia necesară. Cred într-o construcţie, pe zi ce trece, mai puternică. Soluţia? Sinergia culturală din bucuria de a ne recunoaşte români oriunde, oricând, fără temeri. Suntem o naţiune nobilă şi trebuie să ne recunoaştem ca atare şi să ieşim din ascundere!

Joseph Campbell interpretează un vas din Tezaurul de la Pietroasa



Victor RAVINI

Americanul Joseph Campbell (1904-1987), unul dintre cei mai renumiţi specialişti în compararea mitologiilor şi a religiilor, descifrează simbolurile din imaginile de pe un obiect din Tezaurul de la Pietroasa. Rezum aici interpretarea pe care o face el (*The Masks of God: Creative Mythology*, vol. IV, 1968, The Wiking Press, New York, pp. 9-27). Campbell zice că este „[...] un vas sacramental Orfic, din aur, [...] dezgropat în 1837, în apropierea localităţii Pietroasa, în zona Buzău, România, împreună cu alte 21 de obiecte valoroase. Întrucât una din marile brăţări (*one of the large armbands*) din tezaur avea o inscripţie cu caractere runice, numeroşi savanţi care au examinat la început tezaurul au fost de părere că ar fi putut să fi fost îngropat de către regele vizigot Athanaric în anul 381 d.Hr. [...] În timpul Primului Război Mondial, întreaga colecţie a fost dusă la Moscova, pentru a fi pusă la adăpost de nemţi, unde a fost topită de către comuniştii ruşi, pentru că era din aur. Aşa că nu se mai poate face nimic pentru a stabili originea sau o datare precisă. Totuşi, în iarna 1867-1868 a fost împrumutat pentru şase luni în Anglia, unde a fost fotografiat şi a fost reprodus prin galvanoplastie."

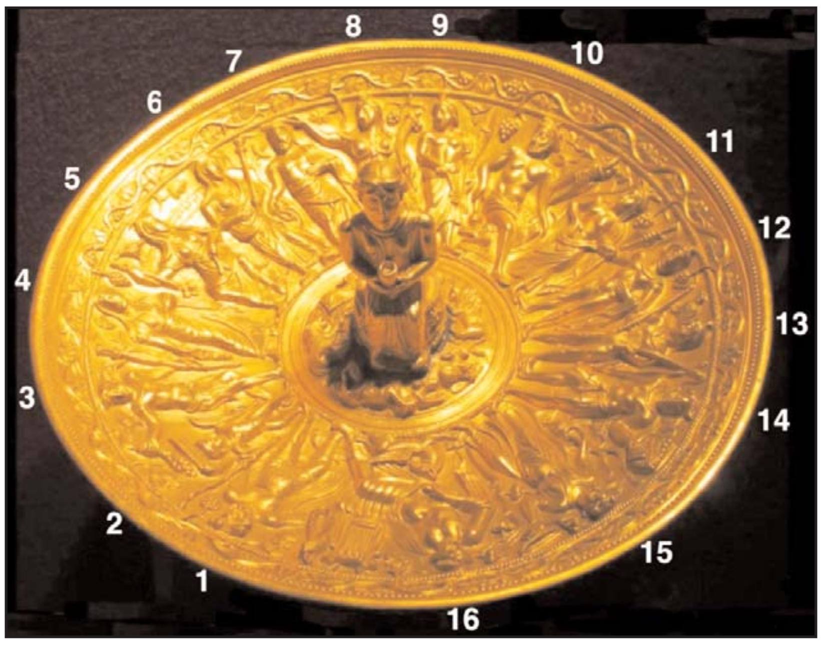
Afirmaţia lui Campbell că tezaurul ar fi fost topit de ruşi e bazată pe informaţiile disponibile lui în Occident despre soarta Tezaurului. Campbell nu a aflat că Tezaurul de la Pietroasa a fost recuperat din U.R.S.S. de către autorităţile române în 1956 şi expus la Muzeul Naţional de Istorie a României. A mai trăit încă 31 de ani, fără să ştie că ar fi putut veni la Bucureşti să-l vadă. Continui să traduc din Campbell:

„Imaginile sunt nefinisate conform standardelor clasice şi pot fi lucrarea unui meşter provincial. România, poate fi amintit, a fost timp de secole ocupată de legiuni romane de frontieră ce apărau Imperiul de goţi şi de alte triburi germanice, totuşi cu un număr mereu sporit de auxiliari germani şi chiar cu ofiţeri de rang. Prin zonă şi prin Europa Centrală au fost descoperite multe temple ale misterelor lui Mithra. După cum se vede pe acest vas, cultul lui Orfeu era, de asemenea, cunoscut. Ba, mai mult, din această provincie s-a revărsat neîncetat un torent de influenţe elenistice către nord în perioada romană, către triburile celtice, ca şi spre triburile germanice şi de unde în continuare, în Evul Mediu, o puternică erezie gnostică, maniheană, a inundat înspre vest până în sudul Franţei, exact în secolul când au apărut cultul iubirii la trubaduri şi legendele Graalului. Imaginile de pe acest vas orfic sunt de o importanţă specială nu numai pentru tradiţiile religioase din Occident, ci şi pentru tradiţiile literare şi artistice. Într-adevăr, deja de la prima imagine, ce îl arată pe Orfeu ca pescar, se pot face sumedenie de asociaţii."

Campbell interpretează cele 16 imagini astfel:

„**1.** *Orfeu Pescarul* este înfăţişat aici cu undiţa, cu sfoara înfăşurată pe ea, cu un sac ca o plasă în mâna ridicată şi cu un peşte la picioarele lui. Poate fi asociat cu cuvintele lui Christos către pescarii apostoli Petru, Iacob şi Ioan: *Am să vă fac pescari de oameni* (Matei 4:19, Marcu 1:17, Luca 5:10). Poate fi asociat şi cu Regele Pescar din legendele Graalului. Iar de la acesta se poate ajunge şi la ideea că figurina din centrul vasului, aşezată şi cu un pocal în mâini, poate fi prototipul Fetei Graal din castelul către care cavalerul ce punea întrebări a fost trimis de către Regele Pescar. Un foarte timpuriu model al pescarului mistic apare pe un sigiliu din Babilon în imaginea cunoscută ca *Gardianul Peştelui*. Cea mai semnificativă şi mai obişnuită imagine de referinţă este pe inelul purtat de către Papă, numit *Inelul Pescarului,* pe care este gravată reprezentarea miraculoasei atrageri de peşti cu ocazia cuvintelor lui Christos.

Imaginea pescuitului era adecvată cu precădere în comunitatea creştină timpurie, unde la botez neofitul era ridicat din apă ca un peşte. Un opaiţ de ceramică din creştinismul timpuriu arată un neofit îmbrăcat ca un peşte, pentru a fi născut pentru a doua oară, conform învăţăturii că *dacă nu se naşte cineva din apă şi din Duh, nu poate să intre în Împărăţia lui Dumnezeu* (Ioan 3:5). Legenda hinduistă despre naşterea marelui înţelept Vyāsa dintr-o virgină ce fusese născută peşte, supranumită Miros de Peşte (al cărei nume real era Adevăr) se poate referi la acelaşi lucru. Ne putem gândi şi la Iona, renăscut dintr-o balenă, despre care se spune în *Midrsah* că burta acesteia simbolizează sufletul omenesc înghiţit de Sheol. Însuşi Christos este simbolizat ca un peşte şi se mănâncă peşte vinerea.



Desigur că aici am intrat într-un context de o considerabilă antichitate, referitor la o scufundare în apele abisale, pentru o ridicare ca renăscut. Probabil că cea mai cunoscută experienţă spirituală de acest fel este scufundarea regelui babilonian Gilgamesh pentru a culege planta imortalităţii de pe fundul oceanului cosmic. Un sigil cilindric assirian de pe la anul 700 î.Hr. (pe vremea în care se consideră că a fost profetul Iona) reprezintă un adorator cu braţele întinse sosind la această plantă imortală pe fundul unui abis, unde este păzită de doi oameni-peşte. Zeul Assur, din Ninive (oraş către care călătorea Iona când a fost înghiţit de către balenă), pluteşte miraculos deasupra scenei. Dar Gilgamesh, să ne amintim, a pierdut acea plantă după ce a ajuns la mal. A fost mâncată de un şarpe, aşa că, pe când şerpii acum pot năpârli de pielea lor şi să renască, omul este muritor şi trebuie să moară. Aşa spun cuvintele lui Dumnezeu din rai către Adam, după cădere: *căci pământ eşti şi în pământ te vei întoarce.* (Geneza 3:19-20)

Grecii aveau altă idee în tradiţiile misterelor şi ziceau că Zeus a creat omul nu din ţărână neînsufleţită, ci din cenuşa Titanilor, care îl mâncaseră pe Dionysos, fiul său. De aceea omul este parţial din substanţa nemuritoare a lui Dionysos şi parţial din substanţa muritoare a Titanilor. La iniţierea în mistere, omul ajungea să cunoască partea din sine cu viaţă eternă de la zeul care a murit el însuşi, pentru a trăi multiplicat în noi toţi.

În cele 16 imagini de pe vasul sacramental de aur, sunt reprezentate secvenţele etapelor iniţiatice de căutare lăuntrică. Neofitul a fost tras la poarta mistică de către undiţa lui Orfeu şi începe o călătorie de noapte pe mare, în sensul mersului soarelui, pe vasul de aur. La fel ca soarele care apune, el coboară în pământ într-o moarte simbolică, iar în imaginea 14 reapare la o nouă zi, calificat pentru a experimenta *întâlnirea ochilor* Hiperboreanului Apollo, în imaginea 16.

2. *Un personaj nud în aşteptare la intrare,* purtând pe cap o ladă sacră (*cista mystica*) şi cu un spic de grâu în mână. În reliefurile clasice asemenea personaje purtând pe cap o ladă sacră sunt de obicei mai mici decât celelalte din jurul lor. Noi nu interpretăm acest personaj ca fiind un copil. El oferă conţinutul lăzii către:

3. *Un bărbat cu fustanelă, neofitul.* El ţine în mâna stângă o torţă, simbol al zeiţei Persefona, din lumea subterană, în ale cărei mistere (adevărul despre moarte) va fi introdus. Ochii lui încă mai ţin de ai mistagogului, Pescarul. Corbul morţii stă pe umărul lui. De comparat cu simbolismul din iniţierile lui Mithra şi cu zeiţa irlandeză a morţii. Cu mâna dreaptă el ridică din lada mistică un imens con de pin, simbol al principiului de reînnoire a vieţii seminţei, care, cu moartea şi descompunerea conului, este pus în libertate. Pentru că, aşa cum spune Pavel, *ce sameni tu, nu înviază, dacă nu moare mai întâi... Trupul este semănat în putrezire, şi înviază în neputrezire* (I Corintieni 15:36, 42).

4. *Un personaj feminin drapat, portăreasa sanctuarului*, purtând în mâna stângă un vas, iar în mâna dreaptă o găleată, îl conduce pe neofit înăuntru. Aşa cum puterea feminină, ce se află în pământ, eliberează viaţa din sămânţa din con, la fel va elibera misterul zeiţei mintea neofitului de la obligaţia a ceea ce Pavel – folosind limbajul misterelor – numeşte *acest trup de moarte* (Romani 7:24). Pe sigilii cilindrice din Mesopotamia, cărăuşii de la intrarea în temple cărau găleţi, asemănătoare cu cea din această imagine, cu băutura mied, dătătoare de viaţă nemuritoare. Oamenii-peşte, zei-peşte asirieni, de asemenea, cară astfel de găleţi. Neofitul este călăuzit în sanctuarul celor două zeiţe:

5. *Demeter întronată*, ţinând în mâna dreaptă sceptrul înflorat al vieţii pe pământ, iar în mâna stângă foarfecile deschise cu care taie firul vieţi.

6. *Fiica ei, Persefona*, ca stăpână a lumii de jos, întronată în dosul domniei sceptrului şi foarfecilor lui Demeter. Torţa, emblema ei, simbol al luminii din lumea de jos, este flacăra spirituală regenerativă. Neofitul a învăţat acum sensul corbului care stătea pe umărul său când a intrat pe calea mistică şi al torţei şi al conului care au fost plasate în mâinile sale. Îl vedem în imaginea următoare astfel:

7. *Cel iniţiat* stă reverenţios cu mâna stângă pe piept şi ţine în mâna dreaptă un şirag de mătănii.

8. *Tyche, zeiţa norocului,* îl atinge pe cel iniţiat cu o nuia, care ridică spiritul lui deasupra mortalităţii. Ea ţine în mâna stângă cornul abundenţei, simbol al abundenţei pe care i-o va acorda ea.

Suntem acum la jumătatea drumului, la punctul la care ar fi miezul-nopţii, unde:

9. *Agathodaemon, zeul norocului bun,* ţinând în mâna dreaptă pedunculul unei flori de mac întoarsă în jos, simbolizând somnul morţii, iar în mâna stângă un spic mare în sus, cu sămânţa vieţii, îl va introduce pe iniţiat la:

10. *Domnul abisului.* Cu ciocanul în mâna dreaptă şi cu un corn al abundenţei în mâna stângă, acest zeu întunecat şi teribil e întronat pe un animal marin solzos, un fel de crocodil modificat. Ciocanul lui este instrumentul meseriaşului divin al lui Platon, cu care este făurită lumea trecătoare după modelul formelor eterne. Acest ciocan mai este şi simbolul fulgerului iluminării, prin care ignoranţa referitoare la lumea trecătoare este distrusă. De comparat cu simbolismul zeului Zervan Akarana la iniţierile în Mithraism cât şi cu divinităţile hinduiste care creează şi totodată distrug iluzia lumii.

→

Istoria de lângă noi

Vechiul zeu-şarpe sumerian Ninigizzida este arhetipul de bază al acestui domn al abisului acvatic, de unde vine viaţa muritoare şi în care se întoarce. La celţi, zeul lumii subterane, Succelos, reprezenta aceeaşi putere întunecată. În mitologia clasică el era Hades, Pluton, Poseidon. Iar în mitologia creştină este diavolul.

Există totuşi o deosebire importantă între locul diavolului în universul creştin şi locul lui Ninigizzida sau al lui Hades, Pluton, Poseidon în universul păgân. Într-un manuscris iluminat din secolul al doisprezecelea, despre tot ce e valoros să fie cunoscut, numit *Mica grădină a deliciilor* (*Hortulus deliciarum*) – compilat de stareţa Herrad von Landsberg (care a murit în 1195) în mănăstirea ei din Hohenburg, Alsacia, pentru a ajuta călugăriţele în obligaţiile lor didactice – este o imagine bazată pe o metaforă creată de Papa Grigore cel Mare (590-604) pentru a ilustra doctrina mântuirii, care era cea mai răspândită în creştinism în primele douăsprezece secole. Cunoscută ca *teoria mântuirii prin răscumpărare*, este bazată pe înseşi cuvintele Mântuitorului *Căci Fiul omului n-a venit să I se slujească, ci El să slujească şi să dea viaţa sa ca răscumpărare pentru mulţi* (Marcu 10:45, Matei 20:28, Timotei 2:5-6). Episcopul grec de la Lyon (130-202) şi teologul Origen din Alexandria (185-254) se pare că au fost printre primii care au citit această metaforă ca o teză teologică, care apoi a fost acceptată chiar şi de Augustin (354-430).

Imaginea îl arată pe Dumnezeu tatăl în cer, pescuind diavolul sub forma monstrului Leviathan şi folosind undiţă pe al cărei fir sunt regii din casa regală a lui David, cu crucea în loc de cârlig, iar Fiul său ca momeală pe cruce. Căci diavolul, prin viclenia sa în grădina raiului, a obţinut drepturi egale asupra sufletului omului, pe care Dumnezeu şi numai Dumnezeu îl cinsteşte. Totuşi, întrucât acest drept a fost obţinut prin viclenie, Dumnezeu îl poate desfiinţa tot printr-o viclenie. El oferă ca răsplată pentru sufletul omului, chiar sufletul propriului său Fiu, ştiind ceea ce diavolul nu ştie, că întrucât Cristos, a doua persoană a Trinităţii, e în afara posibilităţii de a fi corupt, Satan nu va putea să-l apuce. Umanismul lui Christos era astfel momeala la care diavolul se repede ca un peşte, pentru a fi prins în cârligul Crucii, de pe care Fiul lui Dumnezeu, prin înviere, a scăpat. [...]

11. *Mystul, complet iniţiat.* El poartă un vas, ca semn că este înzestrat cu o nouă capacitate. Are părul lung, iar mâna dreaptă pe burtă sugerează o femeie care a zămislit. Însă pieptul este evident de bărbat. Astfel e sugerată tema androginului, simbol pentru o experienţă spirituală, ce uneşte căile opuse de cunoaştere, a bărbatului şi a femeii. Iar în legătură cu asta, este ideea că o nouă viaţă a fost zămislită în interior. Deasupra coroanei de pe cap, simbol al centrului gândirii, este o pereche de aripi spirituale. Acum, iniţiatul este competent să se întoarcă la lumea zilei normale.

12 şi 13. *Doi bărbaţi tineri privind unul la altul.* În privinţa identităţii acestora, au fost mari divergenţe de păreri. Arheologul francez Charles de Linas a crezut că sunt reprezentaţi Castor şi Triptolem. Profesorul Hans Leisegang de la Universitatea din Jena a obiectat rezonabil că, în acest caz, ar însemna să fie Castor separat de inseparabilul său frate geamăn Pollux. Este de părere că cei doi sunt doi mişti, iniţiaţi, purtând bice (în unele mistere, se practica biciuirea). Totuşi, mie [zice Campbell] mi se pare improbabil, deoarece biciuirea ar fi trebuit să fie notată, am fi avut-o anterior în seria de imagini. În ceea ce mă priveşte, nu văd de ce aceştia doi nu ar putea fi identificaţi cu gemenul nemuritor Pollux (staţia 12) şi muritorul Castor (13). Pentru mişti, pornind de la sanctuarul experienţei sale de androginitate (dincolo de opoziţia dintre feminitate şi masculinitate, dar şi dintre viaţă şi moarte, timp şi eternitate), trebuie să îşi reia locul lor în lumea luminii fără să îşi piardă înţelepciunea obţinută. Exact adecvat în sensul unui asemenea pasaj este simbolul dual al gemenilor: nemuritor şi muritor, respectiv Pollux şi Castor. Picioarele celor doi sunt drepte, singurele din compoziţie care sunt drepte. Ei se ating la picior şi se uită unul la altul. Ambii sunt asociaţi cu caii şi de aceea au bici. Pe umărul celui de al doilea stă corbul, ceea ce nu s-a mai văzut de la trecerea pragului celor două zeiţe, în partea opusă, unde trecerea era în tărâmul cunoaşterii dincolo de moarte, din care ei ies acum. Corbul pe umărul drept şi torţa în mâna stângă corespund aici cu corbul şi cu torţa de la staţia 3, la care biciul în mâna dreaptă adaugă acum un simbol al cunoaşterii dobândite de cel iniţiat, despre partea sa nemuritoare, ca membru al uniunii simbolice de gemeni ecvestri (*symbolic twin-horsemen syzygy*). Şi sunt încurajat în această interpretare de către vederile profesorului Alexander Odobesco de la University of Bucharest, primul savant care a examinat vasul şi i-a identificat pe aceştia doi cu Alci, echivalentul german pentru Castor şi Pollux. Atât grecii, cât şi romanii se străduiau să recunoască analogii între proprii lor zei şi zeii străini. [...]

Ultimele trei imagini din această serie ne întorc în lumea luminii:

14. *Iniţiatul întors,* îmbrăcat exact ca în staţia 3, acum poartă pe braţul stâng cornul abundenţei, iar în mâna dreaptă toiagul înţeleptului. El e condus de către:


Ramunas Vaitkus - Lituania


A. Amir Ebrahim Alhaiky - Bahrein

15. *Un personaj feminin drapat, cu găleată şi cu vas,* contraparte a figurii de la staţia 4. Struguri şi fructe în dreapta şi în stânga ei: împlinirea a fost obţinută. Ea conduce iniţiatul către zeul la a cărui viziune el a ajuns şi către care sunt aţintiţi ochii lui:

16. *Apollo hyperboreanul,* personificarea mythopoetică a aspectului transcendental al Fiinţei fiinţelor, ca Domn al Abisului, la staţia 10, reprezentând aspectul imanent al aceluiaşi lucru. El stă graţios cu lira în mână şi cu un grifon ce odihneşte la picioarele lui: zeul către care se adresează ca unui Domn al zilei şi al nopţii, într-un imn orfic: [imnul].

După ce a parcurs acest circuit, iniţiatul este acum în posesia cunoştinţei despre acest motor din dosul mişcărilor din univers, din substanţa căruia vine lumina soarelui cât şi întunericul, lumina lui de altfel. Lira sugerează *armonia sferelor* lui Pitagora, iar grifonul la picioarele zeului, combinând formele păsării solare şi animalului solar, vulturul şi leul, este partea opusă a simbolicului animal-peşte, crocodilul nopţii. Cunoaşterea prin aceşti doi zei a misterului dincolo de dualitate este singura cunoaştere adecvată a sensului din:

Marea Zeiţă (*The Great Godess*) din centrul vasului. Oricum s-ar numi, ea este în acel pântece universal unde ziua şi noaptea sunt cuprinse, lumile vieţii simbolizate prin Demeter (5) şi ale morţii, viaţa fiicei ei Persefona (6). Ciorchinele de struguri de la tronul ei se potriveşte cu ciorchinii de la la marginea vasului. Ea ţine în ambele mâini un mare pocal cu ambrozie din acest vin al universului: sângele fiului ei ce moare şi înviază mereu, Dionysos-Bacchus-Zagreus, sau în vremuri mai vechi în mitul sumero-babilonian, Dumuzi-Absu, Tamuz – *copilul abisului* al cărui sânge, în pocalul de băut, este prototipul păgân al vinului din sacrificiul liturghiei creştine, ce e trans-substanţializat, prin cuvintele consacrării, în sângele Fiului Fecioarei. [...]

În interiorul vasului se observă în jurul scaunului [pe care stă zeiţa] o fiinţă umană tolănită, ce pare să fie un cioban, la picioarele căruia stă lungit sau aleargă un câine, iar dinaintea nasului lui vedem un mânz de măgar, culcat sau zburând. Aceste figuri culcate, în contrast cu cele în picioare, din seria de imagini din exterior, sugerează somn, starea spirituală a omului obişnuit şi neiniţiat, care vede fără a înţelege, pe când cunoştinţele căpătate de către iniţiat în cercul exterior sunt despre formele eterne sau ideile platonice, care structurează principiile tuturor lucrurilor, inerente în totul şi care pot fi recunoscute de către mintea trezită.

În acest cerc interior, în partea opusă visătorului, doi măgari – unul culcat şi altul în picioare – mâncând dintr-o plantă, sunt ei înşişi pe cale de a fi mâncaţi de un leopard şi de un leu. Sensul este acelaşi ca în imaginea *Puterea ce se auto-consumă* reprezentată pe un vechi sigil sumerian de pe la anul 3500 î.Hr., reprodus în *Oriental Mythology*, volumul precedent al acestei lucrări. Zeul care moare perpetuu şi trăieşte perpetuu, şi care este realitatea tuturor fiinţelor, e văzut de ochii noştri ca un consumator şi un consumat. Totuşi, iniţiatul, a cărui vedere străbate prin voalul naturii, ştie că în tot ce există trăieşte o viaţă nemuritoare. Anume: zeul al cărui simbol este viţa de vie, care aici creşte de la picioarele Zeiţei lumii (*World Goddess*) şi încercuieşte compoziţia. Din vechime el era cunoscut ca Dionysos-Orfeu-Bacchus. Şi mai demult cunoscut ca Dumuzi-Tammuz. Dar noi auzim despre el, de asemenea, în cuvintele pe care le spune cel care urmează să fie crucificat şi care la Cina cea de taină zice apostolilor săi, ce simbolizează zodiacul, aşa cum îl citează Evanghelia de la Ioan: *Eu sunt viţa, voi sunteţi mlădiţele. Cel ce rămâne în Mine şi Eu în el, acesta aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteţi face nimic.* (Ioan 15:5)

Aşadar, aceleaşi simboluri, cuvinte şi misterii au fost asociate cu viţa de vie pre-creştină, ca şi cu viţa de vie din evanghelia creştină. Mitul zeului mort şi reînviat, a cărui fiinţă este pulsul vieţii universului, a fost cunoscut cu milenii înainte de crucificarea lui Cristos. În cele mai timpurii comunităţi agricole, imaginea acestui zeu a fost redată în ritualuri de sacrificii umane adevărate, al căror scop era să facă recoltele să crească. Pe de altă parte, în oraşele eleniste de mai târziu, grija pentru omul interior, desprins de influenţele stabilizatoare ale naturii şi ale pământului, era simţită mai acut decât era înainte grija pentru recolte. Vechiul mit a devenit interiorizat, evoluând de la gândirea cu cauzalitate magică la iniţierea spirituală. De la acţiunea de însufleţire animistă a câmpului, la spiritualizarea sufletului omului. Şi astfel i s-a alăturat filosofia greacă, ştiinţa şi artele pentru a dezvălui căile pentru o cunoaştere a acelor forme inteligibile, care sunt modele (în termeni platonici sau cum gândea Aristotel: entelehii) ale tuturor lucrurilor: *gândurile* imanente ale celui care a pus totul în mişcare pentru prima oară, numit Dumnezeu, care este El însuşi, atât separat de natură, cât şi identic cu natura universului, ca un ordonator şi potenţial al părţilor acestuia.

Dacă ne întrebăm de ce pe tavanul de la Domitilla locul central – locul soarelui – este deţinut de Orfeu şi nu de Iisus, eu [zice Campbell] cred că răspunsul e clar. În gândirea ebraică, vremea mesianică urma să vină. În gândirea creştinismului timpuriu, vremea mesianică venise deja. Totuşi, la sfârşitul celui de al doilea secol, era evident că sfârşitul vremurilor încă nu venise. De aceea era necesar să fie ridicată şi reinterpretată profeţia, ca referitoare ori la o dată ulterioară neprecizată, ori ca un sfârşit, dar nu al lumii ca în gândirea ebraică, ci al iluziei, ca în gândirea greacă. Prima era soluţia creştină ortodoxă, a doua era gândirea orfică-gnostică, ce îl punea pe Christos în rolul de mistagog suprem. [...]"

Este o mare pierdere pentru noi faptul că Mircea Eliade nu şi-a aplecat atenţia asupra acestui vas. Multe mai avem de descifrat şi de interpretat în legătură cu obiectele de cult din Tezaurul de la Pietroasa, cât şi în legătură cu multe alte imagini de pe alte obiecte arheologice. Oricât am şti de mult, niciodată nu ştim cât ar trebui să ştim.

Inflaţie şi cercuri



Mihaela MALEA STROE

Motto: *Este foamete pe pământ nu pentru că ar lipsi pâinea, ci pentru că nu reuşim să-i săturăm pe cei bogaţi.* (Maica Tereza)

Am bunul (sau ne-bunul?!) obicei de a observa oamenii din jur, de a le asculta, uneori în dialog cu ei, alteori întâmplător, păsurile. Câteodată scriu despre ce observ. În ce voi scrie azi, la jumătatea lui noiembrie 2022, cifrele sunt perisabile. Pentru că şi inflaţia, şi preţurile se află în cursă alertă spre cote maxime. Nu obosesc, nu se opresc să-şi tragă sufletul. Nu ne lasă nici pe noi să respirăm. Recent, am avut parte de câteva întâmplări – oglindă a prezentului. De pildă, în magazinul de unde mă aprovizionez în mod curent, un domn senior cerceta pe îndelete rafturile cu hârtie igienică, şerveţele şi batiste de hârtie. A sunat acasă: „Dragă, au hârtie igienică la 7,99, patru role”... „Da, aia albă, care era 3,50! Oare găsim undeva mai ieftin?”... Intervin, îi spun că, în piaţă, la tarabă, au pachete cu opt role, gri sau roz, din hârtie reciclată, la 12 lei. S-a dublat preţul şi la tarabă, dar... comparativ... Omul îmi mulţumeşte şi comunică informaţia persoanei cu care vorbea. Brusc îmi amintesc un banc din vremi predecembriste ce păreau apuse: Bulă cară un sac mare cu hârtie igienică folosită. Un amic îl întreabă unde-l duce. Bulă răspunde: „La curăţătoria Nufărul”. Zâmbesc lăuntric, zâmbet dizolvat în zeamă de pelin. Preţul batistelor de hârtie în cel mai bun caz s-a dublat. Să reflectăm la dexteritatea de-a sufla/stupi direct pe jos? La batistele din... batist – nici vorbă să revenim! Trebuie spălate – detergentul e scump, apa e scumpă. Trebuie călcate – curentul e scump...

Mă uit la alte preţuri: uleiul pe care îl cumpăram la începutul anului cu 5-6 lei litrul, acum e peste 10 lei. Preţul untului autohton s-a dublat şi el. Raţia impusă dictatorial prin anii ’80 era de 50g unt/lună/persoană. Acum... ne pândeşte raţia autoimpusă... Şi, uite-aşa, colesterolul rău e ţinut la distanţă. Cofrajul cu zece ouă M a ajuns, de la 4-5 lei, la 10-12. Peste 12 lei, la ouăle L bio. Ne reîntoarcem (de bună-voie?) la raţia comunistă de cinci ouă/lună/persoană, să nu devenim supraponderali. Pâinea cea mai ieftină, de calitate îndoielnică, trece de 8 lei kg. Făina pe care o cumpăram cu 2 lei/kg acum costă (la promoţie!) 5 lei. Zahărul nu se lasă mai prejos. Cartofii, de la 1 leu şi ceva, au „sărit” la peste 4 lei/kg. Preţurile la pui-grill variau, la începutul anului, între 5-6 lei/kg (pui debil, rudă ajustată hormonal a raţiei predecembriste „doi-la-pungă”... din când în când) şi 28 de lei/kg (pui gălbior, crescut cu cereale... ca la bunica). Acum, rar găseşti pui sub 19 lei/kg. La 6 lei/kg poţi cumpăra... spinări de pui, produs pe care *avuţii* nu l-ar cumpăra nici pentru animalele lor de companie. Puiul crescut ca la bunica a... „zburat” spre 55-60 de lei/kg. Cremvurştii, parizerul, „mâncarea săracului”, concurează azi, ca preţ, cu delicatesele. Preţul litrului de lapte te forţează să te gândeşti la ceai. Nu la cel verde sau negru. La cel de sunătoare, pe care o poţi culege, deocamdată gratis, de pe câmp.

De brânzeturile comune am ajuns să ne apropiem cu prudentă sfială. „Piperat” rău, preţul caşcavalului îi râde consumatorului în faţă: „la mai pune-ţi pofta-n cui!” Şi-mi aminteşte adaptarea la timpul nostru a celebrei fabule cu vulpea şi corbul. Corbul stă pe-o creangă, cu bucata de caşcaval în cioc. Vulpea îl întreabă scurt: „Mergi la vot?” Corbul zice: „Nu!” Caşcavalul cade, vulpea îl înşfacă şi fuge. Corbul reflectează: „Dacă aş fi zis *da*, s-ar fi schimbat ceva?!” Chiar aşa! Preţurile gogoşarilor şi castraveţilor muraţi îţi strepezesc dinţii ca agurida, fără să deschizi borcanul. Concret: un borcan cu castraveţi cornişon pe care în noiembrie 2021 l-am cumpărat cu 12,75 lei, în septembrie a.c., acelaşi borcan!, costa 24,99 lei. O fi ajuns, între timp, la 30. Dacă vrei să pui murături de casă, că aşa scapi ceva-ceva mai ieftin, te „ustură” buzunarul de la hreanul care în toamna trecută era (oricum scump!) 12-13 lei/kg. În toamna asta s-a „iuţit” la 28-30 lei/kg. Un motiv în plus să lăcrimăm când îl curăţăm! Reclama în care cumpărătorul vede fericit cum preţurile castraveţilor (afişaj electronic) *scad* ameţitor, sub ochii lui, e o sadică ironie. În realitate, preţurile cresc ameţitor! Păţanie personală: văd în consola frigorifică din magazin inimă de viţel, la 15,99 lei/kg. Aleg pachetul cel mai mic. Când să-l pun în coş, o angajată a magazinului vine să strângă toate pachetele. Îmi explică: „Le reetichetăm. Aşteptaţi, mă întorc imediat!” Aştept. În câteva minute revine, pune pachetele înapoi în consolă... Inimă de viţel – 19,99 lei/kg.

Dacă analizezi scumpirile la detergenţi, şampoane, balsamuri, creme, pastă de dinţi... mai că ţi se face dor de soda clasică de rufe, săpunul de casă şi buchetul-deodorant de levănţică/busuioc, la îndemâna oricui. De sfaturi preţioase pentru salvarea planetei şi a bugetului familial nu ducem lipsă deloc. Ni se spune să intrăm câte doi la duş (de ce nu şi câte trei-patru, la urma-urmei?! Şi, de ce nu?, să tragem apa la toaletă o singură dată, la sfârşitul zilei). Să scădem temperatura din apartamente cu un grad-două (reiterare a directivei ceauşiste „să mai punem un palton pe noi, dragi tovarăşi!”). Să umplem-ochi maşina de spălat, nu la jumătate din capacitate... Să ne cumpărăm frigidere noi, economice! Serios?! Sunt oameni care se roagă Atotputernicului să nu li se strice vechiul frigider, că altul n-ar putea cumpăra. Şi bătătorul de covoare e de reanimat: nu consumă energie electrică, ne-ar ajuta mult la facturi, la întărirea musculaturii... Apropo de facturi, perspectiva gigantismului lor maladiv ne-a reactivat antidepresiva genă a hazului de necaz: „S-a decis ca facturile să fie distribuite de paramedici. Dacă, la primire, consumatorul face atac de cord, paramedicii îl vor resuscita, să nu moară fără să-şi achite obligaţiile faţă de furnizor.” Interesant: făuritorii de sfaturi ni se adresează la persoana a II-a plural. Voi să faceţi şi să dregeţi... Pe ei se exceptează. De ce oare??

În reclame, personaje invariabil vioaie, voioase, gureşe, ca picate de pe altă planetă, ne anunţă că putem cumpăra diverse produse „atât de ieftin!”/„mai mult decât ieftin!”, sau că oarece aparat mirobolant costă la promoţie „numai”/„doar” 1999,99 lei în loc de 2499,99 (ieftin-rău pentru plebea cu venituri de 1500-2000 de lei/lună ori chiar sub 1500!). Alt produs *must have*... poate fi achiziţionat la „numai”/„doar” 16574,99 euro! Euro! Cui s-or fi adresând reclamele?!? În niciun caz celor ale căror salarii/pensii modice bat de multişor pasul „tot pe loc, pe loc, pe loc!” Pe aceia îi sfidează! Cinic. Dacă ai „ghinion” să te fi prins prezentul fosforescent cu datorii la vreo bancă (alta decât cele din parc!), întrucât dobânzile cresc, şi ele, mai rapid decât mătrăguna, statutul tău nu diferă de al strămoşului ajuns slugă-la-dârloagă în vremi barbare, necivilizate, decât în sensul că o duci – în societatea modernă, democratică, evoluată, digitalizată şi, pe deasupra, corectă politic – mai greu, mai... complicat decât el.

Să nu ne impacientăm, prieteni! Avem destui semeni, prea destui, prin alte cercuri existenţiale, în zona de confort a cărora scumpirile nu lovesc la fel de necruţător. Inflaţia, drăguţa, se dovedeşte oarecum selectivă. Icrele de Manciuria, somonul, caviarul, sturionul, înotătoarele de rechin, şampania Veuve Clicquot, parfumurile fine, iahturile, autoturismele de lux, insulele exotice, parcelele de vânzare de pe Lună sau Marte (cine-o fi proprietarul care le vinde?!) – s-au scumpit... cu blândeţe, cu duioşie, pentru ca obişnuiţii cu astfel de alinturi, fragili emoţional, să nu sufere traume netratabile. Târguielile din „coşul” lor zilnic nu şi-au dublat-triplat preţul ca fasolea sau spanacul din meniul nostru de post.

Mda. Aceia trăiesc în cercuri spaţioase, aerate, cu rază mare... de acţiune. De la ei, cercul din care provine doamna pe care am întâlnit-o nu de mult la farmacie, – cerc suprapopulat, cu rază mică... de acţiune – pare inexistent. O doamnă mignonă, firavă, cu păr alb, scurt, subţiat. Venise să-şi cumpere medicamentele compensate, pentru tratamentul lunar. Când farmacista i-a spus că o costă 270 de lei, a împietrit. A îngăimat: „Păi... luna trecută... Iar s-au scumpit???... Pensia...” Îi tremura mâna scotocind prin portofel. A încercat un fel de negociere disperată: să-i spună farmacista la ce leacuri să renunţe sau să micşoreze doza prescrisă, că nu are bani să le ia pe toate. Cumsecade, farmacista i-a oferit, pentru un medicament, varianta mai ieftină, cu aceeaşi substanţă activă. Total: 265,80 lei. „Îmi pare rău... Altceva nu pot face pentru dvs. Nu aveţi rude, să vă sprijine?” Doamna i-a mulţumit. S-a dus spre uşă cu paşi şovăitori, suspinând: „Am avut o fată, doamnă, s-o prăpădit acu’ trei ani... Băiatul ei, nepotu’, îi şomer, ginerele... s-o-nstrăinat”. A ieşit, vorbind cu Cel de Sus: „Doamne, de ce-mi mai dai zile de trăit în amarul ăsta?” Farmacista s-a uitat la mine clătinând din cap: „N-aveţi idee câţi oameni sărmani ne trec pragul zi de zi! Cu ce vă pot ajuta?” „Un flacon de Emocalm, vă rog, dacă aveţi. Dacă nu, de Nervocalmin.”

În drum spre casă am intrat într-un magazin mititel, de cartier. Patroana vorbea cu o clientă: „Când distribuitorul mi-a dat azi noile preţuri la sucuri, am avut un atac de panică! N-am comandat niciun suc. N-oi fi făcut bine, dar m-am temut că n-o să le pot vinde!”

Cei pe care inflaţia îi loveşte amical peste umăr, nu ca trăsnetul în creştetul capului, au cam una şi aceeaşi replică de consolare: „Problema e globală. La noi încă e bine, prin alte ţări e mai rău!” De parcă, dacă au murit caprele vecinilor *inter/intra* şi *trans*-continentali agonia caprei noastre ar fi motiv de bucurie şi am putea uita de... „tăcerea mieilor”. „La noi” se referă la cei din cercul lor. Restul... nu contează. E neglijabil. Nu e inclus în „ţară”. Strategii, gestionarii şi gardienii bunăstării naţiei au blocaje de imaginaţie. Să-i înţelegem! Pentru cineva cu venituri de – să zicem – peste 15.000 de lei/lună este inimaginabil cum poate trăi cineva cu 5000 de lei/lună. Dar cu... 1500 de lei/lună? Dar cu 1000??? Imposibil! Aşa ceva nu există!!!

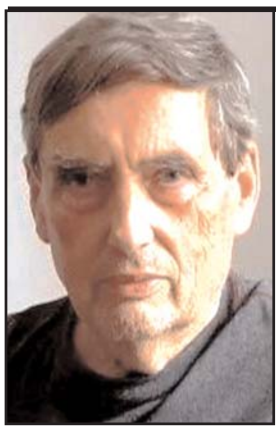
E drept că şi „reciproca” este întrucâtva valabilă. Cel cu venituri de subzistenţă nu-şi poate imagina ce mama zmeilor face un singur om cu 15.000 de lei/lună altceva decât huzur şi risipă? Îşi cumpără o aeronavă supersonică, să treacă peste Styx dându-i cu tifla lui Hades? Îşi comandă copârşeu de cleştar şi-şi rezervă loc de veci pe inelul lui Saturn? Face, în vacanţă, scufundări în Apa Sâmbetei, *À la recherche du temps perdu?* Se clonează? Ar putea, de bună seamă, să-i ajute pe nevoiaşi, dar dacă pentru el aceia nici nu există...

Evident, în cercurile sus-puşilor cu dare de mână, ermetice, înalte (ca să nu zic văzduhiste), unde răul se simte ca o adiere de zefir, nu ca un cuţit la jugulară, inflaţia e... statistică şi-atât. Oficial, prin alambicate calcule de medie aritmetică simplă combinată cu media ponderată, ambele mixate zdravăn cu IAPC şi IPC (adicătelea indice „armonizat” al preţurilor de consum şi indice al preţurilor de consum, pe care tot pământeanul le ştie din pruncie!), asezonate riguros cu rata medie anuală şi cu alte abracadabrante construcţii lexico-aritmetice, inflaţia ar fi, *grosso-modo,* de 15-16%, resimţită în cercul poporenilor la 35%. Uaaauuu!!! Ca temperatura mediului înconjurător. Termometrul indică 10 grade, resimţite, însă, ca... –4. Brrrr!!! Aşa şi în magazin: pentru muritorul de rând, la raft, pe viu, în încercarea lui tot mai grea de a umple coşul cu produse strict necesare e... *tout à fait autre chose* decât în statistici. Dacă nu mă înşel, când un produs costă... ieri 1,99 lei, azi – 4 lei, iar mâine 8,50 lei, creşterea – între ieri şi mâine – bate peste 100%. Sau nu?! O fi de 15%?!

Sigur, dacă înghesuim în acelaşi coş iahtul care s-a scumpit cu doar 1%... s-o fi schimbând rezultatul. Că, şi atunci când incluzi într-un grup de octogenari doi-trei nou-născuţi, media de vârstă a grupului scade. Nu-i aceeaşi, însă, speranţa de viaţă a membrilor! Presa ne vesteşte că a naibii inflaţie sau rata ei (care o fi diferenţa? Ca între „bancă” şi „rata la bancă”?) „a coborât uşor în octombrie”, nu-i fie de deochi! Preţurile, mai afurisite, au continuat, cu neruşinare, să crească. Independent. Eehei, zic strategii fericirii cetăţeneşti, dacă ei ar mări decent pensiile şi salariile celor din cercurile cu rază mică de acţiune, inflaţia iarăşi ar creşte vertiginos ca făt-frumos-din-mapă-scos. Mărirea veniturilor cetăţeanului de rând... foarte periculos agent de creştere pentru băzdaganía care dă de furcă administratorilor globului de lut!

→

Istoria de lângă noi



Originea românilor (XIX)

Vremea cumanilor

Dan D. FARCAŞ

Ungurii dominaseră între 850-895 peste teritoriul situat între Bug şi Carpaţi, deci şi peste o bună parte din Moldova istorică. Ei au fost siliţi să se mute de aici în Câmpia Panonică sub presiunea unui alt popor seminomad, de limbă turcică, pecenegii. Aceştia iau în stăpânire, pentru aproape două secole, zone întinse din răsăritul ţării noastre, purtând, în acelaşi timp, războaie permanente cu Rusia Kieveană, cu care se învecinau spre nord.

Înfrânţi de mai multe ori, în perioada 990-1036, pecenegii au fost dislocaţi treptat de cumani, fiind obligaţi să se retragă spre vest, ocupând, pe lângă Moldova, şi Muntenia, controlată până spre 1018 de Bulgari. De aici efectuează raiduri de jaf în Transilvania şi Peninsula Balcanică. Cu ocazia unei astfel de invazii, în 1091, pecenegii sunt zdrobiţi decisiv, într-o bătălie pe râul Mariţa, de forţele reunite ale bizantinilor şi cumanilor, în luptă participând şi 5000 de vlahi. Din acest moment, pecenegii nu mai contează decât ca populaţii răzleţe, iar în timp vor fi asimilaţi de bulgari, cumani şi unguri.

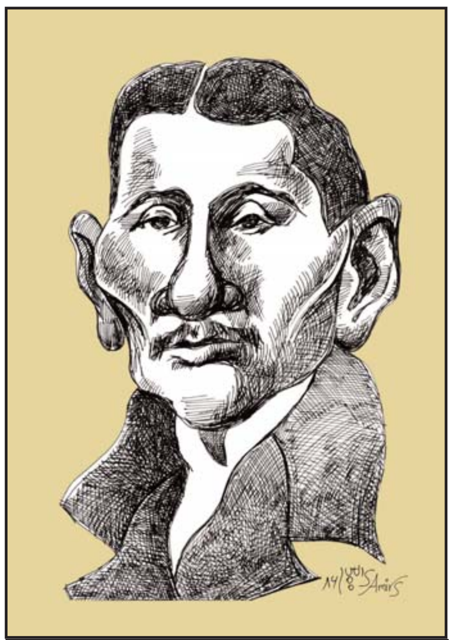
Cumanii (numiţi *polovţieni* de ruşi, *kipciaci* în izvoarele orientale şi *kun* de unguri), având obârşia în stepele Asiei Centrale, erau o populaţie turcică înrudită cu pecenegii, vorbind aproape aceeaşi limbă. Ei au cucerit, în perioada 1070-75, spaţiul dintre Nistru, Carpaţi şi Dunăre, deci treptat în întregime actualele Moldova de sud şi Muntenia, până la Porţile de Fier. Cumanii se învecinau spre nord cu Rusia Kieveană, spre vest cu Ungaria şi, la sud de Dunăre, cu Bulgaria sau Imperiul Bizantin. Timp de mai bine de un secol şi jumătate, acest teritoriu va fi numit, în documentele din cancelariile vremii, Cumania.

În nord, cumanii se vor război cu regatul Poloniei şi, trecând Carpaţii, vor întreprinde, în jurul anilor 1091-1092, raiduri în zona Bihorului şi Tisei, până la râul Timiş. Din Muntenia, ei vor lansa, în 1114 şi 1123, invazii împotriva Imperiului Bizantin. În perioada imediat următoare, cumanii au reuşit să închege o confederaţie de triburi (numit „hanatul cumano-kipceac") care – la un moment dat – se întindea de la Dunăre şi Carpaţi până la Lacul Balhaş, în apropiere de China.

Hanatul s-a aflat în permanent război cu principatele ruse, care ajunseseră şi ele, în această perioadă, până la Carpaţi, în zona de nord a Moldovei actuale. Între 1177-1185 luptele ruso-cumane vor devia drumul de negoţ dintre Marea Baltică şi Marea Neagră de la Nipru spre Prut, Siret şi Dunăre, avantajând centrele moldovene care se presupune că existau deja: Bârlad şi poate Tecuci şi Vaslui.

În 1184 cumanii vor sprijini revolta fraţilor Petru şi Ioan Asan, împotriva Imperiului Bizantin, prin care se va crea „ţaratul vlaho-bulgar", sau – aşa cum este numit de bulgari (şi de toţi ceilalţi) – „al doilea ţarat bulgar". El avea capitala la Târnovo, unde se va reinstaura patriarhatul ortodox de rit slavon, căruia îi vor fi subordonate şi toate bisericile ortodoxe de pe teritoriile locuite de români. Administrativ, ţaratul îngloba iniţial Dobrogea, dar la maxima extindere, în perioada 1230-1240, cel puţin nominal, şi Muntenia şi Moldova, stăpânite de cumani şi revendicate şi de regatul ungar. După 1260, ţaratul se fragmentează în state mai mici, rivale, care, în jurul anului 1396, vor fi cucerite şi înglobate în Imperiul Otoman.

Între timp, teritoriul fostului hanat cumano-kipceac este cotropit şi luat în stăpânire de năvălirea mongolo-turcă declanşată de Genghis Han (c. 1162-1227). Nepotul acestuia, Batu Han (1205-1255), va organiza şi conduce pe o întinsă zonă eurasiatică, formaţiunea numită *Hoarda de Aur*. În 1223, cumanii suferă, din partea mongolilor, o înfrângere decisivă, pe malurile râului Kalka (în regiunea Doneţk din Ucraina de astăzi). În urma acesteia, cumanii au fost siliţi să se restrângă în Moldova de sud şi Muntenia. Evenimentele menţionate ilustrează o dată în plus paradigma creării unor coaliţii surprinzător de mari, multietnice, de popoare migratoare, care dispar rapid din istorie de îndată ce nu mai deţin hegemonia.



Amir Soghrati - Iran

După înfrângerea din 1223, conducătorii cumanilor decid o creştinare masivă, în speranţa unui ajutor din partea ţărilor catolice. În acest scop, papa Grigore al IX-lea a dispus în 1227 înfiinţarea unei „episcopii cumane", conduse de dominicani, în oraşul medieval „Civitas de Mylco" (*cetatea Milcovului*), cel mai probabil în cetatea Crăciuna, pe malul stâng al Milcovului, la nord de oraşul Odobeşti. În jurisdicţia Episcopiei de Milcov au intrat atât teritoriile locuite în sudul Moldovei de către cumani, cât şi cele stăpânite temporar (1211-1225) de către cavalerii teutoni în Ţara Bârsei. Alături de cumani se afla aici, la curbura Carpaţilor şi o populaţie românească (şi poate şi slavă), de religie ortodoxă, aşa că episcopia catolică a primit şi misiunea de a-i converti pe aceştia la catolicism.

La noi, invadatorii vor fi cunoscuţi sub numele de *tătari,* deşi populaţia cu acest nume a constituit doar o parte a trupelor mongole sosite aici. În 1238, Berke, fratele lui Batu Han, a zdrobit armata alanilor (iaşilor, iazigilor), un neam iranian cantonat de sute de ani lângă Marea Azov, şi a determinat exodul a aproape 10.000 de alani în Moldova. Este posibil ca denumirea de Târgul Ieşilor să fi apărut din acele vremuri.

În 1238, presimţind că invazia tătarilor va continua spre vest şi aflat şi sub presiunea ţaratului bulgar renăscut, hanul cumanilor Kuthen cere regelui Béla IV refugiu în Ungaria pentru poporul său, promiţând convertirea a 40.000 de familii cumane la creştinism. Regele Bela acceptă, sperând să capete astfel trupe auxiliare împotriva tătarilor. Însă, din cauza unor neînţelegeri, nişte baroni unguri îl ucid pe Kuthen.

În atmosfera de mari tulburări care a urmat, în 1241-42, tătarii au traversat Carpaţii în mai multe locuri. Armata maghiară, care – pe lângă conflictul cu cumanii – nu a primit nici ajutorul solicitat de la puterile catolice, nu a făcut faţă invadatorilor, aşa că tătarii au devastat în voie Ungaria. S-a spus că a fost exterminată, cu această ocazie, jumătate din populaţia ţării.

În acest context, în 1241, a fost distrusă şi episcopia de Milcov. În acel măcel, conform izvoarelor dominicane, a fost ucis episcopul şi aproape 90 de călugări, care „căzură jertfă năvălirii tătarilor, nimiciţi de foc, de săbii, suliţe sau săgeţi".

La scurt timp după invazie, din cauza unor probleme interne, dinastice, tătarii se retrag la sud şi est de Carpaţi, permiţând restabilirea regatului maghiar în graniţele anterioare. Regele Béla IV i-a reconciliat pe cumani, aşezându-i în zonele de câmpie dintre Dunăre şi Tisa, devenită aproape nelocuită după raidurile tătăreşti. Cu timpul, nobilii cumani vor ajunge să fie integraţi chiar şi în familia regală maghiară.

O sursă contemporană îi descrie pe cumani ca fiind oameni frumoşi, cu părul blond, piele deschisă, ochi albaştri şi femei atrăgătoare (probabil unii dintre ei, deoarece descrierile opuse sunt mai numeroase). Din timpul cumanilor a rămas un manuscris celebru intitulat *Codex cumanicus,* care conţine, între altele, şi un vocabular trilingv: latină, cumană şi persană (aproximativ 3000 de cuvinte). Cunoaşterea limbii cumane permite şi identificarea toponimelor de origine cumană sau pecenego-cumană din ţara noastră, între care: Covurlui, Suhurlui, Vaslui, Bahlui, Călmăţui, Desnăţui, Catlabug, Ialpug, Teleorman, Bărăgan, Borcea, Caracal, dar şi Comana, Comăneşti, Vadul Cumanilor, ceea ce arată o influenţă mai importantă a acestor populaţii în alcătuirea neamului românesc decât se crede îndeobşte.

E bine să reamintim şi faptul că este extrem de plauzibil (chiar în lipsa unor documente explicite) că, în toată perioada scursă de la începutul secolului VII, populaţia sedentară, majoritar română, fusese organizată în mici formaţiuni statale, de o nobilime mai ales slavă (voievozi, cneji, jupani, toţi termeni slavi), asimilată etnic de majoritatea română, dar vasală mult timp statului bulgar şi practicând ortodoxia slavonă. Migratorii unguri, pecenegi, cumani sau tătari au înglobat temporar asemenea formaţiuni în teritoriul controlat de ei, cu urmări mai mult sau mai puţin importante. (Va urma.)

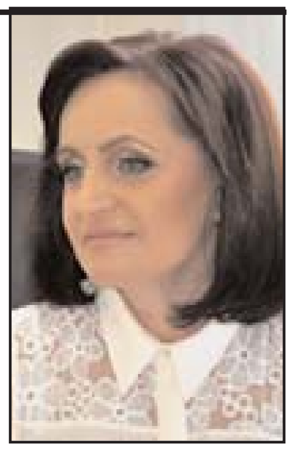
Vezi de-aia, neînţeleşi de plebe, ei, gestionarii superinteligenţi ai crizei mondiale şi locale, ţin în frâu, până la hipoxie, veniturile pălmaşilor de pe cercurile paralele şi meridianele găluştei albastre, lăsând – à la Nae Caţavencu – în progresist-liberal dezmăţ preţurile. Amărâşteanul de rând, vai de căpăţâna lui!, nu pricepe, domnule, că ştreangul care îl strânge progresiv de gât, până la asfixie mecanică, este soluţia ideală întru propăşirea şi binele lui personal, al urbei, al patriei, al continentului, al planetei, al galaxiei, al mega-meta-multiversului ş.a.m.d.... Hmmm!!! Oare ce-o fi „indicele armonizat"? Un fel de fond de ten care maschează petele pigmentare şi acneea statisticilor?

În fine! Discutam cândva cu scriitorul Hans Bergel despre cei „mari", care *fac istoria* (unii – mai rar! – ca eroi, alţii ca monştri, alţii ca trepăduşi...) şi cei care *o suportă* (de regulă, masele, în limbajul politicianului nevricos şi arogant numite „gloată", „turmă", „prostime"). Compasiv, metaforic, Sorescu (prin Iona) le numeşte „plevuşcă": „Plevuşca, săraca! Ea duce greul mărilor şi al oceanelor." Expresia „Capul face, capul trage" o fi expirat? În mileniul nostru performant, elevat, civilizat, inteligent cum n-a fost altul de la Big Bang încoace, pare să se fi instalat durabil la cârmă alte vorbe cu tâlc: „Unde nu-i cap, vai de picioare!" şi, mai ales asta!, „Peştele de la cap se-mpute, dar de la coadă se curăţă".

Capetele care ne tricotează prezentul istoric (pe andreaua pandemiei – un război pe faţă, două pe dos) se întrec de mama focului în explicaţii bombastice. Sunt capete infinit mai devotate vorbăriei belicos-propagandistice decât, cum s-ar cuveni, găsirii de soluţii. Aflăm, bunăoară, dintr-un recent raport (*World Economic Outlook*) al FMI, că (păzea! scapă cine poate!) „2023 se va simţi ca o recesiune pentru milioane de oameni din întreaga lume". Şi că „trei evenimente majore împiedică în prezent creşterea economică: invazia Rusiei în Ucraina, criza costului vieţii şi încetinirea economică a Chinei". Aşa, şi?! *Ce vor face* marii, mijlociii şi micii diriguitori planetari a căror datorie ar fi să înlăture piedicile, să stingă conflictele, să descâlcească şi să îndrepte lucrurile? Pesemne vor aşeza în continuare, nonşalant, cum le e năravul, poveri insuportabile pe spinarea acelor „milioane de oameni din întreaga lume" care, „prostime" insignifiantă fiind, şi-au văzut paşnic, onest, de vieţile, necazurile şi treburile lor, în jurul casei. Nici n-au invadat pe nimeni, nici n-au provocat criza costului vieţii, nici n-au încetinit economic vreo ţară... Milioanele de oameni, din întreaga lume, a căror singură vină (tragică?) este că s-au născut şi că încă n-au trecut tăcuţi, cuminţi, pe lista lungă a răposaţilor anonimi.

În răstimpul de distracţie şi relaxare dintre două discursuri sforăitoare, două rapoarte/statistici abil aduse din condei, două proiecte formale, două protocoale ineficiente, două tratate/înţelegeri iute perisabile (doar se ştie că sunt făcute ca să fie încălcate!), cei care azi *fac istoria* lumii se vor da nepăsători, cu skyjeturile lor – poluante în fel şi chip –, pe valurile suferinţei celor mulţi, care, încă o dată, *suportă istoria*. O duc pe umeri, „soldaţi" neînrolaţi. Fără să li se ştie vreodată numele, fără să primească medalii.

De vorbă cu acad. Mihail Popovici



Eugenia TOFAN

Marcat de o biografie frumoasă, îmbogăţită de fapte nobile, academicianul Mihail Popovici, doctor habilitat în medicină, profesor universitar, renumit cardiolog, fondator al Serviciului clinic cardiologic de excelenţă din Republica Moldova, semnatar al Declaraţiei de Independenţă, deschide astăzi uşa privilegiaţilor octogenari.

A parcurs opt decenii de viaţă cu rânduiala şi echilibrul învăţate de acasă, de la părinţi. Atunci când a înţeles că medicina este destinul său, a mers pe intuiţia inimii, alegând-o ca vocaţie sau chiar demnitate. Cu prilejul acestei remarcabile zile din calendarul vieţii sale, l-am rugat pe dl academician Mihail Popovici să ne ofere câteva clipe din preţiosul său timp, pentru un dialog din care vom desprinde biografia unui Om, a unei personalităţi cu un traseu de opt decenii, de o naturaleţe, implicare şi asumare incredibile, dintre care mai mult de cinci au fost dedicate inimii, or, anume inima este cea care nu se odihneşte niciodată.

Vă invităm să urmărim împreună câteva crâmpeie din ceea ce înseamnă pentru invitatul nostru dragostea pentru meleagurile sale dragi, Podoima din Transnistria durută, dragostea pentru părinţii săi, despre care vorbeşte cu atâta căldură şi respect. Invitatul nostru ne va destăinui aspecte poate mai puţin cunoscute din activitatea sa de parlamentar, vom afla despre aportul Domniei sale în fondarea, organizarea şi ridicarea la nivel de excelenţă a cardiologiei clinice şi ştiinţifice în plan naţional şi internaţional, cum a traversat Institutul cei aproape trei ani de pandemie şi cum s-au implicat în învăţarea din mers a lucrurilor noi care s-au impus la moment şi, nu în ultimul rând, vom afla ce contează cu adevărat cel mai mult în viaţă.

Eugenia Tofan: *Stimate Domnule Academician Mihail Popovici, au trecut deja cinci ani de când am realizat ultimul interviu, cu ocazia celor 75 de ani ai Dvs. Ce s-a întâmplat în viaţa şi cariera dlui academician în această perioadă?*

Mihail Popovici: Multe şi de toate. În planul activităţii cursul lucrurilor a fost unul firesc, pe cât se poate afirma în condiţiile în care am avut de confruntat fenomene ieşite din comun, cum ar fi pandemia de Coronavirus, care a intervenit revoluţionar în domeniul medicinii, toate serviciile ei fiind mobilizate în prima linie de combatere a acestei molime. Ne-am trezit la un moment dat cu necesitatea de a reordona multe principii pe care se bazează medicina „paşnică", de exemplu, comunicarea şi interconexiunea sub toate aspectele ei tehnice. A trebuit să mă adaptez şi în multe cazuri să învăţ să lucrez în sistemul de interconexiune online, căci ştiinţa şi arta medicinistă înseamnă conversaţii, rapoarte, consilii şi conferinţe, adică un spectru inevitabil de relaţii, pe care epidemia le-a limitat într-un mod drastic.

Indiferent de aceste inadvertenţe, am continuat să muncesc în aceeaşi cadenţă, devenind poate un pic mai exigent faţă de subalterni, care însă s-au obişnuit, cred eu, după atâtea decenii de activitate cot la cot că sunt un tip perseverent şi insistent în felul de a trasa şi transpune în fapt ideile. Dar am reuşit să concep şi să consolidez o echipă de adevăraţi profesionişti, dintre care unii au devenit între timp şi ei somităţi mediciniste – lucru de care sunt foarte mândru.

Ca manager ştiinţific sunt în continuare antrenat plenar în ghidarea mai multor proiecte ştiinţifice – unele în curs de finalizare, altele în plină desfăşurare şi mă îngrijesc desigur de continuitate, de trasarea unor noi perspective de cercetare, care, în cazul cardiologiei moderne, au un orizont larg şi, cu fiecare an, şanse tot mai multe de a se materializa în realizări valoroase.

Acesta ar fi un răspuns la modul cel mai general. În plan uman: am devenit cu cinci ani mai bogat, poate mai înţelept, mai aproape de marile esenţe existenţiale. Am devenit străbunic, când în familia noastră a intrat un băieţel minunat ce va purta numele tatălui meu, detaliu de care sunt mândru şi omeneşte înduioşat.

E.T.: *Să vă trăiască ani mulţi, fericiţi şi să meargă, cum se zice în popor, pe urmele Dumneavoastră. Aşa cum ştim că fiecare are o poveste a sa, ne-am dori să aflăm care a fost povestea acad. Mihai Popovici, de unde a venit această atracţie pentru medicină?*

M.P.: Nu pot afirma că am pornit de la un vis anume, pe care l-am nutrit mai demult, deoarece m-am format ca o conştiinţă socială într-un mediu unde doar munca la pământ, aşa cum se zice pe la noi, îţi poate aduce o bucată de pâine şi toate celelalte bunuri şi bucurii pământeşti. Tatăl meu, veteran de război, brigadier al unei unităţi agricole complexe, ştia să motiveze oamenii, muncea alături de aceştia şi era mereu în căutarea unor modele noi de abordare a culturii pământului. Acum, la distanţa anilor, am realizat că am moştenit foarte multe de la el, inclusiv calitatea de a-mi trasa cu exactitate scopurile imediate şi de perspectivă, insistenţa de căutare a celor mai adecvate soluţii şi, desigur, atitudinea conştiincioasă faţă de funcţiile şi acţiunile ce mi le asum.



Eram singurul lui copil, dar mă punea mereu la treabă, îmi da zor să învăţ bine, dar mă orienta tot spre îndeletnicirea de agricultor. Visa să ajung chiar în funcţii de frunte în colhoz. Eu îl admiram şi, copil fiind, îl ajutam atunci când făcea diferite calcule şi proiecte de ameliorare funciară. Mă lăuda atunci când făceam calcule mai precise decât el, dar tot eu eram acela care concepea cu greu osârdia asta fără limite. În toiul muncilor de vară venea târziu, după miezulnopţii, murdar şi obosit, abia mai fiind în stare să îmbuce ceva, iar mama îi punea deja de mâncare în geantă pentru a doua zi. Când mă trezeam dimineaţa, ambii erau plecaţi de cu zori la muncă.

La şcoală am învăţat pe note bune, aşa că după absolvire puteam merge oriunde, inclusiv la şcoli mari din Rusia. Se duceau chiar campanii de recrutare a copiilor cu aptitudini, dar, îmbiat de un prieten al meu mai mare ca vârstă, am mers la Chişinău cu mai mulţi absolvenţi care discutau despre şcolile de acolo, despre concursurile debordante de la unele aşezăminte şi aşa s-a făcut că paşii m-au dus la Institutul de Medicină. A fost literalmente aşa cum vă spun. Să zic că a fost providenţa, care câteodată este mai înţeleaptă decât noi... Nu ştiu, dar m-am trezit în universul pe care mi l-am dorit. Am susţinut examenele, iar tatăl meu, care, după cum vă spuneam, avea alte proiecte pentru mine, a venit la Chişinău exact când se anunţau rezultatele de concurs. Nu ştia unde am dat examen şi nu pot spune că s-a arătat încântat, dar părinteşte s-a bucurat şi a acceptat alegerea mea. A urmat apoi muncă asiduă, bucuria diferitor succese pe tărâmul activităţilor curriculare şi sociale de la facultate, antrenarea în munca de cercetare la catedra de medicină internă, prietenii şi relaţii calde cu colegii de facultate şi cunoştinţa cu cea care avea să devină luceafărul de călăuză a vieţii mele – soţia mea dragă.

E.T.: *Dle Academician, să vă întreb scurt: De ce cardiologie? Cum v-a reuşit să vă faceţi din această profesie, nobilă fără discuţie, un destin sau chiar o demnitate, căci realmente aţi ajuns la culmi demne de invidia senină a multor semeni?*

M.P.: Se zice că timpurile nasc oamenii potriviţi şi cu menirea prescrisă de a face ceva important şi la momentul când o cer circumstanţele, condiţiile impuse, indiferent de impedimentele ce pot interveni. După facultate am predat la catedra de biochimie, explicând studenţilor procesele metabolice care au loc în organismul uman la nivel molecular, iar ca interes mai îngust mă preocupa studiul aprofundat al homeostaziei în condiţii fiziologice şi patologice, îndeosebi în condiţia afectărilor toxice. Cum este afectată inima, organul ce munceşte neobosit pentru a ne întreţine funcţiile vitale, în situaţiile care presupun expunerea accidentală sau contactul cronic profesional cu diferite toxine din mediul ambiant? Răspunsuri complete şi cu argumentare solidă se pot obţine doar în cadrul studiului fundamental, care înseamnă cercetări subtile şi dotarea cu tehnologii de precizie. Sporadic, la câteva din laboratoarele diferitor catedre, se derulau cercetări cu tentă fundamentală, de exemplu, studiile serioase asupra procesului de ateroscleroză, ghidate de academicianul V. Anestiadi, însă cercetări sub alte aspecte ale cardiologiei clinice nu se efectuau, iar cardiologia, fiind parte a medicinii interne, nu era încă un domeniu suveran, susţinut de cercetări complexe şi pluriaspectuale.

Însă, premisa de fond a ideii de a crea un centru ştiinţifico-practic în domeniul patologiei cardiovasculare a fost creşterea impetuoasă a afecţiunilor cardiovasculare în populaţia ţării noastre, boli care au început să facă victime inclusiv printre persoane socialmente active. Bolile cardiovasculare erau deja în centrul preocupărilor medicinii de pe toate meridianele, specialiştii abordând la modul cel mai serios problematica complexă a acestui fenomen. Era pe la 1977 când, în vederea întăririi asistenţei cardiologice, dar şi ca un suport solid de cercetare în domeniul afecţiunilor cardiovasculare, mi s-a propus să încerc a configura un nucleu de Cercetări în Domeniul Cardiologiei, denumit iniţial laborator experimental, care a crescut în departament clinico-experimental. Noua unitate de cercetări avea nevoie pentru cele câteva laboratoare specifice de cadre de o cu totul altă pregătire, astfel că persoanele angajate după noile criterii erau instruite pe loc, iar pentru alte poziţii candidaţii au urmat pregătiri solide la centrele ştiinţifice unionale. Iată un întreg concurs de circumstanţe prin care am ajuns să mă înrudesc cu cardiologia, astfel că mai curând se poate spune că nu eu am ales cardiologia, ci măria sa pe mine.

E.T.: *Domnule Academician, ce vă bucură şi vă mulţumeşte cel mai mult în ceea ce aţi realizat pentru domeniul în care aţi excelat o viaţă întreagă?*

M.P.: Ce aş trece la palmaresul realizărilor care mă mulţumesc şi pe care le pot prezenta ca o carte de vizită sunt desigur conceperea, edificarea şi consolidarea neîncetată a Institutului de Cardiologie ca centru de referinţă al serviciului cardiologic de factură modernă, ce asigură asistenţă de calitate şi, cel mai important, accesibilă tuturor bolnavilor cardiologici din ţară. Vorbind de realizările serviciului cardiologic pe care îl reprezint, aş dori să accentuez că tot ce s-a reuşit în ştiinţă, în medicina practică, în fortificarea bazei tehnico-materiale, pregătirea şi perfecţionarea cadrelor etc., este o operă comună care a antrenat un mare colectiv de medici-savanţi, avem în palmares adevărate staruri în medicină, dintre care unii şi-au constituit propriile şcoli ştiinţifice, care i-au făcut deja consacraţi. Sunt mândru de ei şi le mulţumesc acum, ajuns octogenar, pentru faptul că în toţi aceşti ani mi-au fost şi colegi de breaslă şi camarazi de idei şi trudnici neobosiţi, căci profesiunea de medic, îndeosebi dacă eşti implicat şi în cercetare, este o muncă grea, care te solicită integral, fără răgaz, şi fizic, şi intelectual, şi afectiv. Nu se ştie care dintre aceste poveri este mai grea... Cert este că am reuşit să edificăm un sistem funcţional, care este mereu la apel şi în perpetuă desăvârşire, inclusiv prin capacitatea de autoregenerare şi creare a cadrelor de specialişti în domeniul cardiologiei.

→

Podul de reviste

E.T.: *Atunci când, în anul 2002, vi s-a conferit „Ordinul Republicii", Preşedintele Republicii Moldova de atunci a spus că, probabil, ar trebui instituit un alt ordin, deoarece distincţia supremă nu poate acoperi toate meritele pe care le-aţi obţinut muncind în beneficiul ţării şi al comunităţii. Emoţionantă această apreciere absolută...*

M.P.: Sunt şi eu un om şi desigur că m-a bucurat şi chiar m-a măgulit această apreciere, dar cred că expresia aleasă de Domnul preşedinte este mai curând una care îl reprezintă ca personalitate dăruită cu capacitatea de a privi lucrurile magistral şi de a lua o atitudine pe măsura acestei calităţi şi a poziţiei deţinute la acel moment. Îi mulţumesc şi acum pentru acest superlativ care mi-a încălzit sufletul atunci şi mă mai luminează şi acum.

E.T.: *În contextul în care ne-am convins acum, după aproape trei ani de pandemie, cât de important este domeniul medicinii, câte lacune în sistem a descoperit acest virus?*

M.P.: Nu am intenţia să analizez în detalii forţa şi plenitudinea cu care a fost abordată această situaţie ieşită din comun de către serviciile noastre medicale, dar consider că per ansamblu, sistemul a făcut faţă multor şi multor provocări de tot genul, iar drept dovadă sunt pierderile umane mult mai reduse în ţara noastră decât în state cu servicii medicale potente tehnologic şi economic.

În ceea ce ne priveşte pe noi, pot afirma că serviciul cardiologic pe care îl reprezint s-a mobilizat maximal. Am urmărit din start particularităţile patogenice ale noului virus de a fi mai agresiv în raport cu persoanele ce au probleme de ordin cardiovascular (tropismul vascular). Chiar muncind în regim de maximă alertă, noi am analizat cazurile bolnavilor infectaţi care au avut nevoie de intervenţia specialiştilor cardiologi. Au lucrat echipe de specialişti şi cercetători care au acumulat informaţia din care să se poată emite sugestii de valoare pentru clinicieni, dar şi pentru domeniul cercetării. În primele luni am elaborat şi publicat un amplu material de analiză şi sinteză a caracteristicelor de evoluţie a bolii Covid în cazul pacienţilor cu diferite comorbidităţi.

Cu referire la activitatea ştiinţifică a Institutului de Cardiologie, aceasta nu a fost periclitată de restricţiile pandemiei, ba mai mult, în condiţiile când te vezi forţat să comunici mai mult online, ai mai mult timp de lecturi şi meditare. Proiectele iniţiate s-au desfăşurat parcă cu mai multă exigenţă faţă de detalii, s-au derulat şi alte noi proiecte, unele completate cu mesaje tangente cu epidemia parcursă. Mai mult, am reuşit să organizăm Congresul ordinar al Cardiologilor din RM, care şi-a ţinut lucrările în regim online. Am avut oaspeţi virtuali, adevărate somităţi în ştiinţa cardiologică şi nu numai. Am avut şi sesiuni unde au fost dezbătute subiecte de actualitate, multe comunicări au fost dedicate îngrijirii pacienţilor Covid cu comorbidităţi cardiovasculare, pandemia devenind de altfel o mare provocare pentru disciplina cardiologică.

Vorbind despre întreg intervalul la care v-aţi referit, vreau să anunţ cu satisfacţie că, între timp, 3 medici şi cercetători din domeniu şi-au finalizat şi susţinut tezele de doctor în medicină, a fost realizat şi un studiu pentru titulatura de doctor habilitat în medicină.

Despre activitatea editorială nici nu vorbesc – a fost un interval foarte fructuos şi a reliefat mai multe aspecte esenţiale de care trebuie să ţinem cont în cotidianul activităţii medicale.

E.T.: *Aţi fost ales de pământenii dvs de la Camenca să-i reprezentaţi în Primul Parlament al RM, considerat, poate, cel mai efervescent şi cel mai conştient de misiunea istorică ce i-a revenit, cel care a semnat Declaraţia de Independenţă a RM. Reflectând, după trei decenii de la acele momente istorice de cotitură, ce simţiţi acum şi care sunt cele mai mari îngrijorări ale dvs acum?*

M.P.: Îmi amintesc cu multă căldură şi chiar freamăt în suflet de acele timpuri. De fapt, nişte timpuri de adevărată glorie, căci ne revenea, ca legislativ, să punem bazele statalităţii noastre ca ţară suverană. Verva, entuziasmul, uneori debordant, al celor mai mulţi dintre noi erau lucruri fireşti – eram la începuturi, aveam de înfruntat atâtea şi atâtea provocări! Nimeni dintre noi nu era în posesia unei viziuni clare de cum trebuie plăsmuit, modelat noul nostru stat: ideile lansate de la tribune erau uneori diametral opuse ca mesaj şi intenţie. Cred că eram printre cei ce alcătuiau aripa moderată, mai exact, eram printre cei care încercau să calmeze spiritele ce se încingeau destul de frecvent.

Eu unul simţisem pe pielea mea ce înseamnă responsabilitatea de a clădi temelia unui organism nou care să funcţioneze nu un an şi nu doi, iar la 1988 eram deja în postura de director al unei mari instituţii de servicii clinice şi de cercetări ştiinţifice – Institutul de Medicină Preventivă şi Clinică, care includea Institutul de Cardiologie, Institutul de Oncologie, Institutul de Pulmonologie şi Institutul de Igienă şi Epidemiologie din Republica Moldova. Spun asta pentru a-mi defini poziţia de abordare cu calm a multiplelor probleme ce confruntau atunci societatea noastră. Nu vreau să specific nume, personalităţi, toţi au fost şi s-au manifestat ca oameni ai epocii pe care am trăit-o, traversând atâtea şi atâtea nemulţumiri, dezamăgiri şi chiar frustrări.

Sunt născut în Transnistria. Este dureros că adesea această denumire se pronunţă cu dispreţ.



Nici nu vă imaginaţi câte eforturi spirituale au fot depuse de Parlamentul Suveranităţii, de preşedintele ţării, pentru ca fenomenul Transnistria să nu ajungă la limita de foc şi să nu persiste apoi ca o plagă de război ce nu mai încetează să doară. Nu e cazul să dezvălui acum în detaliu care a fost implicarea mea în temperarea evoluţiilor ce au urmat în Transnistria. Sunt demne de un roman publicistic amintirile mele despre întâlnirile cu emisarii ruşi, mulţi dintre ei virulenţi şi aroganţi, şi asta în condiţiile când abia îşi dădeau seama pe ce meleag se află şi pe cine tratează cu atâta dispreţ!

Ce simt acum? Ce pot să simt când la hotarele meleagurilor mele dragi arde pălălaia unui război atât de crud şi tâmpit?! Uneori am sentimentul de un *dèja vu!* Exact aceeaşi frustrare, indignare şi nespusă amărăciune pentru faptul că oamenii nu învaţă din istorie şi se dau duşi de apele tulburi ale iraţionalului aşa cum era în 1991-1992. Mor oameni, mor tineri, care aveau atâtea de făcut pe această lume şi lucrurile degradează spre tot mai rău. Niciodată nu am rezervat atâta timp informaţiilor ce parvin prin mass-media din lume ca acum, iar cele urmărite online mă frământă mereu.

M-am născut în toiul unui mare război, am fost martorul greului drum de revenire la normal. Mai ţin minte mulţimea de infirmi care se aciuau prin pieţe, în gări, bâlciuri sau chiar pe marginea drumului, fără să mai vorbesc de faptul că din satele gemene Podoima-Podoimiţa peste 400 de bărbaţi au plecat pe front şi nu au mai revenit acasă. Cum s-au isprăvit cei rămaşi din cele vreo 1500 de gospodării din aceste sate este incredibil!

Trăim şi acum timpuri învolburate, retrăim tragedia poporului ucrainean ca şi marea dramă a poporului rus, mă rog divinităţii să ne ajute să trecem peste această mare încercare!

E.T.: *De ce n-aţi mai rămas în politică?*

M.P.: Vă răspund scurt: aveam prea multă treabă acasă, la institutul pe care îl aveam în grijă. Şi apoi, cine a spus că nu am contribuit la configurarea politicii în domeniul sănătăţii? Am fost mereu consultat de reprezentanţi ai guvernului, ai conducerii politice, la care adesea făceam şi eu apel cu diferite probleme de asistenţă financiară şi logistică şi chiar pentru susţinerea mai multor iniţiative de rezonanţă. Sunt printre ideologii şi creatorii de drept ai politicii şi strategiei naţionale de sănătate, iar din cadrul serviciul cardiologic au fost lansate primele programe de reformare, prevăzute şi cu acţiuni concrete ce trebuie operate. Suntem promotorii medicinii preventive prin combaterea factorilor de risc ai bolilor cronice non-contagioase. Am demonstrat justeţea celor promovate prin implementarea Programului Intercomunitar CINDI la nivelul comunei Lăpuşna. Materialele de analiză asupra efectului măsurilor complexe de prevenire atestate în teren au servit drept suport în elaborarea mai multor prevederi politice şi chiar legislative, care vizează prevenirea şi chiar anularea factorilor de risc morbid: înlesnirile cu referire la medicaţia hipertensiunii arteriale – factor de risc major pentru sănătate, rigorile de supraveghere a mediului, legea antitutun şi multe alte intervenţii operaţionale de configurare a culturii sănătăţii în ţara noastră.

E.T.: *Cine vă sunt discipolii şi cum sunt puşi în valoare tinerii?*

M.P.: La acest capitol de viaţă pot bifa doar aprecieri de care sunt mândru şi mulţumit. Am mulţi discipoli, deoarece îi consider drept discipoli nu doar pe dragii mei învăţăcei care, muncind alături de mine la edificarea serviciului cardiologic modern al ţării, au făcut în paralel studii şi stagii valoroase în mai multe şcoli de prestigiu din lume, au realizat cercetări, şi-au susţinut tezele de habilitare şi doctor în medicină şi au continuat să activeze în folosul semenilor de plaiul nostru. La realizarea şi susţinerea a 13 lucrări de habilitat şi 18 de doctor în medicină am contribuit din poziţia de conducător, consultat şi chiar mentor ştiinţific. De fapt, acest angajament al meu ca promotor al tinerilor şi nu chiar tinerelor cadre, la care se întrevede harul de medic gânditor şi viitor explorator al unui domeniu medicinist sau altul, nu a încetat nici în cele mai complexe timpuri pe care am avut a le trăi.

La începuturi aveam nevoie de cadre pregătite în domenii specifice şi am făcut totul pentru a selecta şi instrui specialişti de forţă. Cred că mi-a reuşit în mare măsură acest lucru, căci şi acum, după decenii bune, multe dintre cele realizate de echipa pe care am configurat-o în primii ani de la zămislire rămân de valoare nepieritoare. Spre exemplu, *Studiul etiopatogenetic al cardiomiopatiilor,* rezultatele căruia au fost utilizate de către experţii organismelor medicale internaţionale în fundamentarea şi elaborarea clasificării cardiomiopatiilor – Clasificarea Dallas, USA (1987).

Un alt bloc de cercetări, realizate în colaborare cu Institutul Max-Plank din Bad-Nauheim (Germania), a vizat *Ultrastructura şi imunohistochimia joncţiunilor intercelulare miocardice în patologia cardiovasculară.* Această cercetare inedită a reliefat un bloc întreg de evidenţe cu un puternic impact în interpretarea mai multor modificări ce survin în structurile cordului afectat.

Cercetări atente s-au derulat şi asupra unei alte probleme complexe şi încă destul de obscure a cardiologiei şi a medicinii în general – *Dislipidemiile şi aterogenitatea prematură.* Şi, în final, aş menţiona proiectul ce s-a concentrat asupra unei probleme de alertă în cardiologia intervenţională de la începutul mileniului III – *mecanismele apariţiei şi predictorii restenozei intra-stent* (RIS). Un capitol extrem de important pentru medicina practică l-au constituit cercetările şi implementările noastre privind combaterea factorilor de risc al bolilor cronice non-contagioase, la multiplul impact social al cărora m-am referit anterior.

Din această şcoală, al cărei ideolog îmi place să mă consider, au pornit în lumea ştiinţei şi a serviciului clinic mai mulţi medici profesionişti, dintre care unii au devenit la rândul lor manageri de servicii performante ce funcţionează în ţară şi peste hotare. Câţiva dintre discipolii la care ţin foarte mult au continuat să exceleze pe acest palier şi au atins culmi de invidiat. Au devenit ei înşişi nume cu greutate în lumea ştiinţifică şi aduc glorie neamului, indiferent pe ce meridian al globului au ajuns să activeze.

→

In memoriam

Chiojdeanca – satul prahovean care a dat Academiei doi preşedinţi



PS Timotei Prahoveanul

Localitatea Chiojdeanca, situată la graniţa dintre judeţele Prahova şi Buzău, într-un cadru natural mirific, cu povestiri istorice, având o tainică apropiere de familia Sfinţilor Brâncoveni, care avea acolo moşii, este singura aşezare rurală din România care, deşi aparent necunoscută, a dat mari cărturari naţiunii noastre şi doi preşedinţi ai Academiei Române.

Andrei Rădulescu a condus Academia Română în ultimii ani înaintea instaurării regimului comunist, fiind unul dintre marii jurişti români, iar **Ioan Eugen Simion** a fost scriitor, eseist, editor al unor importante opere scriitoriceşti.

Călătorind în câteva rânduri la Chiojdeanca, ultima oară în primăvara anului 2022, am aflat câte ceva din tainele locurilor, inclusiv legăturile speciale pe care localitatea prahoveană a avut-o cu cei doi cărturari.

Primul dintre ei, figură emblematică în epocă, a fost apropiat Bisericii, iar cel de la începutul mileniului al III-lea, Ioan Eugen Simion, îndrăgostit de literatură, a admirat Biserica, mai ales prin deschiderea pe care a avut-o faţă de mulţi cărturari care au nutrit pentru această instituţie sentimente profunde.

Andrei Rădulescu a fost legat de lumea satului într-un mod aparte încă din tinereţea sa. Înainte de a aşterne pe hârtie multe texte dedicate Dreptului, Andrei Rădulescu a publicat câteva ediţii ale monografiei comunei natale, Chiojdeanca. Cea dintâi în 1903, publicată la Arhiva din Iaşi, alta în 1921, a treia în 1939, în revista *Cunoaşterea* din Ploieşti şi cea de-a patra în anul 1940, apărută la Editura Bucovina din Bucureşti.

Lucrarea este dedicată mamei sale, Maria, mătuşii Sorina, fiicelor, fratelui Colin, nepoţilor, strănepoţilor, amintindu-le în dedicaţie: cunoaşterea trecutului este cheia viitorului.

Publicaţia cuprinde un frumos portret al academicianului Andrei Rădulescu, realizat de pictorul Constantin Isachie (1888-1967). Tabloul, de factură renascentistă, îl prezintă pe academician, care ocupa atunci cea mai înaltă funcţie în Magistratura română, într-o robă roşie. Academicianul era prieten apropiat al pictorului, care a reuşit să-i realizeze chipul cu o privire augustă, plină de demnitate şi solemnitate, înfăţişându-l ca pe un om care şi-a închinat viaţa slujirii adevărului şi dreptăţii, înţelegând mai bine decât alţii lucrurile esenţiale.

Una dintre rudeniile magistratului, Constanţa Sorina Bercescu, amintea aceste lucruri, iar judecătorul Livia Doina Stanciu, care l-a cunoscut personal pe marele jurist, mărturisea că a scrie despre o personalitate juridică a culturii româneşti de o asemenea ţinută este o sarcină onorantă, dar şi dificil de îndeplinit. Oricât ai încerca să descoperi complexitatea profesională, dar şi umană a unei astfel de personalităţi, mereu vor rămâne lucruri nespuse, imposibil de exprimat în cuvinte despre tot ceea ce prin viaţa şi scrierile sale un astfel de om a dăruit ştiinţei juridice româneşti, justiţiei şi României înseşi.

Livia Doina Stanciu, preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, mărturisea că a trăit emoţii profunde când a realizat scrierea dedicată academicianului Andrei Rădulescu şi compara trăirile ei cu cele ale unui smerit arheolog, care, săpând strat după strat, descoperă tot mai mult din frumuseţea unei file de istorie care a fost cândva viaţa unui om şi a unei epoci. La fel a descoperit peste timp câte ceva din cele pe care Andrei Rădulescu le-a năzuit şi înfăptuit.

Andrei Rădulescu a uimit pe cei din satul lui, apoi pe colegii de şcoală, în diferitele cicluri de învăţământ, în primul rând la Liceul „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel" din Ploieşti, devenit Colegiul „Ion Luca Caragiale", ori mai târziu în vremea studiilor de Drept, în activitatea de magistrat şi de funcţionar la Înalta Curte de Casaţie, ca membru al Academiei şi profesor de mare ţinută din România acelor ani.

Renumitul jurist şi om de cultură, fiul Mariei şi al lui Alexandru Rădulescu (s-a născut la 28 noiembrie 1880), familie de moşneni gospodari din Chiojdeanca, având calităţi oratorice speciale, încă din tinereţe, a atras atenţia regelui Carol I, care l-a primit în audienţă la Castelul Peleş, în data de 12 iulie 1900. Presa vremii titra: *Succesele unui licean...*





S-a înscris la Facultatea de Drept şi a primit o bursă de la Fundaţia Universitară Carol I, urmând în paralel şi Facultatea de Litere şi Filosofie, secţiile istorie şi filologie clasică.

A susţinut la Liège, în Belgia, doctoratul în drept, cu menţiunea *avec grande distinction.* După absolvirea studiilor, a activat ca avocat în Baroul Prahova, apoi la tribunalele din Piteşti şi Ilfov. A avut o strălucită carieră universitară, predând cursuri de Drept Civil, Drept Internaţional Public, Drept Comercial şi Constituţional.

A fost răsplătit cu premii ale Academiei Române pentru studiile de Drept Civil, iar în 1919 a fost ales membru corespondent al Academiei. Un an mai târziu a fost promovat membru titular, în locul ocupat altădată de Mihail Kogălniceanu şi Alexandru Xenopol.

Academicianul Teodor V. Ştefanelli l-a recomandat ca fiind un valoros scriitor juridic. Parte din lucrările sale, peste 200 de articole şi studii, au fost tipărite în *Izvoarele Codului Kalimah.*

Iacob Negruzzi, pe atunci secretar general al Academiei, a subliniat importanţa lucrărilor sale. La una dintre şedinţele când Andrei Rădulescu a fost elogiat, a participat şi viitorul rege Carol al II-lea.

A fost de zece ori vicepreşedinte al Academiei, iar în mai 1946 a fost ales preşedinte al prestigioasei instituţii, pe care a condus-o până în 1948, când a fost înlăturat de către regimul instaurat la putere. Aşezat apoi într-un con de umbră, a beneficiat totuşi de publicarea unor texte importante.

A trecut din această viaţă la 30 septembrie 1959, fiind înmormântat în cimitirul Bellu, alături de soţia sa, Constanţa, descendentă a vechii familii boiereşti Grăjdănescu.

Pe lângă prodigioasa activitate editorială, apreciată până la venirea regimului comunist, ori legăturile pe care le-a avut cu Familia Regală a României, cum se observă în imaginile fotografice de arhivă, unde apare în compania regelui Mihai I şi a unor importante personalităţi ale vremii, Andrei Rădulescu a fost şi un fiu credincios al Bisericii.

Consemnez ca mărturie însemnarea aflată într-o veche biserică de lemn a Parohiei Chiojdeanca: după ale noastre cercetări, această biserică ce are ca hram Sfântul Mucenic Dimitrie a fost construită pe la anul 1774, cu stăruinţa preotului Dobrin şi a locuitorilor din Nucet, filie a parohiei Chiojdeanca. În anul 1850 a fost mărită, cu tinda de acum şi tâmpla pictată din nou pe pânză, în anul 1941 s-au făcut bisericii anumite lucrări de reparaţii, lemnăria gardului şi clopotniţa fiind făcute în anul 1941-'44, când s-au terminat. Lucrările de reparaţie a picturii existente au fost efectuate de către Precup Veniamin, artist pictor, având elev pe Victor Hadrava. Fondurile pentru aceste lucrări au fost date de Ministerul Cultelor, prefectura Judeţului Prahova şi enoriaşii din satul Nucet, cu stăruinţa domnului Andrei A. Rădulescu, fiul acestei comune, preot paroh fiind Ioan N. Oporan.

Am vizitat biserica din filia Nucet a localităţii Chiojdeanca, lăcaş de cult cu două veacuri şi jumătate de istorie, care în anul 2022 a fost acoperit cu draniţă, după cum cer şi regulile monumentelor istorice, lucrarea fiind realizată de tânărul preot Ioan Cătălin Manache, slujitor la Chiojdeanca din 2016.

Sunt bucuros să readuc în atenţia opiniei publice chipul şi lucrarea unui cărturar de renume, fost vicepreşedinte şi preşedinte al Academiei Române, deosebit de preocupat de viaţa satului în care a văzut lumina zilei.

Celălalt cărturar, plămădit în huma de la Chiojdeanca, Ioan Eugen Simion, născut la 25 mai 1933, a primit Taina Botezului la 27 iunie şi a trecut din această lume la 18 octombrie 2022, a fost preşedinte al Academiei Române în perioada 16 ianuarie 1998 – 5 aprilie 2006, preşedinte interimar în perioada 5 octombrie 1997 – 16 ianuarie 1998 şi vicepreşedinte în perioada 1 februarie 1994 – 16 ianuarie 1998, iar din 2001, preşedinte al Secţiei de Filologie şi Literatură.

Vecini, apropiaţi cu familiile, deşi au trăit în perioade diferite, totuşi contemporani pentru un timp, cu o specială lucrare academică, unul în domeniul dreptului, celălalt în fascinanta lume a literaturii, au nutrit şi unul, şi celălalt deosebită grijă pentru localitatea de obârşie şi dragoste faţă de Biserică, evidenţiind legătura lor cu lumea satului din care proveneau, afirmându-se drept personalităţi emblematice ale naţiunii române.

Spre exemplu: Sava Costin, doctor habilitat în ştiinţe medicale, este profesor universitar la Universitatea Phillips, Marburg, din Germania; Sergiu Sîrbu, profesor universitar, director al Departamentului Hematologie şi Imunologie de la Clinica Universitară din Iowa City, SUA; Viorel Florea, profesor universitar, director medical al Clinicii de Reabilitare Cardiacă şi Prevenire Secundară la Centrul de Ocrotire a Sănătăţii al Universităţii din Minneapolis, SUA; Oleg Calenici, doctor habilitat în ştiinţe medicale, activează în prezent ca medic cardiolog la Spitalul Intercomunitar din Caux Vallée de Seine, Franţa; Valentin Gudumac, profesor universitar la USMF „Nicolae Testemiţanu", Catedra Medicină de Laborator; Valeriu Cobeţ, profesor universitar la USMF „Nicolae Testemiţanu", şef Catedră de Fiziopatologie şi Fiziopatologie Clinică, precum şi alţi discipoli, cum ar fi dr. Emil Negrescu, care activează într-un centru ştiinţific din SUA; dr. Liviu Tcaciuc care munceşte în sistemul medical din Canada. Sunt un fericit al sorţii, cred, căci am avut de trăit marea bucurie şi satisfacţie a vieţii de a-mi vedea şi copiii dăruiţi cu pasiunea pentru medicină. Îi consider şi pe ei cu drag şi mândrie drept discipoli ai mei, mă bucur de succesele lor şi îmi doresc să exceleze în continuare cu toată dedicaţia.

E.T.: *Dle academician, o ultimă întrebare: Ce contează cu adevărat cel mai mult în viaţă?*

M.P.: Să mergi cu drag şi pasiune pe drumul ce ţi l-ai ales, să nu te copleşească nicicând indiferenţa şi, deci, să faci cât mai mult bine! Contează decisiv camarazii de idei, familia şi tot ce ţine de universul acesteia şi, desigur, norocul de a trăi cât mai intens clipa cea scurtă ce ni s-a dat, cum spunea marele Eminescu.

In memoriam



Gheorghe Ţiţeica, 150 de ani de la naştere

Eufrosina OTLĂCAN

Gheorghe Ţiţeica, omul, viaţa, opera sa, se constituie printre cele mai mari valori ale matematicii româneşti şi ale culturii din ţara noastră. Creaţia sa a fost înscrisă în istoria matematicii mondiale, personalitatea sa a avut recunoaşterea unor corifei ai ştiinţei de la vremea sa, a avut discipoli în şcoala românească de matematică, dar trezeşte şi interesul cercetătorilor din zilele noastre. În 1995, rectorul Şcolii Normale Superioare din Paris, Etienne Guyon, îl numea pe Gheorghe Ţiţeica „patriarhul ştiinţelor matematice din România" [1], iar la Congresul Mondial de Istoria Ştiinţei de la Liège din 1997, cercetători din Institutul de Istoria Ştiinţei din Moscova ne cereau mai multe date despre marele nostru geometru, spunându-ne că au în lucru scrieri despre acesta. Nu cunosc ce s-a mai scris în Rusia, dar pe internet găsim un articol amplu scris de doi cercetători, profesori la Universitatea britanică „St. Andrews", J.J. O'Connor şi E.F. Robertson, despre viaţa şi opera lui Gheorghe Ţiţeica.

Gheorghe Ţiţeica a fost profesorul profesorilor mei. De aceea, în bună parte a lucrării îi voi lăsa pe aceştia ca, prin ceea ce au scris, să-şi exprime părerile, recunoştinţa şi admiraţia pentru cel care a însemnat foarte mult pentru progresul ştiinţei matematice şi al culturii naţionale.

Câteva date biografice – premise ale apariţiei unui geniu al matematicii. Gheorghe Ţiţeica s-a născut la 4/17 octombrie 1873 la Turnu Severin. S-a stins din viaţă la 5 februarie 1939, la Bucureşti. A urmat şcoala primară în oraşul natal, apoi, ca intern, Liceul „Carol I" din Craiova. Bacalaureatul l-a susţinut la 1 septembrie 1892 la Universitatea din Bucureşti, în faţa unei comisii formate din trei profesori universitari, conform legii acelor ani. În urma unui examen, intră ca bursier la Şcoala Normală Superioară din Bucureşti; această şcoală, înfiinţată de scriitorul Alexandru Odobescu după modelul Şcolii Normale Superioare din Paris, avea scopul să formeze profesori secundari, buni specialişti, care „trebuiau să constituie acea elită intelectuală de care ţara noastră, ieşită de curând de sub jugul turcesc, avea nevoie pentru răspândirea culturii" ([3], p. 39). La Şcoala Normală Superioară se ţineau cursuri de literatură, limbile franceză şi germană, istoria artelor, muzică, desen. Studiile de specialitate se făceau la Universitate, Gheorghe Ţiţeica urmând în acest timp cursurile la facultatea de ştiinţe, unde îşi susţine licenţa în matematici în iunie 1895. În 1896, susţinând şi examenul de capacitate pentru profesorii din învăţământul secundar, obţine numirea ca profesor la Liceul „Vasile Alecsandri" din Galaţi.

Fără a avea o bursă, dar cu dreptul de a primi în continuare salariul de profesor în ţară, îmboldit de o mare chemare către studiul matematicii, Gheorghe Ţiţeica pleacă la Paris. Aici, la recomandarea directorului ştiinţific al Şcolii Normale Superioare (E.N.S.) este primit ca intern. În 3 ani, Ţiţeica îşi trece şi aici în mod strălucit licenţa în matematici, fiind primul clasat între cei 17 licenţiaţi ai grupei sale, francezi şi străini. Prin licenţa de la E.N.S., obţine certificatele pentru astronomie, mecanică raţională, calcul diferenţial şi integral. La 30 iunie 1899 îşi trece doctoratul în matematici la Universitatea Sorbona, cu teza din domeniul geometriei diferenţiale a suprafeţelor, intitulată *Sur les congruences cycliques et les systèmes triplement conjugués.*

Se întoarce în ţară imediat după susţinerea doctoratului şi, chiar în acest an 1899, îşi începe activitatea la Universitatea din Bucureşti. Aici, la 3 mai 1903, este numit profesor titular de geometrie analitică şi trigonometrie sferică. Se va dedica şi activităţii la *Gazeta matematică* până la sfârşitul vieţii sale, alături de inginerul Ion Ionescu şi echipa care crease revista în 1895.

În 1913 devine membru titular al Academiei Române (m.c. din 1909). Ca vicepreşedinte al Academiei Române din 1928 şi apoi ca secretar general al înaltului for, are o contribuţie importantă în organizarea şi administrarea Academiei. În anii de război 1916-1918 are grijă de biblioteca Academiei. Tot în aceşti ani scrie şi cartea de referinţă *Géométrie différentielle projective des réseaux.* Sunt ani în care, pentru a-şi asigura traiul, chiar submodest, dă lecţii particulare. Pentru valoarea lucrărilor sale ştiinţifice, la congrese internaţionale este ales preşedinte al secţiei de geometrie. A fost invitat şi a ţinut lecţii la universităţile Sorbona din Paris, ca şi la cele din Bruxelles şi Roma. Din 1920 va fi preşedinte al comisiei române din Institutul internaţional de cooperare intelectuală la Societatea Naţiunilor de la Geneva.



Ca profesor la Universitatea din Bucureşti, dar şi la Şcoala politehnică din Bucureşti din 1927, Gheorghe Ţiţeica s-a dovedit nu doar un mare matematician, dar şi un mare pedagog, lecţiile sale fiind de o claritate impecabilă, fermecătoare, de o înaltă valoare pedagogică şi educativă. Ca preşedinte onorific pentru cultură la „Casele naţionale", odată pe săptămână, timp de 20 de ani, a ţinut conferinţe, multe dintre acestea conţinând cugetări asupra moralei.

Există articole şi cărţi întregi care cuprind date de viaţă şi modul în care Gheorghe Ţiţeica a cucerit everestul ştiinţei geometrice. Amintim: *Gheorghe Ţiţeica – Biografie*, editată de Academia R.P.R. în 1955, *Gheorghe Ţiţeica*, de Mihail Şt. Botez, carte editată la Bucureşti în 1958, *Istoria matematicii în România* scrisă de George Şt. Andonie. Un număr mare de articole despre marele nostru geometru au fost publicate de-a lungul anilor în *Gazeta matematică.* De dată ceva mai recentă este cartea *Un geniu al matematicii, Gheorghe Ţiţeica,* scrisă de Virgil Tătaru, a cărei recenzie se află pe internet.

Creatorul de matematică Gheorghe Ţiţeica s-a manifestat de timpuriu; ca licean la Craiova, a publicat articole în toate cele 8 numere ale *Revistei Şcoalei,* care a apărut din octombrie 1891 şi până în iunie 1892. Această revistă, editată de Ţiţeica în ultimul an de liceu, împreună cu câţiva colegi de clasă, îşi propunea să propage „câteva idei sănătoase în ceea ce priveşte literatura" şi să aducă omagii „profesorilor, care, fără preget, în decurs de ani îndelungaţi, ne-au învăţat nu numai a citi, dar a şi pricepe, şi, mai mult încă, a simţi" ([3], p. 19).

Începând cu anul 1895, rezultatele cercetărilor sale apar publicate în *Gazeta matematică.* Urmează o serie de rezultate publicate în 50 de articole doar în *Comptes Rendus de l'Académie de Sciences de Paris,* teza sa de doctorat publicată în *Analele Şcolii Normale Superioare din Paris* şi alte circa 100 în buletine de matematici în ţară şi străinătate. Lecţiile pe care le-a ţinut la Sorbona în 1926, publicate în fascicola XLVII a publicaţiei *Mémorial des Sciences Mathématiques,* apar şi ele recenzate în *Jahrbuch über die Fortschritte der Mathematik* (unde găsim referate ale tuturor lucrărilor lui Ţiţeica publicate în Franţa). Începând cu anul 1931, toate lucrările îi vor fi recenzate în *Zentralblatt für Mathematik*. Celebrele reviste germane de referate vor lua în considerare şi articole ale lui Gheorghe Ţiţeica publicate în ţară. În total, *Istoria matematicii în România* consemnează circa 400 de lucrări de matematică, tehnică, cultură, care îl au ca autor pe Gheorghe Ţiţeica. Tot ca manifestare a pasiunii şi a geniului matematic, marcăm şi activitatea lui Gheorghe Ţiţeica la „Societatea amicii ştiinţelor matematice", care luase fiinţă în 1894, preşedinte fiind Constantin Gogu, vicepreşedinte Spiru Haret, ambii profesori ai lui Ţiţeica. Societatea publica un buletin ştiinţific, a cărui îngrijire i-a fost atribuită lui Gheorghe Ţiţeica, încă student la acel moment.

Geniul matematic al lui Gheorghe Ţiţeica s-a manifestat în special în geometrie. Aşa cum spune Mihail Şt. Botez ([3], p.46), „îndreptarea sa către geometrie trebuie căutată mai degrabă în structura sa sufletească decât în vreo influenţă străină". Autorul îl citează pe Gheorghe Ţiţeica cu ceea ce exprima acesta într-o cuvântare în 1935: „Născută (…) în acelaşi timp cu arta grecească, matematica a păstrat în ţesătura ei, în structura ei intimă, o oarecare afinitate cu arta. E aceeaşi armonie a geometriei lui Euclid ca şi în templele antice. E aceeaşi linişte, acelaşi echilibru în demonstrarea unei teoreme ca în coloanele admirabile de pe Acropole."

Personalitatea lui Gheorghe Ţiţeica văzută de contemporani ai săi. Aşa cum pe frontispiciul Academiei lui Platon din Atena se spune că stătea scris „Să nu intre cine nu e geometru", nici eu nu am dreptul să fac aprecieri asupra operei matematice a lui Gheorghe Ţiţeica. La aceasta s-au referit elogios, chiar de la primele publicaţii ale marelui nostru geometru, titani ai ştiinţei: francezii Henri Lebesgue, Paul Montel, Elie Cartan, Arnaud Denjoy, ca şi celebre nume ale matematicii româneşti. Autorul celei mai bune cărţi de istoria matematicii în România, trei volume publicate în anii 1965-1967, G.Şt. Andonie, consultase pentru prezentarea lui Gheorghe Ţiţeica articole scrise în presa anilor 1938-1939, dar şi în anii care au urmat, semnate de P. Sergescu, E. Abason, D. Barbilian, Gh. Bratu, Gh. Călugăreanu, D.V. Ionescu, N. Ciorănescu, Gh.T. Gheorghiu, T. Lalescu, D. Pompeiu, S. Stoilow, N. Vasilescu-Karpen, V. Vâlcovici, V. Alaci, Gh. Vrănceanu, O. Onicescu.

Notez doar câteva dintre cele mai semnificative creionări ale personalităţii lui Gheorghe Ţiţeica.

Matematicianul francez Paul Montel: „Fermitatea şi constanţa caracterului său sunt calităţi puţin obişnuite care, alături de atâta ştiinţă şi de atâta jertfire de sine, se întâlnesc foarte rar" ([2], p. 320). Paul Montel şi Arnaud Denjoy menţionau la primul congres al matematicienilor români, ţinut la Turnu Severin în 1929, că „Universitatea franceză se simte foarte onorată că numără printre profesorii săi pe savanţii români Ţiţeica şi Pompeiu" ([2], p. 318).

Elie Cartan, marele matematician francez, îi scria lui Ţiţeica: „Tout le monde en France connait vos belles découvertes en géométrie".

Geometrul academician Gheorghe Vrănceanu (1900-1979) ne spune ([5], p. 10): „Activitatea culturală şi ştiinţifică a lui G. Ţiţeica a fost de altfel extrem de bogată. Activitatea sa culturală este conţinută într-un mare număr de articole şi conferinţe de popularizare a ştiinţelor. Desigur însă că, ceea ce dă importanţă fundamentală figurii lui G. Ţiţeica este opera ştiinţifică originală de creator în domeniul geometriei diferenţiale." Tot aici, Vrănceanu spune că, prin rezultatele lui Ţiţeica privind suprafeţele S, el este considerat precursor al geometriei afine. „Astfel, G. Ţiţeica, fiu de mecanic pe vapoarele dunărene, s-a ridicat la culmile înalte ale ştiinţei matematice şi reprezintă unul dintre oamenii de ştiinţă cu care poporul nostru se poate mândri" ([5], p. 15).

Academician Octav Onicescu (1892-1983), în cartea sa *Învăţaţi ai lumii*, din 1975, înserează articolul „Gheorghe Ţiţeica" (pp. 242-250) scriind, printre altele: „Personalitatea lui Gh. Ţiţeica a fost complexă: *geometru,* situat printre primele rânduri ale creatorilor unei ştiinţe geometrice noi; *profesor,* a cărui activitate neîntreruptă a contribuit în mod esenţial la formarea unei puternice şcoli matematice româneşti; *îndrumător* pentru instituţiile la crearea sau organizarea cărora a contribuit temeinic şi pentru *oamenii* avizi după cuvântul care să le dea orientarea gândurilor şi activităţilor lor" (sublinierile aparţin lui O. Onicescu).

→

Eugen Goga, publicist patriot



Marin IANCU

Beneficiind de o temeinică instrucţie, în buna tradiţie a familiei sale, Eugen Goga se anunţa un gazetar şi un prozator prodigios, al cărui scris, în condiţiile în care destinul i-ar fi fost mai favorabil, s-ar fi impus prin atât de evidentele însuşiri de forţă şi precizie ale unui scriitor cu o aplecare curioasă şi profundă spre lumea cotidiană. Născut în ziua de 11 decembrie 1888, la Răşinari, judeţul Sibiu, într-o familie cu impresionante ascendenţe, ai cărei membri pe linie maternă şi, deopotrivă, paternă, s-au dovedit oameni destoinici şi buni patrioţi, cu reale manifestări de ordin cărturăresc, Eugen Goga are parte de un lung şi impresionant traseu al formării intelectuale, asemenea fratelui său mai mare, poetul Octavian Goga. Deprinde primele noţiuni ale scris-cititului în atmosfera fabuloasă a satului copilăriei, într-o şcoală veche de peste 150 de ani, după care trece, pentru patru ani, la liceul românesc din Blaj, unde fericitul prilej de a cunoaşte vasta bibliotecă a lui Timotei Cipariu îi va trezi dragostea faţă de istoria şi literatura română veche. „În clasa a V-a, pe care am făcut-o la liceul românesc din Blaj, am avut norocul să pătrund în biblioteca lui Cipariu. Acolo, va mărturisi mai târziu scriitorul, m-am trezit sufleteşte citind cu râvnă toată literatura veche românească şi toată istoria românilor." Îşi va continua studiile secundare la liceul românesc din Braşov, unde absolvise şi fratele său Octavian, făcându-se remarcat prin inteligenţa şi spiritul său de analiză.

La scurt timp, feciorul preotului Iosif Goga şi al Aureliei, născută Bratu, din Răşinari, urmează studii de istorie, drept, sociologie şi economie politică la Budapesta, Bucureşti, Zürich şi, în cele din urmă, la Paris, de unde, în 1914, se întoarce în ţară, fiind chemat de conducerea Partidului Naţional ca redactor la ziarul *Românul*, „cotidian politic cu pagină literară", tipărit la Arad, din al cărui prim comitet de conducere făceau parte Vasile Lucaciu, Al. Vaida-Voevod şi Vasile Goldiş. Este perioada în care articolele răspândite prin ziarele şi revistele vremii îl impun treptat ca pe un veritabil gazetar, susţinător al unirii Ardealului cu România: „Am debutat prin articole vijelioase, puţin gustate de paşnicii conducători ai partidului liberal". Scrie frecvent la revistele *Tribuna, Luceafărul, Cosânzeana, Ultima oră* şi *Ţara noastră* din Sibiu, „revistă poporală a «Asociaţiunii pentru Literatura română şi Cultura Poporului Român»", apără cu îndârjire şi curaj idealul unităţii naţionale, crezând, după cum se exprima în articolul *Idealismul politic*, apărut prin 1914, în ziarul *Românul*, că „marea politică a unui popor, politica sa adevărată nu se poate face ascunzându-ţi idealul într-un sac", ci, dimpotrivă, „idealul nostru politic ar fi să fie la libertatea noastră aşa cum a fost concepută ea la patruzeci şi opt într-un moment când puteam să vedem limpede şi să vorbim clar: *autonomia naţională*. [...] Şi vremea unei grave încercări pentru monarhia habsburgică nu este departe." Din această perspectivă trebuie percepută şi larga activitate a lui Eugen Goga la cotidianul politic bucureştean *Epoca*, unde acesta se alătură fratelui său mai mare, care, în perioada neutralităţii, împreună cu alţi scriitori, mulţi ardeleni cu aceleaşi idealuri, ţinea rubrica „Ardealul vorbeşte", cu articole de înflăcărată chemare la unitate naţională. *Epoca*, al cărei prim-redactor devenise acum Gr.G. Păucescu, se situa pe poziţia intrării României în război alături de Franţa şi împotriva dualismului austro-ungar, unele articole publicate aici fiind inedite, altele reproduse din ziarele şi revistele din Ardeal, precum *Românul*, oficiosul Partidului Naţional de peste munţi, şi *Tribuna* de la Arad, sau *Ţara noastră* din Sibiu. Prin tot ce scrie în această perioadă, tânărul gazetar Eugen Goga demonstrează consecvenţa atitudinii sale politice, ideea unităţii devenind şi pentru el, asemenea mai celebrului său frate, singurul crez politic.

După declanşarea Primului Război Mondial, timp de un an, între 1914-1915, Eugen Goga este înrolat în armata austro-ungară pe frontul de est din Galiţia, ca sublocotenent rezervist, văzându-se obligat să lupte, alături de alţi militari de naţionalitate română din Transilvania şi Banat, împotriva unor locuitori faţă de care nu aveau sentimente de ură. Se ajunsese, după cum reiese dintr-un discurs rostit de O. Goga în sala „Dacia" din Bucureşti, în cadrul Ligii culturale pentru unirea tuturor românilor şi publicat în *Epoca*, nr. 46, 17 februarie 1915, ca bătrânii să le zică fiilor plecaţi pe front o frază cât se poate de semnificativă pentru starea de spirit a miilor de transilvăneni supuşi unei stăpâniri străine şi siliţi să lupte împotriva fraţilor de sânge: „Duceţi-vă şi să dea Dumnezeu să vă bată!"

Într-un asemenea context, erau momente în care, plin de multe remuşcări, pe Eugen Goga îl bântuie gândul de a dezerta, dar, după cum va mărturisi în cartea *Două Siberii,* nu se putea despărţi de Ardealul de care era legat organic prin mii de fibre, zbuciumul său sufletesc prevestind într-o măsură atât de mare drama lui Apostol Bologa, eroul principal al romanului *Pădurea spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu. Drumul spre frontul din Galiţia, sub un jurământ fals de credinţă faţă de împărat, îi stârneşte în suflet trăiri dintre cele mai dureroase, absurditatea situaţiei ajungând să-i chinuie sufletul. „Pe vremea aceea senină, citim în *Două Siberii,* trebuia să ne pornim zgura neagră a sufletelor spre uriaşul eşafod al Galiţiei." La Monosterijivska este rănit la picior şi luat prizonier la ruşi, alături de alţi soldaţi, care ajunseseră să se predea de bună voie. După o scurtă perioadă de spitalizare, este deportat în Siberia, ajungând după un drum de 28 de zile în lagărul din oraşul siberian Tomsk.

În ţară, ca urmare a intervenţiei fratelui său pe lângă ministrul Rusiei la Bucureşti, Stanislav Poklewski Koziel, şi pe lângă Ionel Brătianu, în ciuda resentimentelor avute de Goga faţă de brătieni, guvernul român adresează ţarului Nicolae al Rusiei o cerere de eliberare. Cererea este primită cu bunăvoinţă şi în vara anului 1915 Eugen Goga este pus în libertate, lucru destul de rar, dacă ne gândim că un singur caz de acest gen se mai aprobase, în persoana unui prinţ german declarat invalid. Întors în ţară, Eugen Goga se grăbeşte să îşi exprime recunoştinţa faţă de binefăcătorul său, angajându-se să lupte împotriva Austro-Ungariei: „Dacă, peste tot, am visat vrodată să mai calc pământul României, atunci îmi închipuiam că la primul pas mi se va pune în mână, nu un condei, ci o armă, şi voi fi trimis să mor undeva în Carpaţi, după ce mi-a reuşit să smulg şi eu un stâlp din nenorocita graniţă milenară. Iată, însă, că suflete generoase au avut puterea şi nemăsurata bunăvoinţă de a mă elibera de prinsoarea în care m-a aruncat fatalitatea Ardealului."

După destul de grave neînţelegeri cu autorităţile româneşti de la Iaşi şi Bucureşti, care, din varii motive, plănuiau arestarea sa, în 1916 Eugen Goga se retrage la Techirghiol, unde scrie *Două Siberii. Din însemnările unui ardelean, fost soldat austro-ungar şi prizonier în Rusia*, apărută în 1916 la Editura Librăriei C. Sfetea din Bucureşti, lucrare de certă valoare artistică, creată din elemente autobiografice privind experienţa prizonieratului din Rusia, pe durata captivităţii timp de un an şi jumătate în lagărul din Tomsk, fiecare dintre cele trei părţi ale cărţii ilustrând talentul autorului de a crea atmosferă, de a evoca locuri şi oameni, de a schiţa portrete şi a contura caractere, multe dintre ele fiind reluate mai târziu în romanul *Cartea Facerii.*

→

Voi continua cu neasemuita descriere pe care matematicianul-poet Dan Barbilian-Ion Barbu (1895-1961) o făcea fostului său profesor, Gheorghe Ţiţeica: "Ochii profesorului, precişi, albaştri, în planul meridian al amfiteatrului, par materializarea punctelor circulare de la infinit, organizatori şi absoluţi. Pe când faţa sa se desface pe fondul negru al tablei ca masca însăşi a geometriei. Ca sfera absolută, neeuclidiană." Şi tot Barbilian despre cursul de geometrie analitică: „Curge ca un râu de claritate ale cărui ape nu le poţi vedea de două ori (în fiecare an cursul capătă altă faţă)" ([3], p. 81).

Şi Petre Sergescu (1893-1954) scria în 1930 despre profesorul său, Ţiţeica: „Nu întârzia niciodată, nici un minut, la intrarea în clasă şi nici un minut la ieşire. Cursul era împărţit în mod armonic; uneori lua o dezvoltare pe care nu o bănuiam, spre a se încheia în splendoare tocmai în clipa când suna clopoţelul" ([3], p. 82).

Omul de cultură, dincolo de matematică. Cu o solidă cultură generală, cu un orizont larg de cunoştinţe în multe ramuri ale ştiinţei, cu o preocupare continuă de a dărui unui public cât mai larg o orientare în înţelegerea ştiinţifică a vieţii, Gheorghe Ţiţeica se manifestă cu competenţă în multe domenii peste frontierele matematicii. Încerc o ordine în prezentarea faptelor care-l prezintă pe multidisciplinarul şi umanistul Ţiţeica.

În 1905, Gheorghe Ţiţeica, împreună cu chimistul Gheorghe Gh. Longinescu (1869-1939, membru de onoare al Academiei Române din 1936), fondează revista *Natura*, publicaţie de cultură generală şi pentru răspândirea ştiinţei. Dintre cele 77 de articole scrise de Ţiţeica, consemnate de Andonie ([2], p. 339), citez câteva titluri, ilustrative pentru aria largă de competenţe ale savantului matematician şi preocuparea pentru educaţia unui public larg: *Fabricarea unei umbrele, Iuţeala luminii, Teoria moleculară a materiei, Astronomia şi pictura, O excursie pe suprafaţa lunii, Igiena publică, Constantinopol, Inginerul Eiffel, Ştiinţa şi ingineria.*

În *Gazeta Matematică*, Ţiţeica dezvoltă nu doar probleme de matematici, dar şi teme de istoria ştiinţei sau recenzii ale cărţilor unor autori de seamă, precum N. Wiener, E. Cartan, E. Picard. În cuvântările sale, face „admirabile lecţii de morală, de care participanţii îşi vor aduce mereu aminte, pentru că în aceste clipe sufletul său se dăruieşte ascultătorilor şi îi face să vibreze sub impulsul energic al minţii sale", scrie Botez ([3], p. 87). Şi profesorul N. Ciorănescu ne lasă scris: „De la tribuna «Caselor Naţionale» ca de pe un adevărat amvon a pledat timp de 20 de ani, cu o râvnă de apostol, o învăţătură simplă, ce se adresa direct minţii şi inimii, prin exemple luate din viaţa de toate zilele".

Activitatea la Academia Română a lui Gheorghe Ţiţeica aduce nenumărate exemple pentru munca sa de om cu înaltă cultură şi în afara matematicilor. Aici, lucrări din cele mai diverse domenii, precum civilizaţie engleză, inginerie, armată, care erau propuse pentru acordarea unor premii, sunt analizate de multivalentul academician-matematician, care întocmeşte referatele, cu toată rigurozitatea.

Discursul lui Gheorghe Ţiţeica de recepţie în Academia Română, ţinut la 16/29 mai 1914, s-a intitulat *Din viaţa şi activitatea lui Spiru Haret;* era un lucru de aşteptat, căci Spiru Haret fusese profesorul care-l impresionase cel mai mult, prin sobrietate şi modestie şi care-i va fi mereu un model de viaţă. Şi în *Analele Academiei Române* din 1938, Gheorghe Ţiţeica publică articolul „În amintirea lui Spiru Haret".

Şi iar, dincolo de matematici, Gheorghe Ţiţeica rosteşte la 22 mai 1933 în Academia Română răspunsul la discursul de recepţie prezentat de George Enescu, *Despre Iacob Negruzzi şi intrarea muzicii în Academia Română.* Era iarăşi un lucru firesc pentru Gheorghe Ţiţeica, căci muzica şi vioara sa îl însoţiseră toată viaţa, încă din prima copilărie.

Închei aceste rânduri cu speranţa că figura luminoasă a lui Gheorghe Ţiţeica, savantul care a inspirat generaţiei care l-a audiat la cursuri şi conferinţe admiraţie şi imbold pentru stăpânirea şi dezvoltarea ştiinţei, admiraţie care a fost transmisă şi generaţiei de studenţi căreia îi aparţin, este un far călăuzitor pentru actualii slujitori ai învăţământului românesc, ca şi pentru tineretul de pe băncile şcolilor noastre.

Bibliografie

1. *Academica*, revistă lunară a Academiei Române, 1990-1997, Bucureşti.
2. George Şt. Andonie, *Istoria matematicii în România,* vol. I, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1965.
3. Mihail Şt. Botez, *Gheorghe Ţiţeica*, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1958.
4. Octav Onicescu, *Învăţaţi ai lumii,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1975.
5. Gheorghe Vrănceanu, *Gheorghe Ţiţeica – Biografie,* Ed. Academiei RPR, 1955.

In memoriam

Ziarist de vocaţie, Eugen Goga se arăta de timpuriu a fi un bun observator al mediilor sociale prin care trece, un portretist de talent, după cum o dovedeşte şi corespondenţa de tinereţe purtată cu fratele său, poetul, mici fragmente de proză, atestând o vocaţie mereu amânată, dar împlinită în cele din urmă sub forma acestei cărţi de călătorie-jurnal de front.

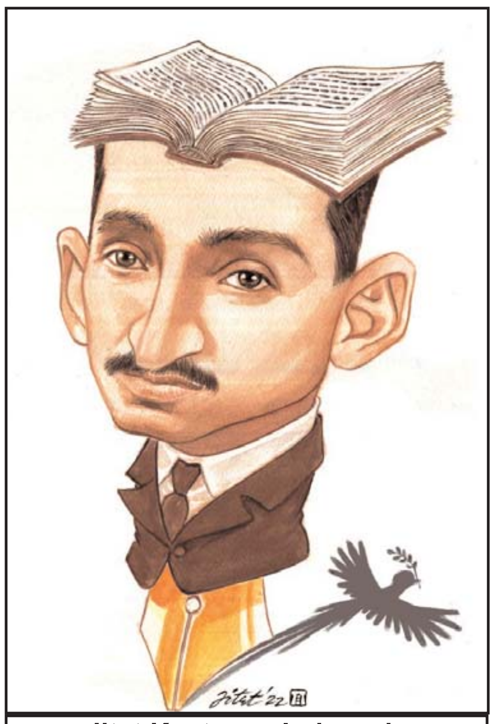
Edificatoare pentru forţa sugestivă a metaforei care luminează chiar titlul cărţii, de reţinut această lămurire a autorului însuşi: „Socotesc că nu poate fi lipsită de interes o astfel de tulburătoare călătorie, dintr-o Siberie al cărei frig moral nu este termometru să-l măsoare şi unde nu este cojoc să ferească de îngheţ sufletul unui popor, din Ungaria până în cealaltă Siberie, făcută de natură şi nu de bizara alchimie a istoriei, Siberie care mie mi-a părut mult mai blândă şi mai primitoare decât cea de-acasă”. Sinteză a unei lumi dramatice, cu un bogat şir de fapte reale trăite de autor pe cel de al doilea front, volumul *Două Siberii* cuprinde în cele trei cicluri ale sale (*În faţa Morţii, Pe drumurile Rusiei* şi *Nopţi siberiene*) o amplă imagine a celui de-al doilea deceniu al secolului trecut, începând cu vara anului 1914, declanşarea Primului Război Mondial, înrolarea în armata Austro-Ungariei şi luptele de pe frontul galiţian. Fin observator al psihologiei sociale, autorul se arată un bun evocator al apăsătoarei atmosfere siberiene şi al vieţii sociale, deopotrivă, toate informaţiile căpătând în *Două Siberii,* după cum citim în *Prefaţa autorului,* ceva din valoarea unor „documente vrednice de răsfoit despre ce a văzut, a simţit şi a gândit un Român prins de vârtejul ameţitor al tragicelor evenimente de astăzi, din Ardeal, de la poalele Negoiului, şi azvârlit peste Galiţia, peste Volga şi peste Urali, tocmai în mijlocul Asiei, la Tomsk, aproape de munţii Allailot”.

Prima „Siberie” ar fi viaţa artificială creată în Transilvania de regimul dualist austro-ungar, cu atmosfera sa glacială de despotism şi teroare, cealaltă – Siberia adevărată, unde imperiul chezaro-crăiesc şi-a trimis soldaţii să moară de gloanţe, frig şi foame pentru o cauză ce nu era a lor. Roman al unui personaj, cartea lui Eugen Goga poate fi citită ca un interesant document sufletesc şi de epocă. Notaţiile sale, pline de nerv, culoare, mişcare sunt, în acelaşi timp, de o surprinzătoare obiectivitate, urmărind să ia zi de zi, clipă de clipă, starea armatei române pe frontul din Galiţia, al cărei „suflet" a rămas acasă. În vara lui 1916, România a intrat în Primul Război Mondial de partea Antantei, ofensiva în Transilvania luându-i iniţial prin surprindere pe austrieci, care însă îşi revin prin victoria repurtată la Turtucaia, o localitate din Cadrilater, unde Forţele Puterilor Centrale au spulberat defensiva română din acea zonă. În aceste grele momente pentru ţară, la începutul anului 1916, Eugen Goga s-a înrolat voluntar în armata română, împreună cu numeroşi alţi ardeleni şi bucovineni aflaţi în Vechiul Regat, unde va lupta ca simplu soldat, în Regimentul 80 infanterie din Bucureşti, condus de colonelul Vlădescu.

Intuind decizia de abandonare a neutralităţii ce urma să fie adoptată de guvernul român, încă din luna aprilie 1916 Octavian Goga l-a contactat pe colonelul Vlădescu, obţinând să fie admis la unitate pentru instrucţie militară. La poligonul de tragere, alături de un căpitan din regiment, i-a fost instructor şi fratele său Eugen.

În celebrele lupte de la Turtucaia, între 1 şi 6 septembrie 1916, gazetarul Eugen Goga e rănit grav la Arabaz, pe Dunăre, o schijă de obuz smulgându-i o bună parte din mâna dreaptă. „Am lăsat acolo, mărturiseşte simplu acesta, 42 de bucăţi din oasele cotului meu.” Suferinţa i-a fost grea şi îndelungată, dominându-l aproape un an de zile, cu lungi şi chinuitoare luni de spitalizare. Dus la spitalul din Feteşti şi, mai apoi, la Iaşi, unde era refugiat guvernul ţării, suportă mai multe operaţii chirurgicale, fiind declarat invalid, spre tot mai marea îngrijorare a fratelui său Octavian, care îi împărtăşea marea sa durere primei sale soţii, frumoasa şi delicata Hortensia Cosma, căreia, în primul număr al revistei *Luceafărul*, poetul i-a dăruit o frumoasă poezie cu titlul *O rază*, cu dedicaţia *Miresei mele:* „Sunt foarte, foarte dezolat însă de bietul Geni (…). Mi-e milă de el, prea mult a suferit, e tot mai alb la tâmple. Dacă se va face bine vreau să-l trimit în Crimeea la mare…”

Împreună cu alţi scriitori români prezenţi în bătăliile din Dobrogea, şi-i cităm aici pe istoricul şi criticul literar Perpessicius, rănit şi rămas invalid de braţul drept, Camil Petrescu, rănit mai târziu în Ardeal, la Cincu, apoi la Mărăşti şi Caşin-Oituz, pe frontul de la Turtucaia este luat prizonier şi sergentul G. Topîrceanu, care la cei 30 de ani îşi făcuse deja debutul scriitoricesc. Experienţa dramatică pe care o trăieşte aici autorul *Baladelor vesele şi triste* alături de ostaşii români, luaţi la oaste direct de la muncile câmpului, este evocată în volumul *Amintiri din luptele de la Turtucaia. Pirin Planina.* „Erau mai ales ţărani de prin judeţele de câmp ale Munteniei, notează cu o adâncă durere poetul Topîrceanu, cei mai oropsiţi dintre toţi. Mă uitam la ei cu strângere de inimă. Nu se potriveau deloc cu imaginea ostaşului român, de acum şi de pe vremuri, aşa cum mi-o zugrăvise în suflet strălucitoarele defilări ale regimentelor gătite de paradă.” „Căderea Turtucaiei a făcut o enormă impresie, scrie istoricul C. Kiriţescu, atât prin paguba materială, cât şi prin efectul ei moral.” Pe de altă parte, tot mai implicat în aceste evenimente, O. Goga descrie acest eveniment în termeni dintre cei mai aspri: „Ţară de secături, ţară minoră, căzută ruşinos la examenul de capacitate în faţa Europei. Aici ne-au adus politicienii ordinari, hoţii improvizaţi astăzi în moralişti, miniştrii care s-au vândut o viaţă întreagă, deputaţii contrabandişti… Nu ne prăbuşim nici de numărul duşmanului, nici de armamentul lui, boala o avem în suflet, e o epidemie înfricoşătoare de meningită morală.”



Jitet Kustana - Indonezia

În iarna anului 1918, în plină revoluţie, Eugen Goga trece în Transilvania şi ia parte la Marea Adunare de la Alba Iulia, unde o întâlneşte pe mama sa, pe care n-o mai văzuse de patru ani. Tot acum, în 1918, începe să scrie la romanul *Cartea Facerii.* La 12 august 1920 se căsătoreşte cu Elisabeta Odobescu (1892-1990), fiică a colonelului Constantin Odobescu, aghiotant al regelui, şi nepoata scriitorului Al. Odobescu, o foarte bună cunoscătoare a vieţii aristocraţiei bucureştene şi a celei din Paris, unde, pe lângă alte foarte multe rude, sora tatălui Elisabetei era căsătorită cu fostul consul francez la Bucureşti prin 1858. În timpul ocupaţiei germane din 1916-1918 a capitalei, în calitate de voluntară a Crucii Roşii, Elisabeta îngrijeşte răniţi şi ajută la evadarea unor ofiţeri români, întâmplându-se, de altfel, ca în toamna anului 1915 să-l cunoască aici pe Eugen Goga, viitorul ei soţ, când acesta s-a întors din Siberia, ca subofiţer, din motive de indisciplină. Cei doi s-au cunoscut la doamna Maria Moruzi, una dintre fiicele lui Alexandru D. Moruzi, cunoscut ca „prinţul Alecu Moruzi”, căsătorită cu Alexandru Al. Ioan Cuza, fiul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, şi, după moartea prematură a soţului ei, cu Ion I.C. Brătianu. Mamă a două fete, Ruxandra (1921) şi Ana (1923), Elisabeta Goga rămâne văduvă în 1935, continuându-şi activitatea la Crucea Roşie şi în timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial. Între anii 1921-1929, Eugen Goga devine director la *Renaşterea română* din Sibiu, unde scrie alături de I. Hotăranu şi A.P. Bănuţ, cel care în 1902, aflat la Budapesta, devine iniţiatorul tipăririi revistei *Luceafărul,* rămânând cunoscut în literatura Ardealului drept autorul unei proze de factură satirico-umoristică. Într-un asemenea context, publicistul plin de talent şi mari idei era prea viu în conştiinţa poporului ca să nu rostească în faţa neamului cele mai vitale adevăruri pentru existenţa unei întregi colectivităţi chinuite, al cărei reprezentant se voia şi el tot mai mult.

Pe lângă activitatea publicistică, Eugen Goga se implică în viaţa politică, ajungând deputat averescian între anii 1920-1922, 1926-1927, principala sa preocupare rămânându-i ziaristica şi scrierea romanului *Cartea Facerii*, inspirat din Primul Război Mondial şi de luptele duse de ardeleni pentru realizarea unităţii naţionale, materialele care vor constitui substanţa unor fragmente din acest roman fiind publicate în revista *Ţara noastră,* încă din 1923, cartea fiind publicată în întregime, volumele I-II, în anii 1928-1931 şi reeditată de I.D. Bălan în 1984. Descrierile scenelor de pe front sunt absolut admirabile, posibil de plasat alături de celelalte pagini consacrate acestor momente terifiante de alţi scriitori români: „Atacul s-a dat în valuri dese. Compania a douăsprezecea a pornit cea dintâi. A năvălit din tranşee, prelingându-se pe pământ ca un izvor împrăştiat în picuri mulţi, s-a dus mereu rostogolindu-se, tot mai departe în vale, apoi, a căutat să se urce pe deal, încurcându-se însă în reţelele de sârmă ghimpată şi oprindu-se din elanul tăiat de mitralierele ce o scuipau isterice în faţă. Compania a unsprezecea a pornit în urma ei în salturi repezi. Compania a zecea s-a dus şi ea. Toate au înaintat, val după val, atingând înălţimi din ce în ce mai mari. Soldaţii se căţărau pe brânci, tăiau cu foarfecele reţelele de sârmă şi se căzneau să câştige un cot de pământ mai mult. Unii tăiau reţelele şi alţii trăgeau, răzbătând mereu. Cei mai mulţi se culcau cu faţa la pământ şi împietreau acolo pentru veşnicie. Alţii rămâneau spânzuraţi cu capetele atârnate de câte o tufă aplecată sub greutatea lor. A sosit apoi şi rândul companiei a noua. Andrei, în fruntea ei, a plecat simţind în vine toată patima clipei, cuprinzând în el întreagă năzuinţa celor rămaşi în vale, spornic pe drumul de sânge ce i se deschidea în faţă, îndărătnicit de voinţa de a ajunge sus şi fulgerat în suflet de lumina culmii spre care ţintea. Valul lui a dat cel mai puternic asalt. Îngroşând rândurile celor răzleţiţi pe deal, Andrei cu oamenii lui a pătruns pe creastă, simţind cel dintâi revărsarea orizonturilor largi în sufletul lui aprins. A pătruns cel dintâi pe creastă şi a căzut închinân - du-se ca un credincios în faţa minunii ce i se dezvelea în faţă. Un glonte l-a făcut să cadă, străpungându-i inima ce-i palpita zorită, ca o cuprinzătoare lume nouă, asupra căreia Duhul Sfânt s-a coborât creator pentru întâia oară. A căzut fără să aibă conştiinţa că moare, simţind adânc prelungirea lui peste veacuri. Înainte de a închide ochii, a putut să mai vadă odată soarele, care, după o zi atât de trudnică, aprindea dincolo de munţi, în depărtările lui, rând pe rând, făcliile apusului. Andrei l-a văzut şi a priceput aievea că marele ctitor al luminii, răsfrângându-şi chipul blând în biserica lumii, îl ţinea in braţe, ca o supremă mângâiere, ca o binecuvântare târzie, ca o tristă chemare, catedrala Notre-Dame.” „În *Cartea Facerii*, observa Pompiliu Constantinescu, trăiesc reprezentaţii pitoreşti ai unor categorii etnice şi sociale, prinşi în examenul sever al împrejurărilor istorice din marele război, în cadrul lui, ca în vârtejul unei crize colective, câteva hotărâtoare experimente individuale. Pasul epic al eroilor acestui roman social e dictat de subconştiente impulsuri atavice, scoase în raza conştiinţei deliberative de seriozitatea evenimentelor. Naraţiunea şi structura sufletească a personajelor se hrănesc dintr-o ideologie bine precizată, în cursul contradictoriu şi capricios al faptelor.”

În 1929, scriitorul Eugen Goga are ideea de a se retrage cu familia în localitatea Zurbaua, din judeţul Ilfov, foarte aproape de Bucureşti, la 7 kilometri de Chitila, la moşia colonelului Constantin Odobescu, pentru a-şi termina romanul început şi o piesă de teatru, intitulată *Fabula*. Scriitorul s-a stins fulgerător din viaţă la Bucureşti în urma unei septicemii, în ziua de 4 iunie 1935, fiind înmormântat în 6 iunie în cimitirul de la Răşinari, alături de părinţii şi strămoşii săi, slujba de înhumare fiind oficiată de tatăl filosofului Emil Cioran, Emilian Cioran, fost protopop ortodox şi consilier al Mitropoliei din Sibiu.



Sanda Golopenţia-Eretescu

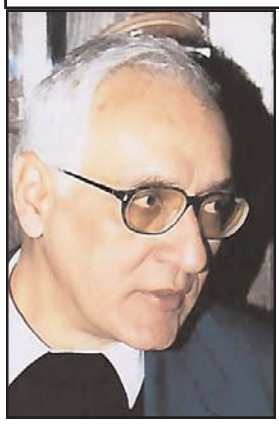


Sanda Golopenţia-Eretescu s-a născut la 2 martie 1940 în Bucureşti. Este fiica sociologului Anton Golopenţia şi etnologului Ştefania Cristescu. A făcut studiile liceale la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Bucureşti. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, în 1961, şi a obţinut titlul de doctor în filologie al aceleiaşi universităţi în 1969, cu teza *Sintaxa transformaţională a limbii române.* Între 1961 şi 1980 a lucrat în cadrul Institutului de Folclor, al Centrului de Fonetică şi al Institutului de cercetări etnologice şi dialectologice, predând cursuri de lingvistică şi semiotică la Universitatea din Bucureşti. În 1980 emigrează în SUA. Devine profesor la Universitatea Brown în anul 1981 (şi Profesor Emerit în 2010). A publicat peste 20 de volume de lingvistică, semiotică literară, antropologie, sociologie, proze scurte şi eseuri, memorialistică; a editat sau coordonat peste 20 de volume privind îndeosebi Şcoala Sociologică de la Bucureşti şi este autoarea a peste 200 de studii apărute în SUA, Franţa, România, Italia, Belgia, Portugalia, Spania, Africa de Sud şi Mexic. A condus 23 de teze de doctorat. Distincţii: Premiul Fundaţiei Culturale Române pe anul 2000; Premiul Fundaţiei Gheorghe Ursu (2002) şi Premiul Fundaţiei Copy.Ro (2002) pentru editarea volumului *A. Golopenţia, Ultima carte*; Premiul „Punctul 12 al Proclamaţiei de la Timişoara pentru anul 2007"; Diploma „Meritul Academic” (2008). Doctor Honoris Causa (Universitatea de Nord, Baia Mare, 2007; Universitatea de Vest, Timişoara, 2014, Universitatea „Apollonia'”, Iaşi, 2017). Cercetător asociat la Laboratoire Lettres, Langages et Arts şi membru iniţiator al proiectului electronic DRAMA (Universitatea Toulouse-Le Mirail).

Dintre lucrările publicate: *Sintaxa transformaţională a limbii române* (cu E. Vasiliu, 1968); *Current Trends in Romanian Linguistics* (cu Al. Rosetti, 1978); *The Transformational Syntax of Romanian* (cu E. Vasiliu, 1972); *Les voies de la pragmatique* (1988); *Voir fes didascalies* (cu Monique Martinez, 1994); *Cartea plecării* (1995); *Les propos spectacle. Études de pragmatique théâtrale* (1996); *America America* (1996); *Desire Machines. A Romanian Love Charms Database* (1998); *Vămile grave* (1999); *Intermemoria – Studii de pragmatică şi antropologie* (2001); *Chemarea mâinilor negative* (2002); *Learn To Sing, My Mother Said. Songs of the Women of Breb/Hori de femei din Breb* (2004); *Limba descântecelor româneşti* (2007); *Emigranţii Carter* (2008); *Viaţa noastră cea de toate zilele* (2009); *Româna globală* (2009); *Hacia une nueva definición de las didascalías* (201O); *Arhipelagul gustian. Contribuţii la istoria Şcolii Sociologice de la Bucureşti* (2016); *Structuri, sisteme, transformări. Studii de lingvistică şi poetică* (2016); *Constantin Brăiloiu sau despre globalizarea etnomuzicologiei* (2016).

Este căsătorită cu Constantin Eretescu, folclorist, etnolog, antropolog cultural, de asemenea prozator, eseist şi memorialist.

(Cu mici completări, prezentarea de aici urmează „Reperele biobibliografice” care apar la pag. 791-793 în vol. II al cărţii Sanda Golopenţia, *Fluviul Alfeu sau despre exil şi întoarceri, Proze scurte, eseuri, studii,* Editura Spandugino, Bucureşti, 2017.)



Folclor din Maramureş tradus în engleză

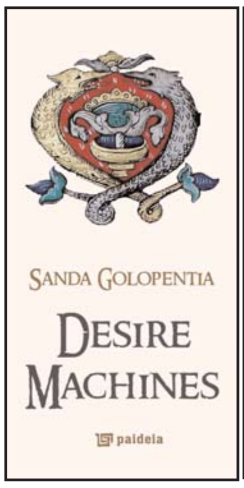
Nicolae CONSTANTINESCU

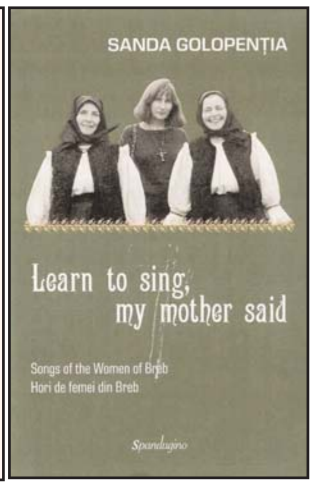
La bibliografia de-a dreptul impresionantă a scrierilor Sandei Golopenţia, profesoară, de lingvistică, semiotică, pragmatică, teatrolog, editoare a operei părinţilor săi, sociologul Anton Golopenţia şi etnologul Ştefania Cristescu-Golopenţia, trebuie adăugată o secvenţă revelatoare a marii sale deschideri pentru tot ce înseamnă patrimoniul cultural românesc, culegerile şi studiile de folclor, între care volumul *Learn to sing, my mother said. Songs of the women of Breb. Hori de femei din Breb,* Translated by Sanda Golopenţia and Peg Hausman, Editura Spandugino, Bucureşti, 2022, 303 + 2 p. O primă ediţie, cu acelaşi titlu şi acelaşi conţinut, a apărut la Editura Ethnologica, Baia Mare, 2004, Seria „Cultura tradiţională”, 260 p., a cărei „Introducere”, Sanda a reţinut-o şi republicat-o în volumul *Folclor, etnologie, antropologie,* Editura Academiei Române, 2021, p. 405-419 (alături, şi o intervenţie scrisă, presupun, la lansarea volumului, p. 420-422; tot acolo, în aceeaşi suită de preocupări, *Introducere/ Introduction* la volumul *Folklore from Maramureş/Folclor din Maramureş* de Ana Olos, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2004, p. 13-24).

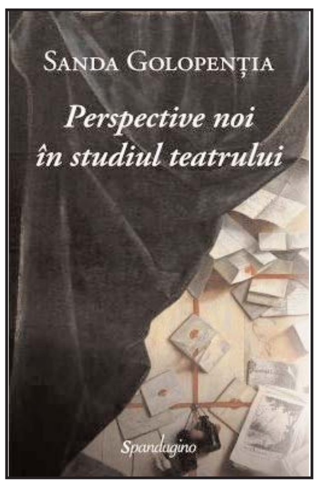
„Povestea” apropierii de nedespărţit a autoarei de satul Breb din Maramureş a fost evocată, în mai multe împrejurări, de Sanda Golopenţia, începutul fiind făcut, în conformitate cu un principiu de viaţă, aplicat neabătut de cercetătoare, acela de a-şi respecta maeştrii, dar de a nu-i urma întotdeauna prea îndeaproape. Practic, plecarea de la Sârbi-Maramureş, unde era integrată, cu cercetători de la I.E.F. şi studenţi de la Filologia bucureşteană, într-un grup condus de Mihai Pop, la Breb s-a întâmplat în 1971 şi investigaţiile au continuat până în 1980, anul emigrării în S.U.A. A revenit, mai rar, în Breb, după 1990, dar proiectul traducerii în engleză a textelor culese de S.G. în anii de înainte de plecare a prins a se concretiza în timpul exilului asumat, pe când era profesoară la Brown University şi a început colaborarea cu Peg Hausman, senior editor la Mitchell Group şi funcţionar la Agenţia pentru Dezvoltare Internaţională a U.S.A.

Volumul întocmit de Sanda Golopenţia dintr-un număr restrâns de piese folclorice, cântece, „hori” (termenul local pentru „cântec” în Maramureş) culese de la femeile din Breb nu intră în categoria „culegerilor de folclor” în sensul clasic, tradiţional al acestora, întâi pentru că cercetătoarea a avut în vedere exclusiv *femeile-performer* din localitatea respectivă, dintre care a selectat câteva (unsprezece la număr), din repertoriul cărora a reţinut, în total, 46 de texte, cele mai multe de la Ană Bud (a lu' Pilat) (20), apoi de la Floare Ciuc (a lu' Ferdi) (7), Maria Sîma (a Frunzălesii) (6), pentru ca de la celelalte opt să păstreze câte una, două sau cel mult trei piese, dintr-un repertoriu mult mai larg: „În cursul anilor, am acumulat un corpus de peste o mie de cântece lirice de la aproximativ douăzeci de asemenea creatoare «individualizate»” (p. 17). Ar fi de mare utilitate, pentru folclorişti sau pentru cei preocupaţi de „studii culturale”, sau chiar pentru cei care ar miza pe o perspectivă antropologică asupra acestora, ca toate piesele/textele culese de Sanda Golopenţia de la femeile din Breb în anii 1970-1980 (unele, poate, şi mai târziu) să fie adunate într-un volum şi publicate, ca *documente* ale culturii orale a unei comunităţi rurale, româneşti, cu o jumătate de secol în urmă. Nu ar strica, mă gândesc, ca textele poetice să fie însoţite de transcrierea componentei muzicale a textului (dacă există – unele „texte” i-au fost dictate, scandate, altele, din câte am înţeles din „aparatul critic” al ediţiei, au fost scrise, fragmentar, chiar de către performere, pe un petec de ziar, în bucătărie, documente olografe care sigur, cu toată acribia filologică a cercetătoarei, nu se vor fi păstrat).







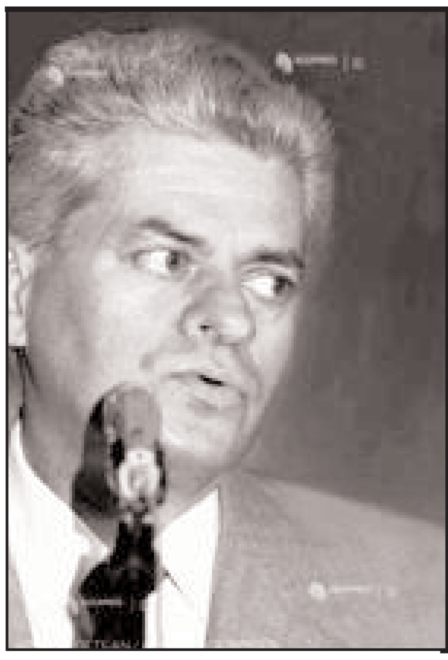


Sanda Golopenţia este, categoric, un *expert* în ştiinţa comunicării şi demersul său nu a avut în vedere exclusiv sau în primul rând culegerea de folclor, ci studierea practicilor de comunicare ale unor *locali* (femei, în primul rând, marginali, în unele cazuri), cu cei *din afară*, orăşeni, bucureşteni, oameni cu carte, şi ale celor din urmă cu cei din Breb. Este un exerciţiu dominant ştiinţific, care îi conferă autoarei calitatea de savant, de om de ştiinţă autentic, aspect scos în evidenţă de toţi cei care au colaborat la volumul omagial *In Honorem Sanda Golopenţia,* Zoltan Rostas şi Theodora-Eliza Văcărescu (editori), Editura Spandugino, 2020. Remarc, în mod special, interviul realizat în 26 mai 2004, de Otilia Hedeşan, *De vorbă cu Sanda Golopenţia. Un hypertext* (*op. cit.*, p. 54-86), în care se fac numeroase referiri la „episodul” Breb, satul în care S.G a revenit de mai multe ori în anii '70, până la plecarea în America, şi, mult mai rar, în scurtele vizite în Ţară, după Decembrie 1989.

Că „experienţa Breb” face parte din bagajul esenţial al existenţei lingvistei şi folcloristei Sanda Golopenţia ne-o dovedesc frecventele reveniri la acest „topos”, în varii contexte, până la realizarea traducerii repertoriului de „hori de femei Breb”, publicat în două ediţii (2004, 2022), şi după aceea.

→

Seniori ai culturii



Mircea Radu Iacoban

Mircea Radu Iacoban s-a născut la 19 februarie 1940, la Iaşi. Prozator, dramaturg, publicist, reporter, crainic sportiv. În 1956 a absolvit liceul în oraşul natal, iar în 1962 Facultatea de Filologie a Universităţii „Al.I. Cuza” din Iaşi. A fost redactor la Studioul Radio Iaşi (1961-1966) şi la revista *Cronica* (1966-1969), director al Editurii Junimea (1969-1979), al Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri” (1979-1990) şi al Teatrului „Luceafărul” din Iaşi (1994-2004). A fost secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Moldova (1970-1989), a condus cotidianul *Realitatea* (din 1996). Redactor-şef al revistei *Cronica veche* (din 2018). Debutează în 1959 la revista *Luceafărul* şi colaborează ulterior la majoritatea publicaţiilor din ţară.

A publicat un mare număr de volume de proză, teatru, publicistică. Câteva titluri: *Estudiantina* (1962), *Nedumerit în Atlantida* (1968), *Cu microfonul în buzunar* (1969), *Lumea într-o picătură* (1971), *Sâmbătă la Veritas* (1971), *Altfel despre sport* (1972), *Din Azore în Antile* (1973), *Departe* (1974), *Razna prin trei continente* (1977), *Reduta şi şoarecii* (1977), *Martor* (1981), *Noaptea* (1981), *Puterea ingrată la români* (1990), *O cronică a Basarabiei* (vol. I – 1995, vol. II – 1999), *Potcoave pentru purici* (2000), *Uimiri* (2001), *Noaptea asta nu câştigă nimeni* (2002), *Cercul* (2002), *Grădina lui Dumnezeu* (2004), *Să vezi şi să nu crezi* (2006), *Printre cărţi* (2009), *Pompe funebre* (2010), *Printre alte cărţi* (2012), *Căminarul* (2012), *Zece ani de foc* (2012), *Teatru şi iar teatru* (Opera Omnia, 2012), *Trăim o sigură dată – Jurnal 2004-2014* (2015), *I-am zărit printre cuvinte* (2019), *Prezent!* (Jurnal, vol. II, 2020), *Razna prin patru continente* (2019), *Hardughia* (2021), *Istorie şi istorii* (2022).

„Regret multe. Şi nu le spun”



Rodica LĂZĂRESCU

– Stimate domnule Mircea Radu Iacoban, pentru că, mai la început de 2023, Domnia Voastră împliniţi nişte ani la care aţi ajuns… „din neatenţie”, iar mai la sfârşit se împlineşte suta de la plecarea (fără pricină) a lui Urmuz, mă gândesc să începem printr-o scurtă încălzire, un dialog pe modelul pelicanul sau babiţa? *E un fel de ping-pong cu vorbe, în decursul căruia doar lovitura de serviciu musai să fie scurtă, răspunsul se poate prelungi cu o justificare, o lămurire, o explicaţie… Apoi vom trece şi la tenisul de câmp! Aşadar:*

Mircea sau Radu?

– Şi, şi. Naşii m-au blagoslovit cu două prenume, amândouă slave (Radu de la *Radosti,* Mircea de la *Mir*), dar niciunul nu figurează în calendarul sfinţilor, aşa că mă pot sărbători o singură dată pe an şi nu de trei ori, cum m-ar fi îndreptăţit ziua de naştere plus dublul prenume. Handicap încă de la botez!

– 9 sau 19 februarie?

– Încă din studenţie îmi aniversam ziua împreună cu un bun coleg şi prieten, Marin Sorescu, născut tot la 19 februarie. Mai târziu, când nu mai era cu putinţă să ne întâlnim direct, ne felicitam, cum era pe atunci, telegrafic. Două astfel de misive le păstrez; una este trimisă din Germania. Şi iată că am rămas amândoi făr' de ziua de naştere din buletin: Marin însuşi şi-a mutat-o cu zece zile mai târziu, iar mie mi-a fost mutată (iniţiator: ori Agerpres, ori Radio România), tot cu zece zile, dar mai devreme. Şi mai complicat este cu zodiile, 19 februarie fiind zi de graniţă între Vărsător şi Peşti. În horoscopul din gazete ba-s peşte, ba vărsător. Aşa că, dintre cele două, îmi aleg predicţia mai favorabilă şi… gata.

– Iaşi sau Iţcani?

– Dacă te naşti într-un avion ce zboară deasupra Canadei, eşti cetăţean canadian. În certificatul meu scrie că-s născut la Iaşi fiindcă mama a venit la Maternitatea ieşeană, m-a adus ferícit pe lume şi a doua zi s-a-ntors la Iţcani. Oricum, e onorant să ai numele Iaşului înscris în actele de identitate! E-o modă acum să-ţi descrii meleagul natal ca pe un Macondo moldav, transilvan, oltean etc. încărcat de legende şi păstrător de mituri. Aş! Prin spatele grădinii casei copilăriei curgea pârâiaşul ce despărţea cândva România de Austro-Ungaria; târguşorul Iţcani era populat de români, ruteni, nemţi, ruşi, evrei, ucraineni, într-o amestecătură informă ce n-avea cum păstra, darămite nutri, excelenţa folclorului autentic. Prozaismul cotidianului amărât, şters, sărac şi oarecare nu invita deloc la incursiuni într-alt teritoriu decât acela al realităţii nude şi imediate; de unde loc şi timp pentru mitologicale? Noroc de maică-mea: învăţătoare şi olecuţă scriitoare (publica poezie în *Iaşul literar*), îşi rostuise o bibliotecă dintre cărţile căreia câteva mai păstrez şi acum. Le-am salvat, m-au salvat, arătându-mi că există şi altă lume decât aceea a cartofilor prăjiţi, a emisiunilor staţiei locale de radioficare şi a gării scăldate în fumul locomotivelor.

– Medicină sau Filologie?

– Mama m-a vrut doctor. N-a fost să fie: am căzut în 1956 la admitere (2600 de candidaţi!) din pricina notei 1 la teza de română (pe atunci, la medicină se dădea examen şi la limba şi literatura română – oare era rău?). Subiectul: „Realismul lui Rebreanu”. Chiar scriitorul meu preferat (încă nu-l descoperisem pe Hemingway)!

→

Culegerea de folclor – căci, până la urmă, tot o culegere a fost – s-a desfăşurat, la început, sub presiunea „metodelor” experimentate de Ovidiu Bîrlea, care, atunci, la începutul anilor ’60, străbătea satele cu catalogul lui Schullerus în mână (asta zice memoria anecdotică a cercetărilor de teren), scoţând untul din informatorii cu care lucra, sau sub oblăduirea mai blândă a profesorului Mihai Pop, maestru al comunicării cu interlocutori de orice vârstă şi de orice condiţie socială. Fapt este că şi unul şi celălalt scoseseră, la vremea respectivă, acele utile „instrumente de lucru” (Mihai Pop, *Îndreptar pentru culegerea folclorului,* 1967; Ovidiu Bîrlea, *Metoda de cercetare a folclorului,* 1969), aflate în bagajul de lucru al oricărui „terenist” (adică cercetător de teren, cum erau cei de la Institut sau colegii noştri din centre universitare mai aproape de zone folclorice mai tradiţionale, conservatoare, spre deosebire de noi, bucureştenii, consideraţi mai mult „cărturari”, oameni de bibliotecă), inclusiv, presupun, al Sandei Golopenţia; în orice caz, pentru noi şi pentru studenţii noştri, citirea, conspectarea şi punerea în practică a „îndrumărilor” din cele două lucrări era ceva de la sine înţeles.

„Este limpede – comentează Otilia Hedeşan, urmărind expunerea interlocutoarei sale despre «experienţa Breb» – că acest gen de anchetă nu mai seamănă cu ceea ce făcea Bîrlea.” „– Deloc. Absolut deloc”, replică S.G. „– Seamănă într-o oarecare măsură, cu ceea ce făcea Pop?” „– Nici măcar cu ceea ce făcea Pop, dar mai mult seamănă cu Pop.”

În ce consta „noutatea” experimentului desfăşurat de cercetătoare la Breb? În primul rând, în selecţia „informatorilor”, aleşi, aproape exclusiv, din rândul femeilor, dar pe alte criterii decât cele enunţate şi puse în aplicaţie de Constantin Brăiloiu, de exemplu, care pleda pentru selectarea „informatorilor-tip”, în timp ce interlocutorii, interlocutoarele Sandei Golopenţia (unele dintre ele) nu corespundeau nici pe departe modelului desenat de Brăiloiu. Uneori, chiar dimpotrivă, ca în cazul Măriei Sîma a Frunzălesei, de 55 de ani în 1978, de la care a reţinut şase cântece şi căreia i-a făcut un portret extraordinar, publicat în volumul *Cartea plecării* sub titlul „Ies în drum şi râd odată” şi reluat în prefaţa acestui volum, p. 22-23: „Răguşită, râzând tare, vorbind cu o oaie care-i era singurul tovarăş acolo, sub Gutâi, *la marginea marginilor* (subl. mea – N.C.), în coliba în care trăia, Măria nu mai era legată de ceilalţi oameni din sat decât prin legături de ură şi batjocură generală. (...) Eternul «Ies în drum şi râd odată» mi se pare că o rezumă. Măria nu e doar un transmiţător selectiv, ea creează, înnoieşte cu îndrăzneala celor care o fac, oricum, doar pentru ei, *căci nimeni nu-i ascultă şi nu-i ia în serios* (subl. mea – N.C.).”

În unele cazuri, interesul cercetătorului se mută de la culegerea de texte la actele de vorbire. Astfel, de la un interlocutor extrem de preţuit, precum Tira Irina lu' Dobâc, căreia îi face un portret remarcabil în publicaţia *Lupta* (1 octombrie 1989), reluat în vol. *Cartea plecării* (1995) şi pe care o evocă în interviul acordat Otiliei Hedeşan („Ca informator, Irina era un caz ciudat. Mai degrabă distrugător decât transmiţător sau creator de repertoriu. Operaţia pe care o săvârşeşte precumpănitor este una de încadrare procustiană a materialului pe care i-l oferă viaţa – fie el compus din întâmplări sau din cântece, din hori sau poveşti – în schemele de înţelegere morală pe care le-a extras din lectura biblică”) nu reţine pentru traducere, în selecţia făcută, niciun text! (Totuşi, în corespondenţă, informatoarea este menţionată, ceea ce înseamnă că Sanda Golopenţia o avusese în vedere şi ca „autoare” a unui/unor text(e) pentru traducere (v. p. 277, 293, în „Addenda”/„Scrisori”).

Cât priveşte traducerea, realizată împreună cu Peg Hausman, care a dat forma finală a textului, către care a condus-o lingvista şi vorbitoarea nativă a limbii române, o imagine autentică a travaliului presupus întru aceasta se găseşte în amplul capitol „Note şi comentarii”/„Notes and comments”, p. 163-294, un adevărat „jurnal de campanie”, cu multe întrebări şi răspunsuri care, citite la un loc cu textele publicate, pot fi extrem de vorbitoare pentru procesul transpunerii unor „texte” nu dintr-o limbă în altă limbă, ci şi dintr-un „limbaj” în altul. Este ceea ce notează, într-un comentariu, şi Sanda Golopenţia care scrie despre „necesitatea traducerilor «polifonice», vreau să spun despre redări multiple a meandrelor fonetice şi semantice ale textului. Le-am putea numi traduceri «holografice», «tridimensionale», mai bine, poate, «multidimensionale», întrucât numărul lor creşte la fiecare lectură şi ele dau socoteală de ce se întâmplă când citim un text în momente diferite şi extragem din el sensuri de fiecare dată noi” (p. 174).

Este aici şi o indicaţie de lectură pentru un anumit tip de cititor, căruia, într-o mare măsură, i se adresează această carte. Versul care dă titlul cărţii (*Learn to sing, my mother said*) este transpunerea în engleza-americană a cântecului (horei) „Zis-o mama cătă mine”, cules de la Părasca Opriş a Frunzălesii, din Breb, la 22 XII 1978 (singurul selectat, fără date biografice despre interpretă): „Zis-o mama cătă mine/ Să mă-nvăţ a hori bine/ Că dac-oi me-ntre străine/ Iele-or râde ş-or ochi/ I-oi şuiera şi-oi hori/ Şi lor mai ciudă le-a si/ Io-i hori ş-oi şuiera/ Iele de ciud-or crăpa”. Şi versiunea în engleză: „Learn to sing, my mother said:/ I must learn, before I'm wed;/ Strange girls will my neighbors be/ They'll trade looks and laugh at me./ I will sing and whistle well/ Full of envy they will swell./ I will whistle, I will sing/ They will burst from envying!”

Seniori ai culturii

Nu numai că-l citisem din scoarţă-n scoarţă, dar publicasem în gazeta locală şi un articolaş în care obiectam la adresa modului de categorisire a romanelor lui Rebreanu (psihologice, sociale, poliţiste), aşa că mă îndoiesc să se fi aflat la examenul de la Iaşi vreun june mai în temă decât candidatul Iacoban. Am scris şapte pagini şi am fost notat cu 1! Motivul: nu era ca-n manual! Ceea ce ar fi trebuit să se constituie drept avertisment şi învăţătură de minte: aliniază-te cu plutonul, nu ieşi din rând, fă ce se cere. N-am învăţat nici până acum! Un proverb franţuzesc spune că „adesea îţi împlineşti destinul luând-o pe drumul ce-l ocolea". Am ajuns în lumea literelor încercând să devin medic. Prietenul împreună cu care am candidat atunci, Dorel Schor, a luat examenul, şi cât o fi de doctor, lumea îl ştie tot de scriitor. Mâna destinului: ce ţi-e scris…

– Microfonul sau condeiul?

– A fost marea întrebare a tinereţii. La 22 de ani, încă student, eram şi radio comentator la postul naţional, cu transmisii directe din străinătate, cel mai tânăr din întreaga istorie a radioului. Încă mai întâlnesc oameni care şi le amintesc! Se prefigura o carieră de invidiat în lumea undelor. Tot la 22 de ani mi-a apărut şi prima carte (cel mai tânăr debut în proză din colecţia editorială *Luceafărul*). Trebuia să aleg – ori una, ori alta. Şi nu mi-a fost deloc uşor. Cu jale-n suflet, dar şi cu noi speranţe, am abandonat microfonul, căruia îi port respectuoasă amintire, în favoarea unui post nesigur în conducerea unei reviste culturale nou înfiinţate (săptămânalul *Cronica*).

– Hribi sau ghebe?

– Împreună cu taică-meu, încă din copilărie culegeam hribi, mânătărci, gălbiori, păinişoare, colindând până unde vedeam cu ochii coclaurile bucovinene. Ceea ce încerc să fac şi acum, la senectute, numai că, unul câte unul, mi-au dispărut prietenii de expediţii, apărând în schimb pe cărările codrilor sumedenie de Moşi Martini. M-am dotat defensiv cu un spray iritant şi, deocamdată, exersez revenirea silvestră de unul singur adunând paşnice şi banale ghebe.

– Scrisoare sau e-mail?

– Nu-mi plac scrisorile. Ultima am trimis-o din armată, acum 65 de ani, unei colege de studenţie. Era scrisă „conform", adică cu creion chimic muiat în gură şi semnată „Hopa ţupa, ţupa hopa/ Cineva din Europa". N-am răbdare să scriu epistole, darămite să respect cutuma formulelor introductive şi finale. Mă tem că scrisoarea şi literatura epistolară şi-au trăit traiul. O evidenţă: de-ar vieţui azi, Stendhal, Flaubert, Keats, Dostoievski, Cehov, George Sand, cu siguranţă că n-ar mai avea nicio chemare să-şi scrie formidabilele scrisori. Cu fiecare *send* pe care-l dăm moare o posibilă mărturie epistolară, iar istoricii veacului ce o să vină vor trebui să răscolească detectivistic prin tot soiul de *Recycle Bin*. Altfel, eu unul, detest vorbăria. Şi pe internet, cum probabil aţi constatat, mesajele mele rar trec de zece cuvinte.

– Creangă sau Eminescu?

– De ce „sau"? Poate doar contabilizând şi comparând accentele într-un scenariu cinematografic, altfel, şi-n vecii vecilor, Creangă ŞI Eminescu. Fiecare cu ale sale, într-o pilduitoare prietenie exemplară, greu de înţeles azi, când amiciţia este mai degrabă suspectată. În 1935, condeierii ieşeni au organizat conferinţa „Despre prietenie", la care a participat toată floarea literaturii vremii. Ar mai fi posibilă azi o reuniune cu astfel de temă? Aş! Pe internet mi se aduc nemeritate laude: aş fi izbutit, prin filmul *Un bulgăre de humă*, un gest de-a dreptul revoluţionar omagiind şi legitimând o amiciţie homo (Creangă-Eminescu!!) într-o perioadă când era considerată şi tratată ca delict penal. Ce să mai zic? Nimic, tac.

– Vinul alb sau vinul roşu?

– Nu-s un băutor. Dar de-ar trebui s-o fac, aş alege vinul roşu.

– Ţintă sau target?

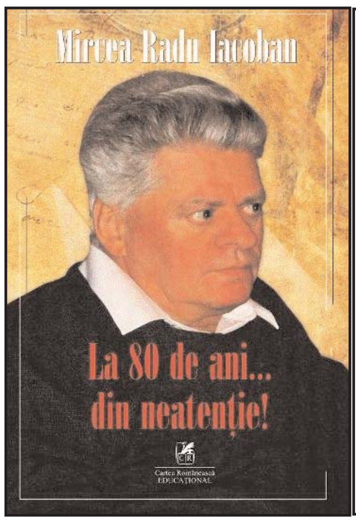
– Target, desigur. Ţintă este un arhaism răsuflat, care şi-a trăit traiul. Mai schimbăm şi garderoba cuvintelor, ce, numai cămăşile? Şi derivatele fiind, la noi, încă tinere, au mai multă viaţă înainte decât vorbele ostenite din limba vechilor cazanii: *a targheta* sună dinamic şi elevat, *a ţinti* pare pedestru, vetust şi vulgar. Iote câtă armonie sonoră într-un simplu enunţ: „targheta-m-aş şi n-am cui!"

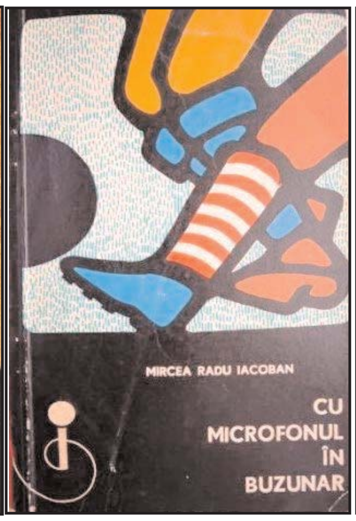
– „Codrii Cosminului" sau „Bolta rece"?

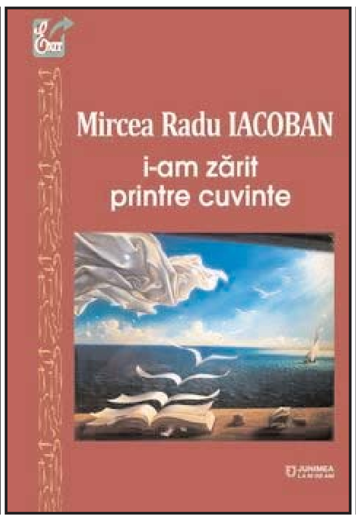
– Dacă nu mă înşel, „Codrii Cosminului" se numea crâşmuliţa bucureşteană a radionoştilor. Era pe aproape de Casa Radio (pe atunci, desigur, pe strada Popov); îmi amintesc mesele din grădină (cădeau dude în farfurii!) şi, mai ales, grupul vesel al truditorilor cu microfonul, printre care se aflau şi colegele de crăinicie Constanţa Savu ori Georgeta Perlea (eram, la începuturi, crainic de studio, dând citire pe post radiojurnalelor şi buletinelor de ştiri: „În prezenţa tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al PCR. astăzi a avut loc…", ori „Harnicul colectiv de la topitoria de cânepă Vereşti a depăşit planul cu…" ş.a.m.d.). „Bolta rece" de la Iaşi (de fapt şi de drept, „Borta rece") încearcă să-şi păstreze barem ceva sclipiri din nimbul amintirilor ilustre. Da-i greu.

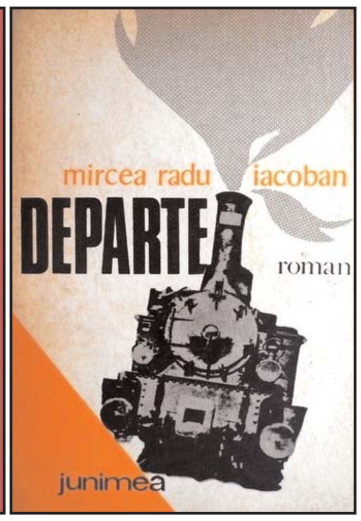
– Ion Ghiţulescu sau Bebe Minoiu?

– Da' de unde ai auzit matale numele acestea, de mult mistuite în eterul pe care l-au agitat cândva? Cei care făceam transmisii directe (nu numai sportive) eram nişte privilegiaţi, fiind singurii din presa română









absolviţi de cenzură – degeaba ar fi fost vânate din urmă cuvintele „nejuste": odată slobozite, rămâneau de ne-ntors. Dar nu fără efecte… conexe. Am transmis odată, în direct, Campionatele internaţionale de atletism ale României (pe locul stadionului de atunci avea să se ridice clădirea Parlamentului) la care nemţii au unit echipa RFG cu aceea a RDG, prezentându-se cu o „echipă unită a Germaniei". Numai că (pur şi simplu gafă în formă continuată, deloc vitejie) am spus la microfon vreme de aproape un ceas în loc de „echipa unită a Germaniei", „echipa Germaniei unite". La ieşirea din stadion mă aşteptau doi tovarăşi cu haine de piele… Anul trecut am primit un neaşteptat telefon (nu mă mai sunase de 30 de ani) de la Ion Ghiţulescu: „Mircea, aş vrea să-ţi mai aud vocea." A lui mi s-a părut aproape neschimbată, a mea ştiam că sună mai dogit şi mai şters; elegant, n-a spus-o. Două voci rezonante altă dată s-au reîntâlnit singuratice în eter… Peste patru săptămâni, Radioul avea să-i difuzeze necrologul.

– Norma sau uzul?

– Normăm cu sârg şi cam de pomană. Limba română n-o gospodăreşte, cum s-ar cuveni, Academia, sau, mai bine zis, n-o face până la capăt, fiindcă nu-i destul să emiţi regula şi-atât. Are neapărată nevoie de susţinere publică argumentată, de mici campanii de implementare (altă rimă n-am avut), dimpreună cu constantă denunţare şi discreditare a erorii (ceea ce cu har şi inteligenţă făcea într-o vreme George Pruteanu la TVR – pur şi simplu emisiunea i-a fost scoasă fără explicaţii de pe post!). În ce priveşte sănătatea limbii ce-o vorbim, fiecare ştiutor de carte s-ar cuveni să fie un avertizor de integritate, fiindcă adevărata normare n-o face Academia, ci radioul şi televiziunile, unde, odată cu puirea posturilor, s-au aciuat sumedenie de juni şi june cu ştiinţă de carte aproximativă şi cultură generală smântânită cu bulbuci de pe internet. De la prim-ministru în jos, toată clasa noastră politică utilizează cretinul „ca şi" („eu, *ca şi* ministru"!), amputează de feminin numeralul 12 (oare n-ar trebui să spunem şi „este ora doi"?), deformează patronimicele strămoşeşti mutând accentul pe o antepenultimă silabă inventată. „Nume propriu" nu înseamnă şi drept de a-l schimba cum pofteşti, fiindcă patronimicele-s doar teoretic ale noastre, le avem în leasing de la strămoşi. Cinci minute pe ceas, odată pe săptămână, la oră de vârf radio şi tv, într-o emisiune schematizată „aşa da, aşa nu!", ar drege multe dintre erorile uzului care, prin acceptare incultă, păstrează regretabile şanse să devină normă.

– Istorii sau Istorie?

– Aşa se intitulează cea mai recentă carte a mea, a 45-a. Am încercat să-i pun în file şi ceva ego-istorie, şi o adiere de literatură, şi un strop de gazetărie, spre a mai scoate istoria din manuale şi tratate bucşite cu sumedenie de ani obligatoriu de memorat, formulări savante, grafice, cifre ce numără oştenii, seci trimiteri bibliografice în subsolul paginii ş.a.m.d. Cum spunea McCullogh: „Nu i se întâmplă nimic rău istoriei dacă este transformată într-o poveste pe care cineva ar vrea s-o citească." „Să să ştie!" era deviza cronicarului, preluată peste veacuri şi de Nichita: *Trebuie să dăm şi mărturie/ altfel nimic nu va mai fi/ în dulcea scriere târzie/ ţinând alături morţi şi vii.*

– Yakobană sau ghiveci?

– De s-ar putea, şi una, şi alta. Vin din ţinutul Bucovinei, unde din mai până-octombrie totu-i înflorit, colorat şi parfumat. „Yakobanele" mele sunt alcătuiri de fiecare dată altfel orânduite, încropite mai ales din florile de câmp cele mai banale şi mai nespectaculoase, cărora, din prea multă obişnuinţă, nici nu le mai vedem sfiiciunea proaspătă a zâmbetului. Le aşez aşa fel încât să se susţină coloristic nuanţă cu nuanţă şi să ocrotească un accent central care, de multe ori, nici nu ştiu ce nume poartă şi-i mai aproape de buruiană decât de floare. Am, în curte, o mică grădină botanică şi în fiecare dimineaţă discut cu florile mele (hortensii, trandafiri, crini de baltă, trandafiri japonezi, muşcate), întrebându-le de sănătate şi urându-le zi cu soare.

– Cartea sau audio-vizualul?

– Cum toată viaţa mi-am trăit-o printre cărţi, ale altora şi ale mele, răspunsul nu poate fi de cât CARTEA.

– Aţi apărut în lumină „la răscruce de zodii" (dezavantajul oscilării: „ba-s Vărsător, ba-s Peşte"), într-o zi de luni (despre nativii acestei zile aflate sub semnul Lunii se spune că nu sunt foarte frumoşi [scuze, aşa se spune…], în schimb sunt foarte sănătoşi şi norocoşi), în a 19-a zi a lui Făurar (dezavantaj: „fericita naştere a lui Brâncuşi… trimite indirect celelalte aniversări într-un con de umbră"). Deşi ştiu că mă repet, nu pot să omit exerciţiul de imaginaţie, întrebarea mea foarte dragă într-un taifas cu un scriitor: ce or fi menit ursitoarele adunate în jurul pruncuţului în acea zi de februarie 1940?

– Mă-ntreb şi eu. Cu frumuşaţa, mă rog, nu cred să existe ursitoare atât de acre încât să-ţi menească „să fii urât!" M-am născut în vremi de mare restrişte şi-ntr-o societate insuficient evoluată, care, de pildă, nu accepta barem schimbările de sex. S-a progresat îmbucurător şi acum e simplu: de nu-ţi convine ceea ce ţi-a fost menit la născare, dintr-o femeie urâtă poţi deveni când pofteşti un bărbat frumos (sau invers), că se modifică simţitor criteriile. Nu ştiu dacă la schimbarea de sex intră în scenă un nou conclav de ursitoare; probabil că da, fiindcă n-au cum să-şi păstreze valabilitatea menirile dintâi… În plin crâncen război (1940-1944), frumos-urât nu mai conta, ci, întâi de toate era să rămâi în viaţă. Aş putea lua în seamă şi faptul că în anul naşterii mele pământul s-a cutremurat (seismul de 7,4 grade din noiembrie), ceea ce poate fi luat ca semn ceresc pentru toţi nativii din 1940. În ce sens, încă n-am aflat.

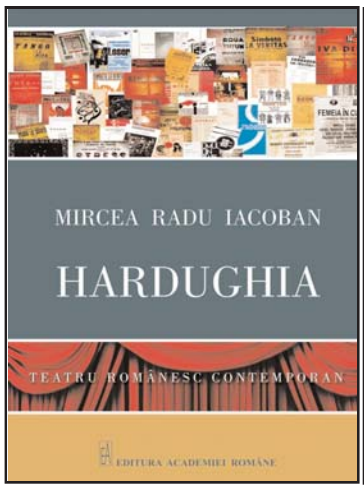
Seniori ai culturii

– Vă propun o călătorie în timp, înapoi până prin al treilea deceniu al veacului trecut, când la Iaşi s-a născut primul sondaj de opinie românesc, pe care îl menţionaţi în Jurnal. *Deci, am ales trei întrebări de secol XX la care vă rog să răspundeţi: 1. De ce vă e frică mai mult? 2. Ce calităţi preferaţi la bărbaţi/femei? 3. Ce greşeli aţi ierta?*

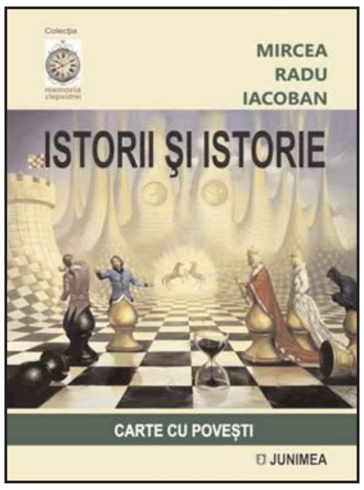
– Rezolvi ceva dacă ţi-e frică? Într-un fel, da, activezi îndemnul „paza bună trece primejdia rea” şi frica devine mecanism de supravieţuire. Numai că-s prea multe pricini de frică în jurul nostru şi ne copleşesc (Dostoievski spunea chiar că „frica este blestemul omului!”) aşa că mai întâi fricile s-ar cuveni cumva ierarhizate, apoi luate una câte una şi fie lepădate, fie trecute în păstrare activă, cu posibilul antidot la îndemână. N-am frici concrete şi imediate de genul Putin, Covid 1355, blackout, Codruţa preşedinte, maladiile senectuţii, penuria de energie, cât mai ales din cele foarte grave, deocamdată îndepărtate şi cu caracter general: sleirea surselor de energie extraterestră, suprapopularea planetei, criza apei, catastrofe cosmice cu efect asupra răbdătoarei Terra ş.a.m.d. Din fericire şi egoist vorbind, toate par a se afla dincolo de orizontul generaţiei noastre. Ce calităţi prefer la femei? Înainte de orice să fie… feminine, apoi, să iradieze inteligenţă. Bărbaţii aşijderea: să emane virilitate şi să probeze minte vioaie. Ce greşeli aş ierta? Aici intervine şi factorul timp: constat că situaţii pe care le consideram cândva absolut inacceptabile, necesitând reacţii obligatorii de ripostă, îşi pierd virulenţa, temperate de evoluţiile diverse survenite odată cu scurgerea vremii. Cu certitudine, nu-s capabil de ură – ceea ce, probabil, într-o societate ca a noastră, reprezintă un defect… de caracter. N-am fost întrebat, dar răspund: mi-e foarte greu să iert trădarea, duplicitatea, făţărnicia.

– Să mai rămânem oleacă la Jurnal, *a cărui lectură face aproape imposibil efortul unui „între-bător”. Totuşi, câte o nelămurire s-ar mai găsi pe ici, pe colo! De pildă: citez din volumul al doilea (2020): „Mă uimeşte… uimirea cu care sunt aflate abia acum realităţi din «epoca de aur»!” Aţi fi avut ocazia de a evoca, măcar în parte, acele realităţi, pe de o parte, fiind Domnia Voastră destul de implicat în viaţa social-politică, pe de alta, vorba dlui Constantin Cubleşan, neexistând motive de „escamotare”. Cu toate acestea,* Jurnalul *– apărut în două volume, începe abia în 2004. De ce aţi lăsat deoparte perioada de dinainte (de 1989), poate chiar mai ofertantă în dezvăluiri, mai incitantă şi, oricum, mai puţin cunoscută (cel puţin în dedesubturile ei)?*

– *Jurnalul* meu (între timp a apărut şi volumul al treilea, intitulat „Amurg”; poate va fi şi un al patrulea, numai că anii…) am început să-l scriu în 2004. Fiind vorba despre însemnări cotidiene, n-are nici cum şi nici de unde însera întoarceri în timp. N-am ţinut un *Jurnal* în perioadele precedente (şi regret!) decât cel basarabean (*1990-2000 – Zece ani de foc,* Editura „Junimea”, 2012), şi el posibil doar datorită consemnărilor jurnaliere din perioada exilului basarabean. Am citit aşa-zise *Jurnale* cu notaţii ce pot fi suspectate ori de totală post-datare, ori de ulterioară ingenioasă „coafare” – imposibil să-mi propun astfel de „post procesări”. Un *Jurnal* este şi rămâne jurnal doar dacă-i scris la temperatura şi cu vibraţia dată de „clipa clipei cea repede”; dacă n-ai făcut-o atunci, îşi pierde şi din adevăr, şi din relevanţă, şi din semnificaţii. Nu mai spun că, scris onest, ar fi devenit de la prima filă literatură de sertar. Pe de altă parte, ţinerea lui presupune un anume efort continuu, care, la rându-i, necesită investiţia de timp ce mi-am putut-o îngădui abia după ce m-am mai desprins de obligaţiile administrative cotidiene. Într-adevăr, perioada de înainte de 1989 ar fi, cum spuneţi Dvs., mult mai „ofertantă în dezvăluiri”. Din păcate, pur şi simplu nu m-am gândit să ţin un *Jurnal* atunci, însă el s-a dizolvat cumva şi „licăreşte” într-un plan secund al mai multor cărţi ale mele, între care *Puterea ingrată la români, Pompe funebre, I-am zărit printre cuvinte, Grădina lui Dumnezeu, Istorii şi istorie, Uimiri, Să vezi şi să nu crezi!*, în câteva piese de tea-tru şi-n trei lung-metraje cinematografice. Sunt sigur că un Jurnal ar fi fost mai complet, mai exact, mai incisiv şi mai convingător. Numai că… n-a fost să fie.







– Tot în rândul nelămuririlor aş trece şi următoarea chestiune: dintre pasiuni, tocmai pe cea mai pătimaşă aţi cam ocolit-o, de vânătoare vorbesc… Din ce pricină?

– Vânătoarea era pentru mine mai degrabă un mod de ostoire a dorului de ducă şi foamea de orizonturi noi, probabil moştenită (amândoi bunicii au fost pădurari, unul dintre ei a ajuns, în 1910, din satul bucovinean Comăneşti tocmai în USA, şi-i înmormântat în Canada –, iar nepotul MRI a scris câteva cărţi de călătorie prin patru continente). Cu puşca-n spate poţi ajunge în cele mai neştiute cotloane ale codrului mioritic, ai prilejul să străbaţi drumeaguri altfel interzise orăşeanului dependent de asfalt şi servicii turistice, spre a întâlni nu numai România din reclame, ci şi tărâmul cel adevărat, mai minunat decât s-ar putea bănui. N-aş da niciodată o cărăruie cu colb auriu din Călimani pe-o alee asfaltată şi bine măturată din Herăstrău! În tinereţe chiar am fost vânător pasionat şi s-ar cuveni să-mi cer târzie iertare vieţuitoarelor ce au avut nenorocul să-mi ajungă în bătaia puştii. Bietele, nu ne-au cerut niciodată nimic altceva decât să le lăsăm să vieţu-iască în lumea lumilor lor… S-a produs mai apoi, nu ştiu cum şi de ce, o adevărată ruptură: am dat toate puştile, n-aş mai fi capabil să apăs trăgaciul şi, de-aş întâlni un iepure, mai că l-aş pupa în bot! Poate vârsta a adus cu sine această necesară schimbare, poate evidenţa că rămânem din ce în ce mai singuri într-o lume animală tot mai săracă şi mai primejduită.

– Aţi scris în Jurnal *despre ciocârlii. Dar rândunelele – unde ne sunt rândunelele? De ani buni (buni?) n-am mai văzut vreun cuib adăpostit sub streaşina casei, a blocurilor, n-am mai zărit zborul lor săgetat profeţind vremea… Mă îngrozeşte gândul că în viitorul apropiat nici ţârâitul greierilor nu ne va mai tulbura liniştea nopţilor, ci trupul lor firav va umple de satisfacţie papilele noastre gustative…*

– Doamne, aşa-i! Cum de n-am văzut? Într-adevăr, unde-s rândunelele ce-şi zideau şi-n vremea stră-strămoşilor cuiburile de lut sub streşinile caselor românilor? (Veche zicală: „La casă, când rândunica-şi face cuib e de bine!”) N-am mai zărit zborul de săgeată al rândunicii de cine ştie când – uite-aşa se retrage în tăcere o specie antropofilă care nu cuibăreşte decât prietenos, în preajma acareturilor omului, cerând înţelegere şi protecţie. Eminescu însoţea plecarea rândunelelor la ceasul când „se scutur frunzele de nuc” şi „s-aşază bruma peste vii” cu întrebarea întristată „de ce nu-mi vii?” Care, uşor reformulată, poate fi translată şi coborâtă într-un context mai prozaic şi mai terestru, spre a o adresa cu drag şi dor vestitoarei primăverii: „de ce nu-mi mai vii?”

(Va urma.)





Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Simplitate

Ernesto Lobo (Peru)

Ca să înţeleg cele mai simple,
scurte şi elementare lucruri,
sorbit-am din fântâna vanităţii,
escaladând muntele imposibil,
trecând prin labirinturi şi răspântii...

La capătul acelor drumuri,
scrutând abisul nesfârşit,
am realizat că am greşit călcând
pe urme grandioase...

Aşa că ieri am cutezat să merg desculţ
şi, într-un final, cred că am izbutit
să înţeleg cât poate fi de greu
să te îmbarci pe nava simplităţii.

Crăciun

Rainer Maria Rilke

Furtunile de iarnă străbat
Lumea cu furie profundă.
Întunericul, de brazi înmiresmat,
În aripi de zăpadă se afundă...

În lumânări ce licăresc pluteşte,
Încet, vag conturată,
Şi-n biete inimi rătăcite păleşte,
Credinţa pură de altădată...

Lacrimi în ochii tăi răsar,
Plângi, copleşit de bucurie,
Ah, ce n-ai da să vină iar,
Frumoasa ta copilărie!

Tu plângi! Dangăt de clopote răsună –
Splendida sărbătoare s-a schimbat
În aripi de zăpadă se adună
Întunericul, de brazi înmiresmat.

Aici, chemarea

Jürgen Theobaldy (Germania)

lui Nicolas Born

Drumurile, des bătute, se adânciră,
digul larg, distanţa, toate cele care nu-ţi mai dădeau pace.
Te-ai ales doar cu durerea, cu suflarea sugrumată,
trupul încă bântuit de încordare, oboseala.

Vorbeai despre ani, termene finale de predare,
îţi doreai progresul, aveai o speranţă: două veri rămase.
Casa o văzuseşi, două încăperi proaspăt tencuite,
tu, acolo, în toamnă, să te apuci de scris.

În noiembrie sosiră primele zile târzii,
ele, cele de pe urmă, dâre scurse peste geamuri.
Ploaia picurând pe golaşe drumuri de acces,
şi maşini cu săgeţi-faruri străpungând desişul.

Să concepi poezii, scrisul tău, şi glasul,
tu, din nou, prin foşnet de frunziş: visul tău
de picturi, din ţesut şi cărţi. Oase.

Un filosof al meditaţiilor lirice



Maria Ana TUPAN

Meditaţiile lirice ale lui Sorin Cerin din volumele de poezii *Cimitirele viselor, Moarte, Marile tăceri* sau *Iluzia vieţii,* toate apărute la Editura Paco în anul 2015, alături de volumele *A fi poet, Suntem o hologramă, Fericire, Zile de carton* şi *O clipă de eternitate*, apărute la editura eLiteratura, tot în anul 2015, au ceva din amestecul paradoxal de disperare şi energie a revoltei din eseurile filosofice ale lui Emil Cioran. Sesizarea tragismului şi grotescului existenţei nu conduce la paralizie psihică, ci la nihilism exorcizant şi blasfemitor. Sfada cu „adulterinul Dumnezeu" – apelativ şocant, dar foarte expresiv pentru ideea de păcat originar al lui… Dumnezeu care trebuie să fi zămislit lumea rea prin adulter cu Satana – capătă accente sarcastice în vignetele unei Biblii desacralizate, cu un Creator care meştereşte firmamentul la o masă de fierar şi un Diavol în care s-au contopit toţi frondiştii hippy-rap-punk-porto-ricani: stelele alcoolice, ale unui Univers lacom, meschin şi cinic, bătute de Dumnezeu la masa Creaţiei, pe cerurile înlăcrimate ale Fericirii, mâzgălite cu graffiti de Diavol. Întrucât volumele de faţă sunt toate în aceeaşi notă, a vorbi despre un poem sau un anumit volum dintre cele amintite mai sus este ca şi cum am vorbi despre toate celelalte, fiind marcate de aceeaşi caracteristică filosofică existenţialistă. Tocmai de aceea trebuie redat ca exemplu modul cum se structuralizează poezia lui Sorin Cerin prin câteva remarci ce devin la rândul lor arhetipale.

Dacă poetul şi-a propus în poemul *La un grătar* un exerciţiu urmuzian, reuşita e perfectă. Nu numai ingenioase salturi mortale pentru logica identităţii de pe un nivel ontologic în altul admirăm aici, ci şi tropismul de o barocă inventivitate al unui Eucharist pe dos, căci într-un univers al vieţii spre moarte, cel care se frânge e spiritul, cuvântul, pentru a revela un… trup deleuzian, animalic, descris ca minuţioasa hartă anatomică a unui student medicinist. Poetul ne surprinde prin noutatea şi revelaţia definiţiei aforistice, căci, după primul moment de surpriză, acceptăm peisajul moralizat al timpului, cu un trecut mort, un viitor viu şi un prezent iluzoriu, contrar sentimentului comun că viaţa trăită e eul nostru cert, că doar prezentul există cu adevărat şi că viitorul e pură ipoteză. Cerin redefineşte fiinţa umană ca aflându-şi autenticitatea în multiplicarea mentală a realităţii terne şi ca proiect existenţialist. Toate acestea duc cărţile enumerate aici către un loc bine stabilit în istoria literaturii, alături de cele ale existenţialiştilor precum Kierkegaard, Sartre sau Camus.

Note de lectură: Păcatul frumuseţii



Crisula ŞTEFĂNESCU

De curând, am primit în dar din partea poetului, jurnalistului şi editorului Dumitru Sîrghie, romanul lui Pan. M. Vizirescu (1903-2000), *Păcătoasa*, apărut la Editura Arena Artelor, 2022, pentru care ţin să-i mulţumesc în mod deosebit.

Din prefaţa criticului literar Nicolae Scurtu, dar şi din postfaţa semnată de Dumitru Sîrghie, cel care a descoperit romanul şi îngrijitorul ediţiei, aflăm mai multe detalii privindu-l pe Pan. M. Vizirescu, utile pentru înţelegerea acelor împrejurări excepţionale în care a fost scrisă cartea şi care-i conferă o aură la fel de tainică, de misterioasă, precum cea a atmosferei romanului.

Condamnat de regimul comunist la scurtă vreme după instaurare, în procesul jurnaliştilor din 1945, conştient de ceea ce-l aştepta, Pan. M. Vizirescu ia hotărârea să se ascundă, o decizie primejdioasă, dat fiind faptul că prinderea sa ar fi echivalat cu o condamnare la moarte. Va sta ascuns peste douăzeci de ani, în aşteptarea unor vremuri mai clemente, timp în care meditează asupra unor teme esenţiale ca religia, politica, frumuseţea, dragostea. Romanul *Păcătoasa*, scris în 1953-1954, este şi el rodul acestor meditaţii, când, ca să mă folosesc de cuvintele lui Nicolae Scurtu, Pan. M. Vizirescu „recompune cu grijă, respectând o cronologie a faptelor lui Iisus, momente unice şi irepetabile privind devenirea noastră".

Acţiunea cărţii se petrece pe parcursul a câtorva zile, la Ierusalim, în preajma sărbătoririi Paştelui, când oraşul are de luptat atât cu seceta şi arşiţa, cât şi cu puhoaie de oameni, sărăntoci, pelerini, dar şi oameni de vază care se îndreaptă spre cetatea sfântă cu turme de animale şi cămile încărcate cu marfă, sperând să facă o afacere bună, să încheie un gheşeft şi să ia parte şi la sărbătorirea Paştelui. Oraşul colcăie de viaţă şi ai impresia citind aceste prime pagini ale romanului că eşti acolo, în Ierusalim sau pe drumul care duce spre cetatea sfântă, în acele momente când omenirea avea să trăiască unele din cele mai dramatice momente ale sale, zilele premergătoare venirii lui Iisus la Ierusalim, sosirea şi apoi crucificarea şi învierea sa.

Cartea, scrisă la persoana a treia, este împărţită în două părţi, cea de a doua fiind ceva mai mare decât prima, şi fiecare dintre ele este structurată pe capitole al căror titlu rezumă conţinutul, ceea ce face să se citească uşor, interesul sporind de la un capitol la altul. Personajele romanului, complexe, se definesc în relaţiile dintre ele, dar mai ales prin atitudinea lor faţă de Iisus, pentru că în ultimă instanţă rolul lor nu este altul decât acela de a dezvălui o altă faţetă a Învăţătorului, a Tămăduitorului, a Omului Lumină, a Mântuitorului.

În cetatea Ierusalimului s-a auzit de minunile săvârşite de Iisus şi s-a dus vestea că s-ar putea să apară, însoţit de apostolii săi, la sărbătoarea Paştelui, aşa că este aşteptat din varii motive. Printre cei care-i aşteaptă înfriguraţi sosirea este şi Almanasar, un asirian de vază venit tocmai din Damasc pentru a-l ruga pe Iisus să îl ajute cumva pe regele său care suferă de o boală îngrozitoare şi pe care vracii n-o pot vindeca.

Drumurile sale în Ierusalim se vor intersecta cu ale Iuditei, o femeie de o tulburătoare frumuseţe, rămasă fără mamă de mică şi care creşte astfel ca o sălbăticiune, dominată de instincte puternice. Mama vitregă, care nu intră în tiparele ştiute, nu vrea să se amestece în relaţiile dintre fiică şi tată, ci se ţine deoparte, indiferentă la evoluţia Iuditei, dar tatăl, fariseul Gherşom, un aspru păzitor al legii, de o inflexibilitate violentă, o supraveghează în schimb pe Iudita îndeaproape. Când descoperă temperamentul vulcanic al fiicei sale, o va căsători cu Rafain, băiatul vecinilor, pe care Iudita, deşi îi apreciază bunătatea, nu-l iubeşte şi nu-l va iubi niciodată, considerându-l prea moläu, ca pe unul care nu este în stare s-o supună şi s-o stăpânească. Iudita, răscolită de „o patimă ce arde", va ceda ca femeie tentaţiilor, mai ales când Rafain pleacă în afara Ierusalimului să-şi vândă marfa şi dispare fără urmă. Iudita păcătuieşte din nou şi din nou, dat fiind faptul că aproape că nu există bărbat care s-o vadă şi să nu fie cutremurat de frumuseţea ei, care să n-o dorească, să n-o vâneze, în ultimă instanţă.



Ahmed Mansour - Egipt

Dar există un păcat al frumuseţii? Este oare frumuseţea un îndemn la păcat? se întreabă autorul, încercând să răspundă la această întrebare care, pe lângă tema principală, aceea a venirii lui Iisus, mi se pare neîndoios una din cele mai tulburătoare ale cărţii. Dacă frumuseţea a fost identificată cu binele şi urâtul cu răul, poate fi totuşi frumuseţea, în anumite circumstanţe, un păcat?

Învinuită de „preacurvie" când păcătuise de fapt cel mai puţin pentru că prin inimile lor, a ei şi a asirianului Almanasar, trecuse o mare iubire şi când, deşi „dragostea vinovată fusese aproape gata să-şi primească jertfa", nu şi-o primise, atrasă şi prinsă într-o capcană, nevinovată de data aceasta, cum spuneam, Iudita este adusă la judecată în faţa Mântuitorului. Şi asistăm, în acel moment, la o deosebit de complicată probă la care este supus Iisus, ca să potolească furia mulţimii întărâtate, aţâţate, ca haita de vânat. Chemat să judece procesul Iuditei, Iisus spune clar: „N-am venit să judec lumea, ci s-o izbăvesc". Nu are însă încotro şi va trebui să judece, iar în procesul prin care se hotărăşte destinul Iuditei se pune la încercare şi modul de a judeca al lui Iisus, pentru că El este cel venit „nu să strice legea, ci s-o întărească". Ori Moise poruncise prin lege ca „pe unele ca Iudita să le omoare cu pietre"; aşa că, dacă o iartă, înseamnă că nesocoteşte legea, iar dacă o condamnă, că ia asupra sa o moarte de om. Va urma un lung moment de cumpănire în urma căruia Iisus se adresează mulţimii dezlănţuite cu acele cuvinte binecunoscute: „Cine dintre voi este fără păcat să arunce *cel dintâi* piatra asupra ei."

Delirul ucigaş al mulţimii se potoleşte pentru moment, fiecare ştiindu-se mai mult sau mai puţin păcătos. Gherşom, tatăl Iuditei, în schimb, este incapabil de iertare. Nici măcar a propriei sale fiice. Atunci când aceasta, arsă de remuşcări, va îngenunchea plângând în hohote lângă patul lui, implorându-i iertarea pentru a putea trăi, pentru a putea merge, izbăvită, mai departe, Gherşom i-o refuză. Pentru el, cinstea şi onoarea lui, ca şi legile, sunt mai presus de orice; nimeni nu avea dreptul să-i acorde iertarea, iar celui care i-o acordase, Iisus, Gherşom îi contestă autoritatea. Contestându-i-o, îi contestă şi decizia.

Dacă personajele masculine din roman sunt în mare destul de aspru conturate, mai mult din umbre şi pete întunecate, cu mici excepţii, într-un puternic contrast cu Iisus, mai toate personajele feminine – ceea ce mi se pare remarcabil – sunt luminoase. Autorul le pictează cu tandreţe, cu înţelegere, cu bunătate. Chiar defectele până la urmă pot deveni calităţi şi păcatele se pot şterge. Parcă există însă un regret al lui Pan. M. Vizirescu că virtutea poate face să dispară de pe chipul femeii „lăcomia ochilor, jocul şăgalnic al privirii, zâmbetul înăbuşit al răsuflării voluptoase…" Iudita din prima parte a romanului apare mult mai vie decât cea care prin iertare îşi recapătă virtutea. Pentru că virtutea în lipsa iubirii pare că nu valorează mare lucru. Iudita îşi va aştepta bărbatul, pe Rafain, dar inima ei e la drum cu Almanasar (care se întoarce la Damasc ducând cu el chipul lui Iisus imprimat pe un prosop alb de in), singurul pe care l-a iubit şi căruia, fără să i se poată dărui trupeşte, i s-a dăruit cu sufletul. Ce înseamnă să „preacurveşti"? A fi obligată să trăieşti o viaţă fără iubire şi să-ţi dărui trupul unui bărbat numai pentru că i-ai fost dată prin lege nu e la urma urmei un păcat? Şi încă unul şi mai mare?

O carte valoroasă, un roman ca un lung poem, care se citeşte cu graba cu care viaţa se scurge prin faţa ochilor noştri. Un imn de slavă adus Celui care a venit să ungă lumea cu milă şi bunătate, luând în spatele său toate poverile şi păcatele ei.

Cărţi şi autori



Când povestea concurează realul

Ana DOBRE

Atunci, ficţiunea şi nonficţiunea concurează disputându-şi întâietatea!

Ceea ce în *Ambasador în Musonia*, pare, prin sugestia din titlu, un roman, este mai mult un jurnal indirect sau unul camuflat în ficţiune, un jurnal al experienţei diplomatice a autorului Constantin Lupeanu (Editura Rawex Coms, Bucureşti, 2021), transpusă în mărturisire auctorială: „Această carte nu este un roman. Vă mărturisesc acest lucru din capul locului, iubiţi cititori, pentru că aşa mi se pare că este cinstit. Cartea pe care o ţineţi în mâini este un jurnal." E, apoi, şi intenţia ludică a construcţiei şi a valorificării materialului de viaţă la limita dintre fruntariile vieţii şi ale artei.

Nonficţiunea cu datele ei reale, circumscrise unei biografii reale, personale, este punctul originar pentru o nonficţiune ficţionalizată, întrucât, povestind, prin rememorarea unor fapte de viaţă, cel care o face modifică datele realului potrivit logicii povestirii. Ineditul acţiunii (re)povestirii prin rememorare era obiectul meditaţiei şi pentru Gabriel Garcia Marquez în *A trăi pentru a-ţi povesti viaţa.* Rescrierea trecutului nu este rodul unei mistificări sau automistificări; este modul în care acţionează selecţia evenimentelor, cum se cern amintirile, retrăirea lor şi înţelegerea semnificaţiei din perspectiva unui timp personal care înglobează trecutul în durata prezentului ce devine, actualizat astfel, un prezent al trecutului.

Mărturisirea formulei narative, ce duce naraţiunea în categoria literaturii de frontieră, la limita dintre ficţiune şi nonficţiune, se dovedeşte, pe parcurs, însă, a fi o capcană, întrucât nararea evenimentelor nu ţine seama de nicio regulă a jurnalului, nici măcar a memorialului, care presupune o reconstituire a succesiunii de evenimente pe baza unor note luate la cald, în momentul producerii faptelor. Ficţiunea atacă nonficţiunea din toate punctele, iar naratorul, cu o impresionantă vervă ludică, are plăcerea, livrescă, de a se juca sprinţar cu perspectivele, cu aşteptările cititorului, urmându-şi, concentrat şi tenace, propriile obiective.

Mai întâi, naratorul ludic se joacă cu perspectiva arhitecturală. Construcţia pare a fi o mare grijă, oroarea de dezordine şi incoerenţă orientându-l în a dispune o ordonare/ordine a naraţiunii ca-ntr-un raport în care sunt consemnate detaliile. În acest punct, construcţia narativă pare a fi un manual al diplomaţiei, necesar unui ucenic într-ale ambasadoriei, realizat pe/în baza experienţei personale. Dacă ar fi doar atât, nonficţiunea ar avea o adresabilitate minimă, vizând un public de nişă – cel interesat de rigorile acestei profesii, dar cartea este mai mult decât atât, pe măsura ambiţiei epice a autorului.

În intenţia realizării acestui deziderat, primele două cărţi, *Aşa a început totul* şi *Eu şi Delciza,* constituie un incipit amplu în care apar bazele naraţiei prin luminarea personajelor care, apariţii problematice, vor fi implicate în conflict.

Începând cu *Cartea III,* ludicul se transferă acţiunii, realizat ca succesiune şi ansamblu de date care pot alcătui o poveste. Spiritul ludic al lui Constantin Lupeanu se răsfrânge, deopotrivă, asupra formei şi fondului. Naraţiunea îşi realizează etaje arborescente care multiplică filmul evenimentelor cu alte ramuri. Naratorul principal are colaboratori care introduc alte perspective şi ramifică povestea. Nararea subiectivă face loc narării obiective, realizând, prin povestea lui Raoul, o poveste/povestire de gradul al doilea, căci povestea acestuia este reconstituită, pe baza propriilor afirmaţii, de naratorul generic care o aduce în albia naraţiunii sale.

În evenimentele vieţii, un loc important îl are iubirea. Constantin Lupeanu are voluptatea narării acestor iubiri, prezentate în evantaiul larg al freamătului dionisiac sau al contemplaţiei apolinice. Trăit sau contemplat, sentimentul are euforia lui, în comunicare subtilă cu euforia naratorului însuşi, personajele fiind doar actanţi în acest spectacol al iubirii.

Erotismului i se adaugă apoi şi senzaţionalul unei intrigi poliţiste şi de spionaj, agrementat prin povestea răpirii lui Pepe, formulă pe care Constantin Lupeanu o experimentează şi în *Crimă la MAE.* Dorinţa de clarificare susţine această poveste şi elimină orice ar putea să-i umbrească logica. Retrospectivele, tehnică preferată de Constantin Lupeanu, în toate cele trei romane ale trilogiei, care cuprinde *Ambasador în Musonia, Crimă la MAE* şi *Templierul din Carpaţi,* luminează epicul şi-l condimentează cu sugestia scenariului de basm, respectiv, a confruntării dintre bine şi rău, cu victoria reconfortant optimistă a forţelor binelui.

Fundalul derulării evenimentelor este ţinutul imaginar Musonia, cronotop la limita dintre real şi imaginar, căci spaţiul este imaginar, dar timpul are istoricitatea lui, înscris într-un real recognoscibil, ţinut în care ambasadorului şi colaboratorilor săi le este atribuit rolul de ajutoare ale forţelor binelui, ajutând forţele din Musonia să triumfe asupra răului.

Eros, policier, spionaj apar într-o ecuaţie care-şi trădează formula. Iniţial, anunţat ca jurnal, epicul cuprinde şi include fapte care transgresează memorialul, fapte care acced, depăşind nonficţiunea, în teritoriul absolut al ficţiunii. Experienţa personală este absorbită în poveste, lăsând să triumfe plăcerea inepuizabilă de a povesti, căci niciodată omul nu se va sătura să spună şi/sau să asculte poveşti. Iar Constantin Lupeanu este conştient de aceasta. În plus, tolba lui cu fapte şi întâmplări, cu evenimente de viaţă, este plină, aşteptând doar momentul prielnic pentru a umple spaţiul altor ficţiuni.

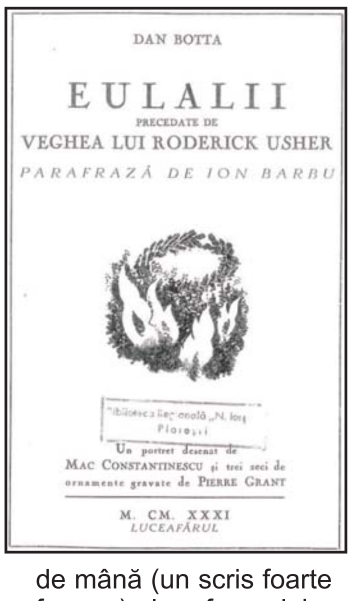


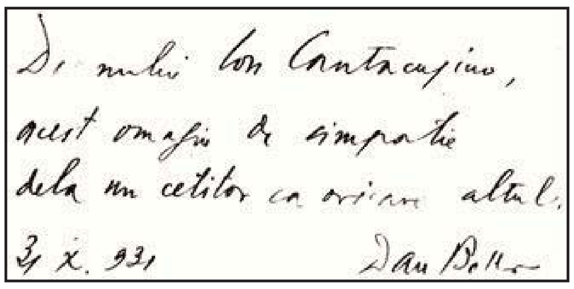
Dan Botta şi tentaţia limbajului matematic

Olimpia IORGA-POPESCU

Cu mulţi ani în urmă, aproape că nu-l mai deosebeam pe Dan Botta (1907-1958), poet, eseist şi filosof, de fratele său, Emil Botta (1911-1977), poet şi actor pe care, între anii 1953-1958, l-am admirat, la Teatrul Naţional „I.L. Caragiale", în piesele *Bijuterii de familie*, după o nuvelă de Petru Dumitriu, ca şi în *Fata fără zestre* de A.N. Ostrovschi. În acea perioadă, mai mult de jumătate din studenţii Universităţii Bucureşti ocupau cele şapte etaje ale clădirii de deasupra Romartei Copiilor şi Librăriei „Eminescu" şi deci teatrele erau aproape, iar biletele foarte ieftine (între 2 şi 5 lei), aşa că puteam viziona foarte uşor şi chiar de mai multe ori unele spectacole. După un spectacol cu Emil Botta, mult timp ne răsuna în urechi vocea lui, pentru că el îşi juca foarte bine glasul, timbrul, accentul, astfel că nu mai puteai urmări alte expresii ale figurii sale. Mult mai târziu mi-au atras atenţia scrierile fratelui său Dan Botta şi numai când l-am pus în relaţie cu simbolismul poetului şi matematicianului Ion Barbu-Dan Barbilian. Cum citisem mai demult volumele scrise de Dan Botta, *Cazul Blaga* şi *Charmion sau despre muzică,* prefaţa la opera *Eulalii* a lui Dan Botta, scrisă de către profesorul nostru din perioada 1953-1958, matematicianul Dan Barbilian, cel care ne fascina şi pe care îl urmăream nu numai în facultate, ci şi pe bucăţica de trotuar ce separă cofetăria Capşa de intrarea în facultatea de matematică, prezintă pentru mine un interes deosebit, dar este o carte greu de procurat în vremea noastră. Eram curioasă dacă această *parafrază,* cum îi zice autorul ei, Ion Barbu, este redactată în limbaj obişnuit sau tot în stil simbolist.

Epopeea căutării operei *Eulalii,* publicată în 1931 de către Dan Botta (nici prof. univ. Alex. H. Popa, cel care salvează cărţi din talciocul din Ploieşti, le recondiţionează şi le oferă gratuit bibliotecilor, nu m-a putut ajuta), s-a încheiat atunci când documentarista de la Biblioteca judeţeană „N. Iorga" mi-a pus în faţă o broşurică zdrenţuită, formată din nişte foi legate cu o sfoară dezlânată de cânepă. Surpriza a fost că pe prima pagină am recunoscut scrisul de mână (un scris foarte frumos) al profesorului nostru de acum aproape şaptezeci de ani, Dan Barbilian (Ion Barbu), căci el obişnuia să dea studenţilor foile scrise anterior ale unor lecţii. La predare se desprindea de foile respective, făcea noi ipoteze, continua instantaneu cercetarea ştiinţifică, se oprea, revenea asupra unor calcule şi nu lăsa nimic neclarificat. (Un coleg care a încercat să-l deranjeze din continuitatea gândurilor sale a simţit pe propria piele duritatea renumitului său baston din fotografiile care-i însoţesc opera şi a fost obligat să repete anul cinci.) Iată dedicaţia de pe volum: „Domnului Ion Cantacuzino, acest omagiu de simpatie dela un cetitor ca oricare altul. 31.X.931 Dan Barbilian"





O altă mare surpriză a fost că această broşurică este foarte bogat adnotată de către savantul Ion Cantacuzino, cel care *a făcut Bucureştiul bine*, salvându-l de holeră cu vaccinul său şi care şi acum salvează vieţi cu vaccinul variolei şi alte vaccinuri. Ion Cantacuzino a participat la negocierile de pace de la Paris, din 1919, şi s-a luptat pentru unitatea noastră.

Citind prefaţa sau *parafraza*, cum îi zice poetul Ion Barbu, mi-am dat seama că nu se dezice de proverbul *cum e turcul şi pistolul*, aceasta având un conţinut la fel de abscons, dificil de descifrat şi numai cu o vastă cultură poate fi pe deplin înţeleasă. Cum poeziile scrise de Dan Botta sunt puternic simbolizate, desigur şi Ion Barbu a scris prefaţa sa în acelaşi stil. Pentru a compara stilul de scriere al *parafrazei* lui Ion Barbu cu cel al poeziilor lui Dan Botta, voi reda prima frază din prefaţa primului şi, respectiv, cele două strofe ale unei poezii a celui de al doilea. Iată prima frază a prefeţei:

„Modul unei seri eventuale, acel parantetic zenit, vagant, la ierni, destipăritul soare, formase valea edificiului Usher."

Pentru a înţelege această frază trebuie desigur să fi citit *Prăbuşirea Casei Usher*, scrisă de Edgar Allan Poe (1809-1849), să cunoşti etimologia cuvântului *vagant* (nestatornic, mişcător), *parantetic* (între paranteze), iar cititorul, descifrând aceste simboluri, să aibă revelaţia intelectuală a apropierii de *esenţa* lumii reale.

→

Cărţi şi autori

Iată şi cele două strofe ale poeziei *Trepte*, din volumul *Eulalii*, cel cu prefaţa de mai sus (eulalii – flori albe care înfloresc toamna):

Albe lespezi, voi
Somn dorit în drepte
Logodite ploi
De orgoliu, trepte.

Pajuri pentru gând,
Liniştite semne,
Voi duraţi mergând
Stările solemne.

Atât această poezie, cât şi toate celelalte din volum se înscriu în stilul denumit simbolism. Cum spuneam mai sus, valoarea acestei broşuri creşte şi prin aceea că are o bogată adnotaţie a lui Ion Cantacuzino. În dreptul celei de a doua strofe, autorul adnotărilor scrie: *Armonios*. În concluzie, putem spune că unitatea *parafrazei* cu stilul poeziilor lui Dan Botta demonstrează că pe cei doi îi unea poezia, geometria şi simbolismul.

Pentru a reda un alt element al unităţii de stil a celor doi poeţi, voi aminti în continuare tentaţia lui Dan Botta de a folosi limbajul matematic – cercetând opera poetului Ion Barbu, găsim suficiente dovezi prin care şi el umanizează limbajul matematic. De mai multe ori, Dan Botta foloseşte termenul de *fatalitate matematică,* considerând că întreaga natură este stăpânită de către aceasta. Conceptul trebuie pus în relaţie cu faptul că noţiunile şi relaţiile matematice nu sunt simple creaţii, născociri ale minţii noastre, ci unele dintre ele sunt „cuibărite" în realitatea contingentă, iar noi doar le descoperim. Aşa, spre exemplu, infinitatea, diversitatea fenomenelor naturale este guvernată de constante matematice şi nu numai, cum sunt *pi, e, i,* numărul de aur, pentagrama, ca şi legea gravitaţiei universale ş.a. Deşi unele dintre ele sunt cunoscute de mii de ani, chiar în ultimii ani s-au descoperit fenomene ale naturii pe care ele le guvernează. Dan Botta consideră că zeiţa Urania este o *geometră*. Aceeaşi preocupare, ca şi Dan Barbilian, pentru oval o are şi Dan Botta care scrie: „Geometria ciclică, corpul perfect în care s-a ferecat raportul perpetuu al pentagonului rozei, este ovalul, elipsa, ciclul mult duios al frumuseţii." (De-a lungul vremurilor s-au făcut experimente cu numeroşi participanţi, care au fost puşi să indice cel mai atrăgător mod de a dimensiona un tablou şi cei mai mulţi l-au indicat pe cel la care raportul între lungime şi lăţime este egal cu numărul de aur.) De asemenea, poetul consideră că toate coloanele ionice din Atena „au o dulce curbură", că dacă le descompunem în elementele lor constitutive, raporturile lor „stau ca principiu de graţie al femeii", iar cele dorice, „impare ca un potir de numere", redau „semnul măririi noastre intelectuale. Zeii care apun în ele par incarnaţia Logosului: număr şi cuvânt, raţiune şi geometrie."

În volumul *Charmion sau despre muzică*, un interlocutor *dornic de cunoaştere* îi spune naratorului: „Din copilărie m-am închinat geometriei cerului", iar mai apoi precizează că în armonia muzicii „inteligenţa recunoaşte un templu al matematicii" şi în tonurile cosmice, proporţia divină. De mai multe ori autorul precizează că legile lumii materiale, legile destinului sunt legi ale simetriei şi că esenţele acestei lumi „dorm cum dorm statuile în inima muntelui", adică în granitul munţilor, şi numai mâna sculptorilor le va realiza. Nu numai în proză Dan Botta foloseşte o terminologie matematică, ci apelează la limbajul matematic şi în unele poezii. Astfel, în poezia *Cantilena*, o interesantă variantă a *Mioriţei* (pe care n-am mai întâlnit-o, dar, desigur, lectura mea este limitată), scrie: „Drumuri mediane,/ Plaiuri şi saivane,/ Lande monotone,/ Lirice œnone,/ Duceţi-mi la vale/ Albele ovale."

Am fost tentată să pun articolului meu titlul *Doi fraţi uitaţi,* căci deşi amândoi fraţii Botta au trăit peste zece ani după instaurarea comunismului, au intrat într-un con de umbră. Am considerat totuşi că Dan Botta a fost printre primii care a continuat să scrie în stil simbolist şi astfel să continue ceea ce şi fascinantul nostru profesor, marele matematician Dan Barbilian (Ion Barbu), a făcut în literatura română.

Bibliografie

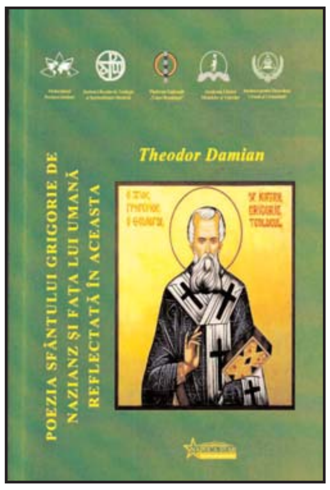
1. Dan Botta, *Eulalii,* prefaţă de Ion Barbu, Luceafărul, 1931.
2. Dan Botta, *Charmion sau despre muzică,* Bucureşti,1941.
3. Dan Botta, *Cazul Blaga*, Bucureşti, 1941.
4. Fernando Blasco, *Secţiunea de aur şi nu numai. Constantele matematice*, Ed. Litera, 2021.

Semn(al) de carte

Elena Mitru, *Portrete româneşti de peste ocean,* volum V, Ed. RawexComs, Bucureşti, 2022

Când m-am hotărât să mă ocup de acest gen literar (ziaristica literară), nu m-am gândit că mă voi dărui genului respectiv cu atâta convingere şi mai ales că, descoperind „secretele" interviurilor şi reportajelor, acestea vor deveni o altă pasiune a mea. Interviurile nu numai că scot în evidenţă aspecte din viaţa şi activitatea persoanelor care, prin efort şi dăruire sufletească, au avut o contribuţie substanţială la dezvoltarea artei, limbii şi culturii româneşti, dar răspândesc totodată şi din experienţa obţinută de-a lungul vieţii, împărtăşită astfel indirect de către persoanele intervievate, pentru cine ştie să citească şi printre rânduri. (Autoarea, în Cuvânt introductiv)



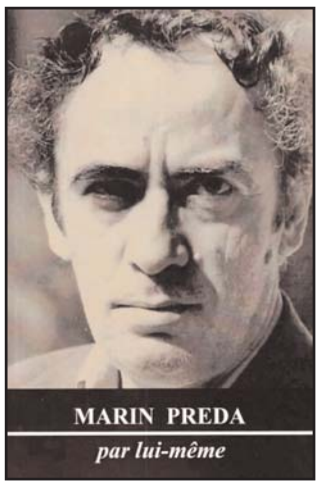


Theodor Damian, *Poezia sfântului Grigorie de Nazianz şi faţa lui umană reflectată în aceasta,* Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2022

Theodor Damian ne face un mare serviciu prin intermediul lucrării de faţă, amintindu-ne ce mare poet a fost Grigorie. Poet bine cunoscut şi de succes el însuşi, prof. Damian este capabil să intre în inima, dar şi în mentalitatea lumii lui Grigorie. Ca preot ortodox, el locuieşte de asemenea în acelaşi univers liturgic care a dominat atât de mult imaginaţia preoţească a lui Grigorie. Este astfel dublu calificat, ca poet şi teolog, să fie interpret al marelui poet-teolog care era cunoscut în vremurile străvechi pur şi simplu ca „Teologul". Cartea prof. Damian deschide cititorului o fereastră foarte binevenită către acea lume antică; una care, prin studiul acestui mare profesor, ne permite să vedem atâtea paralele instructive cu a noastră. (John A. McGuckin, în prefaţă)

***Marin Preda par lui-même, Reflecţii, confesiuni şi pilde morale.* Selecţia textelor, cuvânt înainte şi indice tematic de Marin Iancu, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2022**

Rod al unui efort cărturăresc sisific, volumul de faţă este consacrat gândirii aforistice a lui Marin Preda, reuşind să îl înscrie pe autorul trilogiei *Cel mai iubit dintre pământeni* într-o familie de spirite ce reconfirmă geniul românilor şi excepţia „de la regula generală de a nu gândi", cum ar fi scris cu ironie sarcastică poetul Paul Valery. (…) Reflecţiile selectate cu spirit de sacrificiu, plăcere estetică/filosofică şi voinţă sisifică de Marin Iancu, configurează poliedric şi polisemantic semiotica unui scriitor de referinţă al literaturii europene, pentru care „conştiinţa pură, ultima esenţă a universului, nu e dublă şi nu se scindează" nici măcar atunci când se află într-o situaţie limită. (Petre Isachi, pe coperta a patra)



Maria Vaida, *Gheorghe Pituţ sau ochiul şi noaptea.* Ediţia a II-a revizuită şi adăugită, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2022

Tinzând către exhaustivitate în relevarea semnificaţiilor, Maria Vaida oferă cele mai ample comentarii de până acum asupra celor două romane purtând semnătura lui Gheorghe Pituţ. Dintre trăsăturile publicistului, exegeta semnalează pregnanţa intelectuală, onestitatea trăirii şi originalitatea scrisului. Publicistica este văzută ca o veritabilă şcoală, uneori mai utilă chiar decât studiile universitare. Maria Vaida evidenţiază marea diversitate a preocupărilor gazetarului şi revistele în care acesta a publicat. Reconstituirea climatului epocii este binevenită pentru mai buna înţelegere a activităţii desfăşurate de către scriitorul investigat. În ciuda entuziasmului cu care se apropie de opera scriitorului, Maria Vaida ştie să îşi păstreze obiectivitatea, descoperind reuşitele, dar şi aspectele mai puţin realizate ale operei lui Gheorghe Pituţ. (Gheorghe Glodeanu, pe coperta a patra)

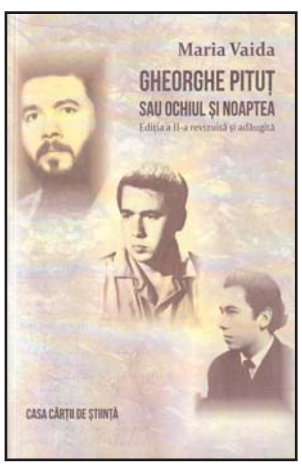
Sorin Spineanu-Dobrotă, *Despre ştiinţa evaluării în preuniversitar. Studiu de caz Economie, Educaţie antreprenorială, Educaţie economico-financiară,* Editura Semne, Bucureşti, 2022

Lucrarea analizează activitatea de evaluare (curentă, de proces, dar şi prin examen naţional), abordând în fapt un studiu de caz pe disciplinele subsumate educaţiei economice. Este vorba de o serie de discipline ale trunchiului comun studiate de elevii de gimnaziu şi liceu: educaţie economico-financiară, educaţie antreprenorială, economie. Dincolo de consideraţiile teoretice privind specificul evaluării, cu accent pe procesualitatea activităţii şi mult discutata temă de noutate în mentalul colectiv românesc – evaluarea competenţelor versus evaluarea pe conţinuturi, autorul analizează procesul evaluării la clasă pentru aceste discipline: evaluarea iniţială, continuă şi sumativă, precum şi examenele/ concursurile naţionale de la final de liceu, olimpiadele şi examenele pentru profesori.

Recomand lectura atentă a volumului de faţă întrucât acesta susţine rolul evaluării, acela de a descoperi şi dezvolta capacităţile elevului, în cadrul unei culturi şcolare care recunoaşte şi valorifică individualitatea şi diversitatea. (Prof. univ. Marin Manolescu, în Prefaţă)

Gheorghe Văduva, *Ancore pe rug. De la epoca de aur confiscat, la epoca drumului spre niciunde. Reflecţii pe rug,* Societatea Scriitorilor Militari, Bucureşti, 2021

Am lăsat de-o parte lucrurile importante şi am încercat să văd cu ochii mei încă nereciclaţi şi neresetaţi, nedeschişi suficient şi nebăgaţi în seamă de gând, ce am crezut eu că ar mai trebui să existe în registrele filtrate de văz şi de amintiri. Sunt mult prea multe acolo, iar eu n-am cum să le văd, nici cum să le aud, de vreme ce existenţa lor trece dincolo de mine şi de orizonturile mele. (Autorul, în introducerea la carte)







La pas prin satul global



Jurnal de Thailanda (III)

Paula ROMANESCU

Lucidă din fire cum sunt, mă apucă grija de a economisi din lumini şi nereuşind cu întrerupătoarele, scot cartela din nişa ei şi o arunc undeva pe masă. Apuc să mai văd patul larg cât o punte de vapor şi deodată totul se cufundă în întuneric. Na, belea! Acum ce mă fac? Încep să bâjbâi după blestemata de cartelă, ea se joacă de-a v-aţi ascunselea cu mine, mă duc spre uşă, o deschid, scot capul pe teritoriul comun, body-guardul mă întreabă dacă-mi poate fi de ajutor cu ceva – *what can I do for you?* – *no, thanks,* dar mă răzgândesc şi-i spun spăşită că am rătăcit cartela. *No problem,* răspunde el şi, întorcându-mi spatele, se îndepărtează, lăsându-mă cu problema mea. Eu nu înjur în gând, că nu-i frumos, dar fac stânga-mprejur şi, în fâşia de lumină intrată în cameră zăresc cartela buclucaşă. O apuc de urechi, impertinenta, (!) şi o vâr în căuşul destinat ei de lângă uşă, ignorat de mine din… ignoranţă. Luminile şi toate lucrurile adormite se însufleţesc.

N-a mai fost nevoie să cer *Fiat lux,* că lumină se făcu!

După scurt timp, aud bătaie discretă în uşă. Cine să fie? Ce să vrea de la mine? Engleza mea este în mare suferinţă. Pe aici franceza nu se prea vorbeşte; româna – doar noi, românii. Mă gândesc ca nu cumva în tuşele mele digitale în căutarea cartelei, să fi atins butonul de *room-service* şi să mă trezesc acum servită cu vreo şampanie şi caviar sau cu vreo… trufanda caldă, cum stă bine unei comenzi de miez de noapte… Aş! Era gardistul care-mi adusese o nouă cartelă. Îi mulţumesc, el îmi face o plecăciune – înger palid, bruneţel, cu vârful aripilor adunate a rugă.

Mă organizez pentru un duş promiţător de destindere pentru întinderea în aşternut. Nu peste mult timp, altă bătaie în uşă.

– Care paştele…, îngân creştineşte şi, cu voce audibilă, întreb în grai strămoşesc:

– Cine-i? Nu era decât distinsul meu compatriot, mult atentul domn Ghiţulescu care-mi aducea bonurile de *break-fast* americănesc pe care uitase să mi le dea… Scuze, mulţumiri, urări.

Frumoasa încă neadormită din hotelul multi-înstelat îşi oferă un duş (era şi timpul!) bine agrementat cu şampoane parfumate şi biciuire de stropi fierbinţi/reci/călduţi, atacă apoi cremele de corp, de faţă, de picioare, de cap (să-mi fie de bine!). Înfăşurată în halatul de baie alb ca laptele de capră, pufos şi cu miros de pajişte de fân proaspăt cosit, cu papucii imaculaţi, albi şi ei, cu, pe cap, un prosop spuma mării, mă simt ca o Taj Mahal pentru care orice bărbat din lumea noastră cu împăraţi, sultani, regi şi preşedinţi ar fi gata să uite că mai are şi-un harem…

Beau un ceai… şi-adorm târziu cu mine-n gând că o să visez de tine, dragul meu rămas acasă. O fi frig la noi în casă şi frig la tine-n suflet fără prezenţa mea fizică lângă tine. Ce-o fi făcând fetiţa noastră ajunsă studentă la Arte Frumoase, pe care urmează să o prezint, iată, tocmai la capătul lumii, în chiar Ziua Naţională a României – Întâi Decembrie 1997!

Somnul mă fură pe nesimţite din lumea gândurilor mele scumpe şi mă aruncă în vise fără sens.

A doua zi mă trezesc în zgomot de motoare de elicopter. Alerg la fereastră, somnul îmi fuge ca un cintezoi, văd (şi nu cred!) cum un elicopter se aşază pe o platformă a hotelului, undeva la etajul şapte. Ce să fie, Doamne?! O fi luat foc pe undeva? Sau o fi vorba de antrenamentul unora care ar vrea să zboare, dar nu au fost dotaţi de pronie şi cu aripi? Că doar n-or fi niscaiva terorişti puşi pe glume?! Văd cum un omuleţ coboară calm din bondarul cu motor şi dispare pe o uşă în interiorul hotelului. Linişte. Nici focuri de armă, nici explozii, nici mascaţi. Aveam să aflu că aşa venea, când venea, proprietarul hotelului să vadă cum îi merg afacerile, evitând în felul acesta circulaţia pe străzile supra-aglomerate. Toţi magnaţii lumii evită amestecul cu vulgul. Nici limuzinele nu le mai oferă confortul dorit, ei ţinându-se departe (şi la înălţime) de cei pe care soarta i-a răspândit pe trepte mai joase sau pur şi simplu i-a lăsat de izbelişte.



Guaico Grisales - Columbia

Break-fastul – pantagruelic festin! Inutil să-l descriu. Ce să spun despre? Am gura plină. Mama m-a învăţat în cei şapte ani de acasă (ce bogăţie de timp!) că nu e frumos să vorbeşti cu gura plină. Cei din jurul meu se îndoapă şi ei temeinic, pe tăcute. Cascadă de mâncăruri – calde, reci, dietetice, fine, săţioase (aveau şi fasole cu ciolan!), cu carne de vită, de porc, de… nu ş' ce târâtoare, vânat, mistreţi, privighetori, vrăbii, peşte, icre – roşii, negre, albe, transparente, paradis de fructe (şi toate neinterzise!), sucuri naturale, ne-naturale, prăjituri, uscături, sărături, vinuri nobile şi proletare şi toate neamurile de whisky, brandy, coniac, licoarea aceea binecuvântată de Piteşti – „ochii lui Dobrin", ape minerale sau chioare, îngheţată, gogoşi înfuriate, clătite, papanaşi (da, aveau!), cafea – africană, braziliană, columbiană, internaţională, lapte şi-ale lui derivate şi… mai adăugaţi şi voi ce vă trece prin minte fiindcă nu veţi greşi deloc…

Tocmai eram în plină luptă cu nişte rodii şi un bulgăre de ananas, când iată-mă căutată de o doamnă filipineză slăbuţă şi neapărat zâmbitoare – Angeli Yatko, curatoarea expoziţiei. Îmi stă ananasul în gât. Rodia stă şi ea gata să explodeze de bucurie. Convenim, Angeli şi eu, să (ne) conversăm cum om putea: în engleză – ea întrebare, eu surâs şi, tot astfel, dar invers, în franceză – eu întrebare, ea surâs prelung. Ne înţelegem perfect.

Mă urnesc grav de la masă (am cu două kilograme mai mult decât la intrarea în sufrageria de căpcăuni!) şi, însoţită de noua mea colaboratoare, ne îndreptăm spre domeniul meu de la etajul 14. Aici etalăm pe pat şi pe unde se mai poate lucrările de grafică, ea are ah-uri şi oh-uri pe măsură ce priveşte fiecare tablou. O las în pace cu extazul ei. O fi adevărat? Chiar îi place ce vede? Eu îmi arunc privirea pe fereastră şi mi-o înec în ochiul de apă din grădina înflorită şi umbroasă… În piscină se răsfrânge doar cerul. Tare m-ar tenta un înot. Să cuprind şi să sfărâm cu braţele mele cerul coborât în albastrul dreptunghiular al apei, din dorul înaltului de a fi mai aproape de pământ. Afară sunt 30 de grade, în cameră – aer de toamnă pe sfârşite. Deci aşa îşi petrec bogaţii lumii efemera lor trecere… Hoteluri de lux, mese îmbelşugate, staţiuni paradisiace, iubiri pasagere dar neapărat costisitoare, haine de firmă, diamante, perle, afaceri, bani, bani, bani, şi teama că viaţa-i prea scurtă şi că nu le ajunge timpul să trăiască şi o iubire adevărată, curată, dintre acelea despre care au auzit şi ei că pot să mişte-n ceruri aştri…

Ce caut eu în acest decor? Poate sunt bogată şi nici nu bănuiesc măcar. Dar chiar sunt! Mi-e inima plină de iubire pentru ai mei, mi-e sufletul plin de mândrie că sunt autoarea autoarei ale cărei lucrări se constituie într-un portret al României pentru ochii celor de pe aici care abia de ştiu pe unde s-o afla ţara aceasta care ne este pământul sfânt, nu doar făgăduit, ci dăruit de ceruri şi plin de sensuri, sensul vorbei *acasă!*

Ajung, iată, şi domnul Ghiţulescu împreună cu doamna lui, un cuplu rasat, de o eleganţă sinonimă cu diplomaţia – ea, subţire ca trestioara şi tot ca aceasta de graţioasă, cu siguranţă *trestie gânditoare*, domnule Pascal (cu minte adică!), judecând după lumina din priviri, el, pragmatic şi diamantin în modul de a tranşa orice problemă care s-ar ivi în mult complicatul (pentru mine) păienjeniş de obligaţii diplomatice, ceea ce presupune o foarte bună pregătire multilaterală. Felul său de a te face să crezi că nimic nu i se pare mai important decât să se ocupe de rezolvarea lucrurilor care te privesc în mod direct, să ţină oare doar de diplomaţie? Nu, desigur, trebuie să fie ceva cu mult mai mult: o caracteristică omenească specifică nouă, românilor! Mulţumesc, diplomatule român Emil Ghiţulescu, de a mă fi făcut să mă simt în siguranţă prin lumea aceea străină mie!

După ce stabilim împreună cum să fie expuse lucrările, se trece la panotarea lor propriu-zisă, pe nişte panouri mobile vaste, aduse în spaţiul anume rezervat la parterul hotelului Sheraton, unde, într-un salon alăturat, urmează să aibă loc şi recepţia pentru Ziua Naţională a României.

Seara zilei de Întâi Decembrie.

Ca nişte îngeri diafani pogorâţi pe pământ sunt lucrările de grafică expuse. Eu – înger frânt de oboseală, le veghez, mai îndreptând un titlu, mai aranjând o floare (de parcă n-ar fi totul perfect!), mai răsfirând pe o masă nişte cataloage cât să fie la îndemâna vizitatorilor. Doar Adina surâde senin din poza ei de pe afiş, indiferentă la tot şi la toate. Parcă ar spune că de acum este rândul artei sale să se prezinte. Fiecare lucrare este în felul ei o lume. O lume tălmăcită de altfel în creaţia a doi mari poeţi români – Eminescu şi Blaga, o lume ilustrată în limbaj de linii uşor de înţeles pentru vorbitorii de orice grai, cu condiţia ca ei să ştie a vedea şi cu ochii sufletului.

(Va urma.)

(Urmare din pag. 32)

Evident, o analiză plastică exhaustivă a lucrărilor din album este prematură. Ceea ce surprinde în selecţia ce deschide acum ciclul de ilustraţii inspirate din opera lui Urmuz este diversitatea tehnicilor şi a mijloacelor plastice folosite. De la portret la compoziţie şi de la caricatură la „eseu" plastic, avem toate genurile unui veritabil curent din grafica modernă, asta în condiţiile când, de mult, caricatura nu mai este un simplu desen ilustrativ, ci mai degrabă un manifest public, o declaraţie politică, sau o formă de solidaritate umană. „Solidari" cu românul Urmuz, cu opera sa vizionară, sunt graficienii selectaţi în album, ce aduc mărturii inedite despre experienţa lor personală în cunoaşterea suprarealismului literar, prefigurat de Urmuz în puţina sa operă publicată. În acest conclav mondial, evident, nu lipsesc românii, două dintre lucrările selectate fiind deja cunoscute publicului, devenite efigii ale operei urmuziene – este vorba de creaţiile pictorilor Romulus Harda şi Ioana-Teodora Duţă-Schmiedgen. Din aceeaşi categorie, a interpretărilor emblematice, mai fac parte şi compoziţiile ucraineanului Oleksiy Kustovski, un monument suprarealist compus din ziduri tainice, scări, uşi întredeschise, a mexicanului Omy Garcia, o compoziţie onirică sugerând zborul, dar şi lumina fermecată a unei lămpi magice, a irlandezului Gary Mcmullan, o pictură reprezentând „bomba" Urmuz atacând lumea, a egipteanului Omar Sedd, un „holomer" suprarealist, o fiinţă duală, la fel ca multe din personajele urmuziene, un „trio" literar perfect, reprezentându-i pe Caragiale, Urmuz şi Ionesco, în succesiune, al egipteanului Hika Elshihh, o „instalaţie „secretă", de alchimist uitat de vreme, imaginată de cubanezul Reinaldo de la Cridad Aguiar Maso, sau un chip vesel, destins şi ludic, inedit în ansamblul interpretărilor, datorat indonezianului Edi Dharma, iar exemplele ar putea continua.

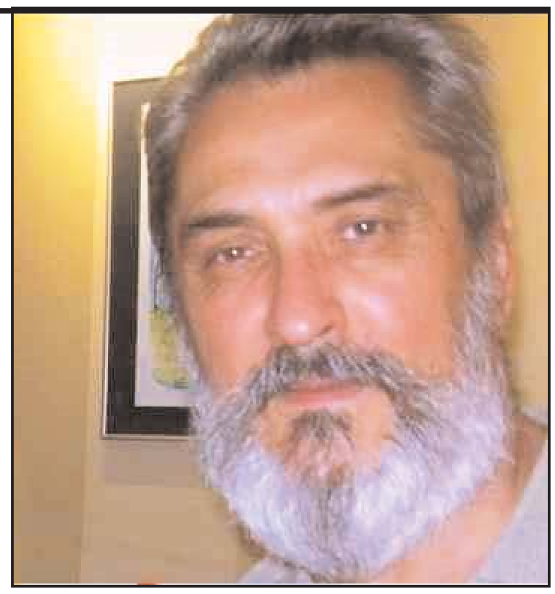
Cu câteva luni în urmă, la inaugurarea statuii lui Urmuz din Curtea de Argeş, a sculptorului Radu Adrian, anticipam că e posibil ca interpretările plastice urmuziene să nu se oprească acolo, să apară noi şi noi forme de integrare culturală care să depăşească simplul figurativ. Albumul lui Nicolae Ioniţă este o confirmare. Este modul original al comunităţii caricaturiştilor de a ne anunţa că l-au adoptat şi l-au integrat pe Urmuz în marea familie a spiritelor cutezătoare ale lumii.

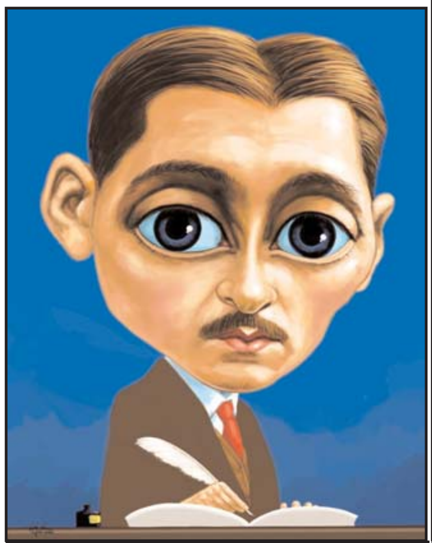
Urmuz văzut de graficienii lumii



Marian NENCESCU

Inginer la bază, autodidact prin vocaţie, debutant la 18 ani în presa culturală cu caricatură, gen artistic mai degrabă marginalizat ani de-a rândul, considerat probabil de critica „subţire” minor şi superficial, poate şi prin prisma forţei sociale cu care semnala, în chip ironic şi sentimental, neajunsurile vremii, titular, timp de aproape un deceniu, al unei rubrici de profil în cea mai importantă revistă culturală a vremii, *România literară*, **Nicolae Ioniţă** (n. 1951 - fotografia alăturată) este la ora actuală unul dintre puţinii artişti români intraţi cu drepturi depline în Cartea Recordurilor (asta după publicarea, în 2005, a albumului *Caragiale, cea mai portretizată personalitate a culturii mondiale,* reunind peste 1500 de portrete, aparţinând unor caricaturişti din 123 de ţări). Autor al peste 3000 de desene satirice originale, prezent cu lucrări în peste 250 de expoziţii din ţară, dar mai ales din străinătate, asta într-o vreme când artiştii români nici nu îndrăzneau să viseze să călătorească, existând doar posibilitatea să-şi trimită, prin UAP, lucrările lor la marile concursuri de gen, deţinător al peste 30 de premii obţinute la cele mai importante competiţii de caricatură din lume, Nicolae Ioniţă şi-a continuat şi după 1990 parcursul glorios, fiind distins, în 2015, cu titlul de „Cel mai bun caricaturist de presă al anului”, oferit de Organizaţia Internaţională a Caricaturiştilor, al cărui director pentru Europa de Est a fost timp de aproape un deceniu.

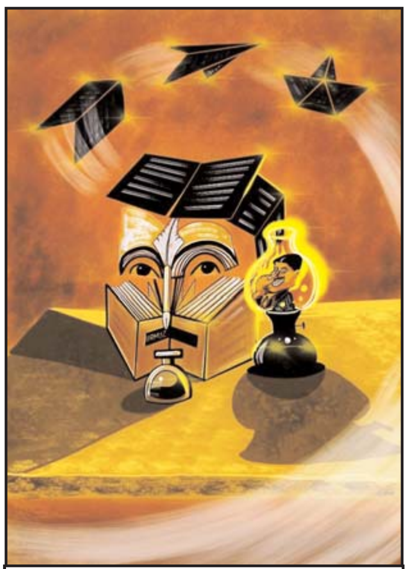




Hu Min - China



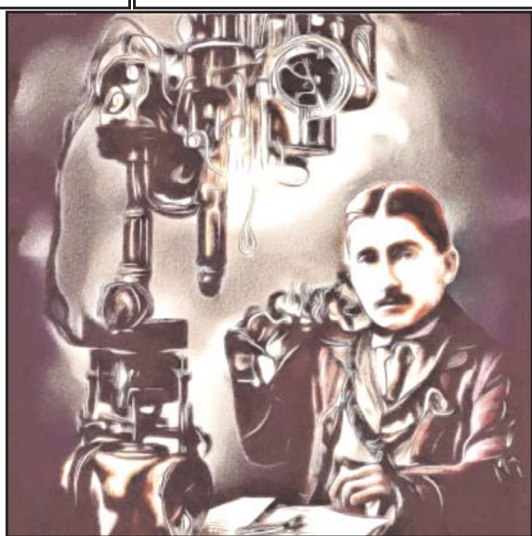
Edi Dharma - Indonezia



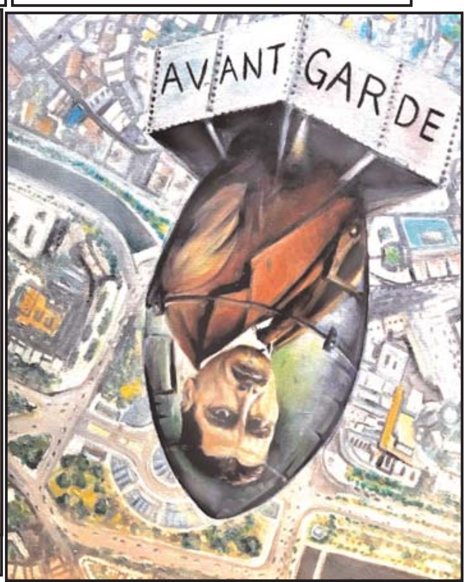
Omy García - Mexic

Principala sa realizare profesională, încă în lucru, rămâne Proiectul *România – un omagiu planetar,* ce cuprinde peste 10.000 de portrete şi caricaturi ale celor mai importante personalităţi ale neamului, scriitori, artişti, lideri şi eroi naţionali, la care au participat peste 1500 de artişti plastici, din 142 de ţări. Este, de departe, cea mai completă şi cea mai variată arhivă culturală a neamului, din păcate, valorificată publicistic doar parţial, Nicolae Ioniţă reuşind până acum să publice, cu mari eforturi, *O istorie a literaturii române desenată de mari graficieni ai lumii* şi albumele *Eminescu – Luceafărul* (pentru care a primit distincţia „Meritul Cultural”, oferită de Academia de Ştiinţe a Republicii Moldova), apoi, *Eminescu – ziaristul* (publicat cu sprijinul şi sub egida UZPR), dar şi alte albume de autor, dedicate lui Emil Cioran, Nichita Stănescu, Caragiale (deja amintit) şi, mai nou, Urmuz, un proiect susţinut de Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş” şi de revista *Curtea de la Argeş*.

Cu totul, Nicolae Ioniţă a desăvârşit, prin intermediul desenului satiric, o artă considerată mai degrabă efemeră şi conjuncturală, ceea ce niciun critic nu ar fi bănuit acum 3 decenii, când a început acest proiect, că va duce la bun sfârşit: anume „să le dea de lucru” caricaturiştilor din întreaga lume şi, prin intermediul artei lor, să schimbe impresia despre România despre eroii, scriitorii şi oamenii săi de geniu, nu doar a comunităţii profesionale din care şi el face parte (jurnalistul Tudor Octavian profeţea chiar că „nimeni n-ar îndrăzni să publice o lucrare de acest gen”), dar şi să ofere publicului, deprins mai degrabă să „citească printre rânduri” opera unor mari scriitori, decât să adâncească, în biblioteci şi arhive, înţelesurile tainice, posibilitatea să vadă în desenul satiric nu un simplu portret plastic, cât un univers inefabil, o stare de spirit, o emoţie, într-un cuvânt „dimensiunea colectivă” a unei creaţii, ce scapă adesea „sacerdoţilor” culturali, mai mult sau mai puţin oficioşi.



Reinaldo de la Caridad Aguiar - Cuba



Gary Mcmullan - Irlanda

În acest context, Proiectul „Scriitori români văzuţi de mari graficieni ai lumii. Urmuz”, în curs de realizare, reprezintă un experiment artistic fără precedent la noi, o încercare de internaţionalizare a unui scriitor relativ puţin cunoscut chiar şi în mediile culturale locale, dar care, prin imensa publicitate asigurată de difuzarea simultană a nu mai puţin de 150 de interpretări plastice diferite, oferă o imagine de ansamblu a literaturii noastre moderne, a „dimensiunii” Urmuz, cu toate implicaţiile şi consecinţele ei estetice şi literare. Asta şi pentru că argeşeanul (prin naştere) Demetru Demetrescu-Buzău (1883-1923), cunoscut azi sub numele de Urmuz, este totodată şi cel mai „enigmatic” autor român, nu doar opera sa fiind cu totul redusă, dar şi mărturiile fizice, minimale. În esenţă, la îndemnul lui Nicolae Ioniţă, caricaturiştii contactaţi au avut la dispoziţie un singur portret, din 1915, şi fragmente (puţine) din opera sa, tradusă aleatoriu. Surpriza a intervenit când, după ce au început să sosească lucrările, mulţi participanţi au mărturisit că i-au căutat opera şi l-au îndrăgit astfel pe românul Urmuz. Iar acest lucru s-a văzut în majoritatea lucrărilor trimise: nu identitatea fizică a contat, în principal, cât „spiritul” urmuzian, încărcătura lingvistică şi filosofică superioară a creaţiei sale. (Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu portrete ale lui Urmuz din expoziţia/albumul în pregătire. Pentru fiecare este indicat autorul şi ţara de origine.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Afrodita IORGULESCU – prof. univ., Bucureşti
- Acad. Cătălin ZAMFIR – Bucureşti
- Miron SCOROBETE – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Theodor CODREANU – scriitor, Huşi
- Mihai SPORIŞ – scriitor, Râmnicu Vâlcea
- Victor RAVINI – scriitor, Franţa
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Eugenia TOFAN – publicist, Chişinău
- PS Timotei PRAHOVEANUL – Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Marin IANCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae CONSTANTINESCU – prof. univ., Bucureşti
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Maria Ana TUPAN – prof. univ., Bucureşti
- Crisula ŞTEFĂNESCU – scriitor, Germania
- Ana DOBRE – scriitor, Bucureşti
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploieşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Marian NENCESCU – jurnalist cultural, Bucureşti